

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomických teorií

Diplomová práce

**Státní dluh České republiky v porovnání s vybranými
státy EU**

Bc. Adéla Málková

© 2020 ČZU v Praze

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Adéla Málková

Ekonomika a management
Provoz a ekonomika

Název práce

Státní dluh České republiky v porovnání s vybranými státy Evropské unie

Název anglicky

The Public debt of Czech Republic in comparison with chosen states of European Union

Cíle práce

Cílem této práce je provést analýzu státního dluhu České republiky za období od roku 1993 kdy vznikla samostatná Česká republika, až do současnosti, tedy do roku 2017. Dále je státní dluh České republiky metodou komparace porovnáván s vybranými státy Evropské unie (Estonsko, Řecko, Německo). V úvodu práce je podrobně analyzován státní rozpočet, na jehož správném sestavení z velké části závisí i výše státního dluhu. Za pomoci nastudování odborné literatury a v souladu s ekonomickou teorií budou pomocí ekonometrického modelování zjišťovány ukazatele, které ovlivňují státní rozpočet České republiky. Ekonometrický model je sestaven z časových řad obsahujících roční data za období 1997–2017. Na základě zjištěných výsledků jsou navržena doporučení, která by mohla zamezit dalšímu zvyšování státního dluhu.

Metodika

Teoretická část diplomové práce popisuje problematiku státního dluhu a státního rozpočtu České republiky. Nejprve je podrobně popsána skladba státního dluhu a následně jsou uvedeny a popsány jednotlivé metody měření státního dluhu. V závěru teoretické části jsou analyzovány příčiny vzniku státního dluhu, jak v České republice, tak ve vybraných státech Evropské unie a poté jsou zjišťovány důsledky spojené s výskytem státního dluhu.

V praktické části diplomové práce je nejprve státní dluh České republiky na základě komparace dat porovnán se státními dluhy všech členských zemí Evropské unie. Poté je státní dluh České republiky podrobně rozebrán a porovnán s vybranými státy Evropské unie.

V poslední části je sestaven ekonometrický model, kde endogenními proměnnými jsou příjmy a výdaje do státního rozpočtu a exogenní proměnné představují ukazatele výkonnosti ekonomiky (například míra inflace či výše HDP). V závěru je dle zjištěných informací navrženo doporučení ke snižování státního dluhu.

Doporučený rozsah práce

60 – 80

Klíčová slova

Česká republika, Evropská unie, hrubý domácí produkt, inflace, státní dluh, státní rozpočet, úsporná opatření, vývoj

Doporučené zdroje informací

DVOŘÁK, P. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C.H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-075-1.

LIPOVSKÁ, H. *Moderní ekonomie : jednoduše o všem, co byste měli vědět*. Praha: Grada, 2017. ISBN 978-80-271-0120-7.

PAVEL, J. – OCHRANA, F. – VÍTEK, L. *Veřejný sektor a veřejné finance : financování nepodnikatelských a podnikatelských aktivit*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3228-2.

PILNÝ, J. – JETMAR, M. – PEKOVÁ, J. *Veřejná správa a finance veřejného sektoru*. Praha: ASPI, 2005. ISBN 80-7357-052-1.

PILNÝ, J. – PEKOVÁ, J. – JETMAR, M. *Veřejná správa a finance veřejného sektoru*. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-351-5.

Předběžný termín obhajoby

2019/20 LS – PEF

Vedoucí práce

doc. PhDr. Ing. Lucie Severová, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra ekonomických teorií

Elektronicky schváleno dne 29. 6. 2019

doc. PhDr. Ing. Lucie Severová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 14. 10. 2019

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 04. 04. 2020

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Státní dluh České republiky v porovnání s vybranými státy EU" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autor(ka) uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 4.4.2020

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala doc. Ing. PhDr. Lucii. Severové, Ph.D. za odborné vedení a cenné připomínky při psaní mé diplomové práce.

Státní dluh České republiky v porovnání s vybranými státy EU

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá analýzou a vývojem státního dluhu České republiky ve sledovaném období 2000-2018. V teoretické části práce jsou popsány a vysvětleny pojmy státní rozpočet a státní dluh a podrobně popsán postup tvorby státního rozpočtu a skladba státního dluhu a jeho financování. V první polovině praktické části je analyzováno dodržování Maastrichtských kritérií na úrovni veřejných financí všech zemí EU, poté je státní dluh České republiky analyzován a porovnán se státním dluhem vybraných zemí Evropské unie. Ve druhé polovině praktické části je sestaven ekonometrický model, ve kterém jsou zohledněny vybrané makroekonomické ukazatele, které ovlivňují výši státního rozpočtu, a tedy také vývoj státního dluhu. V závěru práce jsou dle zjištěných informací navržena doporučení, která by mohla být užitečná při dalším hospodaření s veřejnými rozpočty a při dalším snižování státního dluhu.

Klíčová slova: Česká republika, Evropská unie, financování, hrubý domácí produkt, inflace, příjmy, státní dluh, státní rozpočet, vývoj, výdaje.

The central government debt of Czech Republic in comparison with chosen states of European Union.

Abstract

This master's thesis is focused on analysis of the central government debt of the Czech Republic in the period 2000-2018. The first part describes and explains the concept of public budget and public debt. Then it describes the process of public budget, the structure of a public debt and their financing. In the first half of practical part the public debt of the Czech Republic analyses and compare with national debts of chosen states of European Union. In the second half of the practical part is composed econometric model and then choose macroeconomic indicators, which can affect the public budget and public debt too. In the end of the thesis there are suggest the recommendations, which can help with public debt and better management with public budget.

Keywords: Czech Republic, European Union, financing, Gross domestic product, inflation, incomes, public debt, public budget, process, costs.

Obsah

1 Úvod.....	13
2 Cíl práce a metodika	15
2.1 Cíl práce	15
2.2 Metodika	15
3 Teoretická východiska.....	19
3.1 Fiskální x rozpočtová politika	19
3.1.1 Fiskální politika a její funkce.....	19
3.1.2 Rozpočtová politika a její funkce	19
3.2 Rozpočtová soustava.....	20
3.2.1 Soustava peněžních fondů.....	21
3.2.1.1 Soustava veřejných rozpočtů.....	21
3.3 Státní rozpočet.....	23
3.3.1 Charakteristika státního rozpočtu, jeho návrh a plnění.....	24
3.3.2 Rozpočtová pravidla a zásady	27
3.3.3 Rozpočtový proces v ČR.....	29
3.3.4 Příjmy a výdaje státního rozpočtu	31
3.3.4.1 Příjmy státního rozpočtu	31
3.3.4.2 Výdaje státního rozpočtu	34
3.4 Vyrovnaný a nevyrovnaný státní rozpočet.....	37
3.5 Veřejný a státní dluh	40
3.6 Celkový státní dluh	40
3.7 Rating ČR.....	41
3.8 Financování deficitu státního dluhu.....	42
3.8.1 Daňové financování deficitu	42
3.8.2 Dluhové financování deficitu.....	42
3.8.2.1 Monetizace dluhu	42
3.8.2.2 Úvěr ze zahraničí.....	43
3.8.2.3 Emise vládních (státních) dluhopisů.....	43
3.8.3 Mezigenerační spravedlnost.....	44
3.9 Hodnocení a důsledky rozpočtového deficitu	45
3.10 Dluhová služba	47
3.11 Dluhová krize	48
3.12 Řízení státního dluhu ČR	49
3.12.1 Organizace a působnost	49

3.12.2	Metodiky vykazování vládního deficitu a dluhu.....	49
3.13	Strategie hospodaření ČR v letech 2018–2020	51
3.14	Ekonomická sladěnost ČR s eurozónou	51
4	Vlastní práce	53
4.1	Porovnání všech zemí EU – plnění maastrichtských kritérií.....	53
4.2	Vývoj a struktura státního dluhu vybraných zemí Evropské unie	59
4.2.1	Vývoj a struktura státního dluhu České republiky.....	59
4.2.1.1	Vývoj státního dluhu České republiky	59
4.2.1.2	Struktura státního dluhu České republiky	60
4.2.2	Vývoj a struktura státního dluhu Slovenska	63
4.2.2.1	Vývoj státního dluhu Slovenska	63
4.2.2.2	Struktura státního dluhu Slovenska.....	65
4.2.3	Vývoj a struktura státního dluhu Estonska	67
4.2.3.1	Vývoj státního dluhu Estonska	67
4.2.3.2	Struktura státního dluhu Estonska.....	69
4.2.4	Vývoj a struktura státního dluhu Řecka	70
4.2.4.1	Vývoj státního dluhu Řecka.....	70
4.2.4.2	Struktura státního dluhu Řecka.....	72
4.2.5	Vývoj a struktura státního dluhu Německa.....	74
4.2.5.1	Vývoj státního dluhu Německa.....	74
4.2.5.2	Struktura státního dluhu Německa.....	75
4.3	Ekonometrický model – příjmy a výdaje ovlivňující státní rozpočet.....	77
4.3.1	Ekonometrický model – příjmy státního rozpočtu.....	77
4.3.1.1	Deskriptivní statistiky.....	79
4.3.1.2	Korelační matice	79
4.3.1.3	Odhad parametrů pomocí BMNČ	80
4.3.1.4	Ekonomická verifikace modelu	81
4.3.1.5	Statistická verifikace modelu.....	81
4.3.1.6	Ekonometrická verifikace.....	82
4.3.2	Ekonometrický model – výdaje státního rozpočtu.....	83
4.3.2.1	Deskriptivní statistiky.....	85
4.3.2.2	Korelační matice	85
4.3.2.3	Odhad parametrů pomocí BMNČ	86
4.3.2.4	Ekonomická verifikace.....	87

4.3.2.5	Statistická verifikace.....	88
4.3.2.6	Ekonometrická verifikace	88
5	Shrnutí a výsledky.....	90
5.1	Zhodnocení 1. části – plnění maastrichtských kritérií všech zemí EU.....	90
5.2	Zhodnocení 2. části – Vývoj a struktura státního dluhu vybraných zemí EU..	91
5.3	Zhodnocení 3. části – Ekonometrický model.....	94
6	Závěr.....	97
7	Seznam použitých zdrojů.....	100
7.1	Knižní zdroje	100
7.2	Internetové zdroje.....	100
8	Přílohy.....	104

Seznam obrázků

Obrázek 1 - Schéma rozpočtové soustavy ČR	23
Obrázek 2 - Rozpočtový proces u státního rozpočtu ČR.....	30
Obrázek 3 - Příjmy státního rozpočtu	33
Obrázek 4 - Struktura příjmů státního rozpočtu 2018	34
Obrázek 5 - Výdaje státního rozpočtu	35
Obrázek 6 - Struktura výdajů státního rozpočtu 2018 – dle odvětví.....	36
Obrázek 7 - Ratingové hodnocení ČR dle jednotlivých agentur (2018).....	41

Seznam tabulek

Tabulka 1 - Výše veřejného dluhu zemí EU (v mil. euro).....	54
Tabulka 2 – Míra veřejného zadlužení EU 28 (v % HDP; 2000 x 2018).....	55
Tabulka 3 - Deficit/přebytek veřejného rozpočtu 2018 (v % HDP).....	57
Tabulka 4 - Struktura státního dluhu České republiky	61
Tabulka 5 - Struktura obchodovatelného dluhu České republiky	62
Tabulka 6 - Struktura neobchodovatelného dluhu České republiky.....	63
Tabulka 7 - Struktura státního dluhu Slovenska.....	65
Tabulka 8 - Struktura obchodovatelného dluhu Slovenska.....	66
Tabulka 9 - Struktura neobchodovatelného dluhu Slovenska.....	67
Tabulka 10 - Struktura státního dluhu Estonska.....	69
Tabulka 11 - Struktura obchodovatelného dluhu Estonska.....	69

Tabulka 12 - Struktura neobchodovatelného dluhu Estonska.....	70
Tabulka 13 - Struktura státního dluhu Řecka.....	72
Tabulka 14 - Struktura obchodovatelného dluhu Řecka.....	73
Tabulka 15 - Struktura neobchodovatelného dluhu Řecka.....	73
Tabulka 16 - Struktura státního dluhu Německa.....	76
Tabulka 17 - Struktura obchodovatelného dluhu Německa.....	76
Tabulka 18 - Struktura neobchodovatelného dluhu Německa.....	77
Tabulka 19 - Deskriptivní statistiky vybraných proměnných EKM - příjmy.....	79
Tabulka 20 - Korelační matice - příjmy státního rozpočtu.....	80
Tabulka 21 - Odhad modelu metodou BMNČ – příjmy státního rozpočtu.....	80
Tabulka 22 - Deskriptivní statistiky vybraných proměnných EKM - výdaje.....	85
Tabulka 23 - Korelační matice - výdaje státního rozpočtu.....	86
Tabulka 24 - Korelační matice – výdaje státního rozpočtu (2).....	86
Tabulka 25 - Odhad modelu metodou BMNČ – výdaje státního rozpočtu.....	87

Seznam grafů

Graf 1 - Saldo státního rozpočtu 2000 – 2018 (v mil. Kč).....	39
Graf 2 - Vývoj veřejného dluhu v ČR v % HDP (2000 - 2018).....	56
Graf 3 - Vývoj veřejného přebytku/deficitu ČR v % HDP (2000 - 2018).....	58
Graf 4 - Vývoj státního dluhu ČR.....	59
Graf 5 – Vývoj státního dluhu ČR (v % HDP).....	60
Graf 6 - Vývoj domácího a zahraničního dluhu ČR v letech 2000-2018 (v mld. Kč).....	61
Graf 7 - Vývoj státního dluhu Slovenska (v mil. €).....	64
Graf 8 - Vývoj státního dluhu Slovenska (v % HDP).....	65
Graf 9 - Vývoj státního dluhu Estonska (v mil. €).....	68
Graf 10 - Vývoj státního dluhu Estonska (v % HDP).....	68
Graf 11 - Vývoj státního dluhu Řecka (v mil. €).....	71
Graf 12 - Vývoj státního dluhu Řecka (v % HDP).....	72
Graf 13 - Vývoj státního dluhu Německa (v mil. €).....	74
Graf 14 - Vývoj státního dluhu Německa (v % HDP).....	75

1 Úvod

V posledních letech se stává stále diskutovanějším a závažnějším tématem výše státního dluhu jak České republiky, tak všech zemí světa. U většiny zemí zadlužení země představuje velký problém, neboť výše státního dluhu mnohokrát převyšuje výkonnost země. Podle některých ekonomů nemusí být krátkodobé zadlužení země negativním úkazem, právě naopak, krátkodobé zadlužení země může v určitém ekonomickém cyklu pozitivně působit na výkonnost země – vláda si půjčuje peněžní prostředky na zlepšení kvality života svého obyvatelstva či vybudování infrastruktury. Pokud se ale stát zadluží v době hospodářské recese, měl by potom vytvořený státní dluh financovat z přebytku v období hospodářského expanze. Tím se docílí dlouhodobého stabilního rozpočtu. Výše současných dluhů zemí světa pramení hlavně z nezodpovědného zacházení s finančními prostředky politiků neznalých ekonomických zákonitostí, souvislostí a teorií a nerespektování poznatků makroekonomie. Každý ministr usiluje o blaho svého resortu a všechny jejich výdaje bývají většinou okomentovány jako neopominutelné. Tím se ze státního rozpočtu stává problém nejen ekonomického trhu, ale také politického. S narůstajícím státním dluhem se může vysoce zadlužený stát dostat až do tzv. dluhové krize.

Dluhová krize postihuje téměř všechny země Eurozóny. U některých zemí byla způsobena nedostatečnou fiskální disciplínou, jako v případě Řecka a jeho enormního zadlužení. U některých zemí zase nepřiměřenou expanzí realitního trhu vlivem nízké úrokové míry u hypoték (Irsko). A v dalších zemích byla důvodem ekonomická krize a její dopady na hospodářskou výkonnost a fiskální kapacitu. Obecně lze tedy říci, že za problematikou zadlužení zemí nestojí nepoznané ekonomické zákonitosti, nýbrž nerespektování makroekonomických souvislostí, poznatků a teorií. Všechny země Evropské unie vykazují státní dluh, patří k nim i Česká republika. Česká republika v roce 2018 vykazuje státní dluh ve výši 1 622 mld. Kč, na hlavu každého občana ČR tedy připadá dluh téměř 152 000 Kč. K hodnocení míry zadluženosti země je však třeba posuzovat nejenom výši státního dluhu, ale i jeho podíl k hrubému domácímu produktu. V roce 2018 činil tento ukazatel 40,1 % HDP, což řadí Českou republiku na pomyslné třetí místo mezi zeměmi Evropské unie. Na prvním místě se umístilo Estonsko, jehož míra zadluženosti činí pouhých 12,6 % HDP. Na druhém místě se nachází Lucembursko s o něco vyšší hodnotou 30,5 % HDP. Na chvostu žebříčku se očekávaně objevila Itálie s hodnotou 152,4 % HDP a také Řecko, jehož míra zadlužení činí 192 % HDP. Mezi nejvýkonnější země Evropské

unie se řadí Německo, Francie a Velká Británie. Wagnerův zákon však říká, že míra zadluženosti zemí roste s růstem ekonomické úrovně země – lidé požadují větší míru sociální ochrany, čím lépe se státu daří. V rámci Evropské unie sleduje a zároveň poskytuje statistická data a srovnání členských států statistický úřad Eurostat, který zároveň také kontroluje splňování Maastrichtských kritérií, která jsou Evropskou unií nastavena a musí se dodržovat. Eurostat nezohledňuje jen výši státního dluhu, ale klade důraz na tempo růstu, se kterým se jeho výše stupňuje. Proto pro účely porovnání státních dluhů s Českou republikou byly vybrány následující země. Estonsko jakožto nejméně zadlužený stát v Evropské unii, dále nejvýše zadlužený stát – Řecko, nejvýkonnější stát Evropské unie – Německo, a nakonec stát s Česku nejpodobnější ekonomikou – Slovensko.

Jak je již výše uvedeno, některé země Evropské unie byly do dluhové krize vtaženy kvůli ekonomickým krizím, na které lze jen těžko reagovat. Poslední ekonomická krize zasáhla svět v letech 2007-2015. Prvotní příčinou byla americká hypoteční krize, která postupně přerostla ve světovou finanční krizi. Finanční systém některých zemí se zhroutil, největší propad zaznamenala průmyslová výroba a světový obchod.

Z každé strany se v několika posledních týdnech valí spekulace, že je další ekonomická krize v České republice za dveřmi. Však dříve, než se stihla do České republiky i do všech ostatních zemí světa očekávaná ekonomická krize dostavit, ekonomiku celého světa zasáhla krize způsobená koronavirovým onemocněním, která bude mít jistě obrovské negativní ekonomické dopady.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Hlavním cílem této práce je analýza a porovnání státního dluhu České republiky a jeho struktury s vybranými zeměmi Evropské unie za období od roku 1993 až do současnosti, tedy do roku 2018. Pro účely této práce byly vybrány tyto země – Estonsko, Slovensko, Německo a Řecko. Pomocí metody deskripce časových řad jsou popsány vlivy, které ve sledovaném období působily na výši jednotlivých státních dluhů vybraných zemí.

Česká republika je od roku 2004 členem Evropské unie, součástí praktické části této práce je proto také analýza dodržování Maastrichtských kritérií na úrovni veřejných financí všech zemí Evropské unie. Plnění těchto kritérií je podmínkou pro přijetí společné měny – eura.

V teoretické části práce je vymezen pojem státní rozpočet a státní dluh. Dále je analyzována rozpočtová skladba a zásady sestavování státního rozpočtu, neboť na jeho správném sestavení z velké části závisí i výše státního dluhu. Za pomoci nastudování odborné literatury a v souladu s ekonomickou teorií jsou v praktické části pomocí ekonometrického modelování zjišťovány ukazatele, které ovlivňují výši příjmů a výdajů státního rozpočtu České republiky. Ekonometrický model je sestaven z časových řad obsahujících roční data za období 2002–2018.

V závěru práce jsou na základě zjištěných výsledků navržena doporučení, která by mohla zamezit dalšímu zvyšování státního dluhu a případná opatření, která by mohla vést ke snižování státního dluhu.

Údaje jsou čerpány převážně z databáze Českého statistického úřadu, z databáze Eurostatu a ze statistické databáze OECD.

2.2 Metodika

Teoretická část diplomové práce popisuje problematiku státního dluhu a státního rozpočtu České republiky.

V praktické části práce je nejprve pomocí komparace dat provedeno srovnání všech zemí Evropské unie ve věci dodržování Maastrichtských kritérií na úrovni veřejných financí, tedy výše veřejného dluhu v poměru k HDP a výše přebytku/deficitu veřejného rozpočtu.

Tato komparace je prováděna v letech 2000 a 2018 a je sledován rozdíl mezi údaji jednotlivých let. Následně je též metodou komparace dat porovnávána výše státního dluhu České republiky a státních dluhů vybraných zemí Evropské unie – Estonska, Německa, Slovenska a Řecka v letech 2000 a 2018. Struktura jednotlivých státních dluhů je analyzována v letech 1993, 2000 a 2010. Struktura státního dluhu je rozdělena podle obchodovatelnosti na finančních trzích na složky obchodovatelného a neobchodovatelného státního dluhu, které jsou vyjádřeny v procentech.

Součástí praktické části práce jsou i dva ekonometrické modely, jeden na příjmy a druhý na výdaje státního rozpočtu, kde jsou příjmy a výdaje endogenními proměnnými. Časové řady vybraných ukazatelů obsahují roční údaje let 2002–2018 (z důvodu nedostupnosti dat). Data jsou čerpána z Českého statistického úřadu, Ministerstva práce a sociálních věcí a Ministerstva financí České republiky. Exogenními proměnnými, tedy proměnnými, které ovlivňují příjmy a výdaje státního rozpočtu, jsou v tomto modelu údaje jak makroekonomické, tak i údaje související se současnou problematikou tvorby státního rozpočtu. Konstrukce ekonometrického modelu vychází z ekonomické teorie, kde endogenní proměnná „y“ je funkcí exogenní proměnné „x“ ($y = f(x)$).

Rovnice ekonometrického modelu má následující tvar:

$$y_t = \gamma_1 x_{1t} + \gamma_2 x_{2t} + \dots + \gamma_a x_{at} + u_t$$

y_t	endogenní proměnná
$x_{1t} - x_{at}$	exogenní proměnná
$\gamma_1 - \gamma_a$	parametr exogenní proměnné
u_t	stochastická proměnná

Parametry exogenních, tedy vysvětlujících proměnných jsou vypočítány pomocí běžné metody nejmenších čtverců (dále BMNČ) v počítačovém softwaru Gretl. Před výpočtem exogenních proměnných pomocí BMNČ je u obou modelů pomocí korelační matice zjišťováno, zda neobsahují vysokou multikolinearitu – nežádoucí stav, kdy v modelu existuje lineární závislosti mezi exogenními proměnnými. Za vysokou multikolinearitu jsou

považovány hodnoty nad + 0,8 a pod - 0,8. Jak již bylo řečeno, jedná se o nežádoucí jev, který je nutno odstranit, a to dvěma způsoby:

- použitím zpožděné proměnné – použitím časové řady o jedno (či více) období zpožděné
- použitím postupných diferencí – rozdíl hodnoty současného a předchozího období
- při neúspěchu obou metod je nutné problematickou proměnnou z modelu vyřadit

Poté je nutné správnost výstupu ze softwaru Gretl ověřit pomocí ekonomické, statistické a ekonometrické verifikace.

Ekonomická verifikace posuzuje zejména směr a intenzitu působení exogenní proměnných na proměnnou endogenní. Ověřuje se správnost znamének, velikost číselných hodnot odhadnutých parametrů. Pokud nejsou získané parametry v souladu s předpokladem, je nutné ověřit správnost specifikace modelu.

Statistická verifikace slouží k posouzení statistické významnosti odhadnutých parametrů, jednotlivých rovnic i celého modelu:

- shoda odhadnutého modelu s daty – z kolika % jsou změny závisle proměnné vysvětleny změnami nezávisle proměnných (pomocí koeficientu determinace, jehož nejvyšší hodnota je $1 = 100\%$)
- statistická významnost odhadnutých parametrů – určována p-hodnotou (p-hodnota nesmí být větší než α)

Pro účely této práce byla stanovena $\alpha = 0,05$ (výchozí nastavení Gretlu).

Ekonometrická verifikace ověřuje podmínky nutné pro aplikaci konkrétních ekonometrických metod, testů a technik.

Mezi testy ekonometrické verifikace patří:

Test autokorelace reziduí

Breusch-Godfreyův test autokorelace reziduí znázorňuje závislost mezi náhodnými proměnnými. Autokorelace reziduí je nežádoucí jev ekonometrického modelu. Hodnoty jsou testovány na hladině významnosti $\alpha = 0,05$.

Hypotézy jsou stanoveny následovně:

- H_0 : autokorelace reziduí v modelu neexistuje ($H_0 > \alpha$)
- H_1 : autokorelace reziduí v modelu existuje ($H_1 < \alpha$)

Test heteroskedasticity

Whiteův test heteroskedasticity testuje rozptyl náhodné složky. Heteroskedasticita je opět nežádoucí jev ekonometrického modelu, který nevykazuje konstantní a konečný rozptyl náhodné složky. Hodnoty jsou testovány na hladině významnosti $\alpha = 0,05$.

Hypotézy jsou stanoveny následovně:

- H_0 : heteroskedasticita v modelu neexistuje ($H_0 > \alpha$)
- H_1 : heteroskedasticita reziduí v modelu existuje ($H_1 < \alpha$)

Test normality reziduí

Test normality reziduí je postup, který ověřuje dodržení základních předpokladů lineárního regresního modelu, žádoucím jevem je normální rozdělení četností, které by se měly koncentrovat kolem střední hodnoty a poté symetricky klesat. Hodnoty jsou testovány na hladině významnosti $\alpha = 0,05$.

Hypotézy jsou stanoveny následovně:

- H_0 : chyby jsou rozděleny normálně ($H_0 > \alpha$)
- H_1 : chyby nejsou rozděleny normálně ($H_1 < \alpha$)

V závěru diplomové práce jsou shrnuta vyhodnocení praktické části a na základě výsledků jsou navržena doporučení ke snižování státního dluhu.

3 Teoretická východiska

3.1 Fiskální x rozpočtová politika

Fiskální a rozpočtová politika patří k tzv. veřejným politikám, jimiž vláda realizuje své programové cíle.

3.1.1 Fiskální politika a její funkce

Fiskální politika je součástí hospodářské politiky. Jejím hlavním cílem je prostřednictvím veřejných rozpočtů (státního rozpočtu) udržovat stabilní ekonomický vývoj státu. Definice a vymezení jsou u každého autora odlišné. V knize Makroekonomie z roku 1994, jejímž autorem je Američan Rudiger Dornbusch a Izraelec Stanley Fischer, je fiskální politika popsána jako politika vlády, zahrnující úrovně vládních nákupů, úrovně transferů a daňové struktury.

Manželé Musgraveovy sice ve své knize Veřejné finance v teorii a praxi sice definici pojmu fiskální politika neuvádějí, avšak zmiňují, že jednou z funkcí rozpočtové politiky je funkce stabilizační: *„Rozpočtové operace ovlivňují agregátní poptávku a změny v úrovni agregátní poptávky ovlivňují úroveň zaměstnanosti a cen. Ať se nám to líbí nebo ne, rozpočet se tak odráží v makroekonomickém chování ekonomiky, a stává se tudíž důležitým nástrojem, kterým lze toto chování ovlivnit.“*

U českých autorů je definice pojmu fiskální politika podobná. Někteří zdůrazňují používané nástroje, jiní zase cíl fiskální politiky. Například Slaný (2003) uvádí, že rozpočtová a fiskální politika jsou synonyma a představují vládní aktivitu při stabilizaci ekonomického vývoje. Za základní funkce fiskální politiky tedy pak v souladu s manželi Musgraveovými budeme považovat **stabilizační funkci** (udržování rovnoměrného ekonomického růstu). (1)

3.1.2 Rozpočtová politika a její funkce

Rozpočtová politika je druh veřejné (vládní) politiky a je jedním z nástrojů určených k realizaci veřejných politik. Prostřednictvím veřejných politik jsou získávány veřejné zdroje (příjmová stránka rozpočtové politiky) na financování cílů jednotlivých veřejných politik ze soustavy veřejných rozpočtů (výdajová stránka rozpočtové politiky). Můžeme tedy

řící, že rozpočtová politika se orientuje na finanční stránku realizace vládních programových cílů a za základní funkce rozpočtové politiky budeme považovat **alokační funkci** (jejímž obsahem je rozhodování o celkovém použití zdrojů mezi produkcí soukromých a veřejných statků a skladbou veřejných statků) a **distribuční funkci** (tj. přerozdělování důchodů). (1)

3.2 Rozpočtová soustava

Důležitou podmínkou, kterou je nutno dodržet k dosažení úspěšného fungování každého státu i každé úrovně jeho územní samosprávy, resp. subjektu územní samosprávy a též důležitým finančním nástrojem k zabezpečování úkolů a činností na jednotlivých úrovních je příslušný veřejný rozpočet, v širším pojetí můžeme hovořit o soustavě veřejných rozpočtů.

Kromě soustavy veřejných rozpočtů se obvykle využívají i další mimorozpočtové peněžní fondy (na centrální úrovni jsou tyto rozpočty označovány jako parafiskální fondy, v České republice se tyto rozpočty vyskytují také s názvem – jiné veřejné rozpočty centrální úrovně). Tyto fondy jsou zpravidla účelové. Na úrovni státu tvoří státní rozpočet a případně státní mimorozpočtové účelové fondy finanční systém státu. Podobně je tomu u finančního systému příslušného subjektu územní samosprávy (v České republice obce či kraje). Čím je struktura státu a územní samosprávy složitější, tím členitější je rozpočtová soustava (federální stát, unitární stát, republika apod.) (2).

Pojmem rozpočtová soustava můžeme rozumět:

- **soustava peněžních fondů** (veřejné rozpočty, zejména státní rozpočet)
- soustava rozpočtových vztahů
- soustava orgánů a institucí (státu, územní samosprávy apod.)

Na rozpočtovou soustavu můžeme nahlížet z různých hledisek. Jedním z nich je například institucionální hledisko. Institucionální hledisko se promítá do vnitřního třídění veřejného rozpočtu – například u státního rozpočtu se třídí do kapitol. V České republice jsou takovými kapitolami Kancelář prezidenta republiky, kapitola ministerstva zdravotnictví, ministerstva financí, daňových či finančních úřadů a finančních ředitelství apod. Členitost těchto orgánů je opět závislá na státoprávním uspořádání země. (3)

V České republice institucionální pojetí rozpočtové soustavy stále převažuje. Ovlivňuje rozpočtové plánování a rozhodování o finančních tocích v rozpočtové soustavě.

V ekonomické teorii včetně teorie veřejných financí je institucionální pojetí rozpočtové soustavy stále častěji označováno jako jedna z příčin alokační neefektivnosti ve veřejném sektoru. (2)

3.2.1 Soustava peněžních fondů

Pro účely této práce se v dalším textu budeme na rozpočtovou soustavu dívat především jako na soustavu peněžních fondů a peněžních vztahů v rámci rozpočtové soustavy, do které patří:

- **soustava veřejných rozpočtů** – státní rozpočet a decentralizované rozpočty na jednotlivých úrovních – člancích územní samosprávy (v České republice jsou to rozpočty obcí a rozpočty krajů). (3) Rozhodující postavení má v rozpočtové soustavě státní rozpočet – soustřeďuje největší část nenávratným způsobem získaných finančních prostředků v rozpočtové soustavě (2)
- soustava mimorozpočtových fondů, zpravidla účelových, na centralizované a decentralizované vládní úrovni
- rozpočty vládních neziskových organizací, dále příspěvkových organizací zřizovaných státem a územní samosprávou a veřejných podniků ve veřejném sektoru.

Někdy se hovoří také o člancích rozpočtové soustavy. Tyto peněžní fondy jsou tvořeny, rozdělovány a používány na třech základních principech: **nenávratnosti, neekvivalentnosti a nedobrovolnosti**. Tím se liší od peněžních fondů v ostatních sférách finanční soustavy. (3)

Protože prochází rozpočtovou soustavou značný objem finančních prostředků a dochází k četným finančním vztahům mezi jednotlivými články rozpočtové soustavy, je důležité zákonem upravit pravidla hospodaření s finančními prostředky rozpočtové soustavy – tzv. fiskální pravidla (v České republice jsou to dva zákony o rozpočtových pravidlech). Rozpočtová soustava je velkým množstvím finančních vztahů, zejména daněmi a transfery, napojena na vnější okolí (soukromý sektor, domácnosti, nadnárodní instituce – EU, NATO apod.). (2)

3.2.1.1 Soustava veřejných rozpočtů

V rámci této práce se zaměříme na soustavu veřejných rozpočtů.

Soustava veřejných rozpočtů je v každém státě nejdůležitější částí rozpočtové soustavy. Je členěna do jednotlivých úrovní v závislosti na státoprávním uspořádání země. (2)

Soustava veřejných rozpočtů zahrnuje:

- nadnárodní rozpočet v případě nadnárodních uskupení (například rozpočet Evropské unie)
- **ústřední rozpočet v zemi** (federální/státní rozpočet) – opět záleží na státoprávním uspořádání země
- rozpočty územní samosprávy podle jejího členění - tzn. rozpočty obcí a rozpočty vyšších stupňů územní samosprávy (v případě České republiky tedy rozpočty krajů)
- rozpočty veřejných podniků a vládních neziskových organizací ve veřejném sektoru (v ČR v současné době rozpočty tzv. příspěvkových organizací). (3)

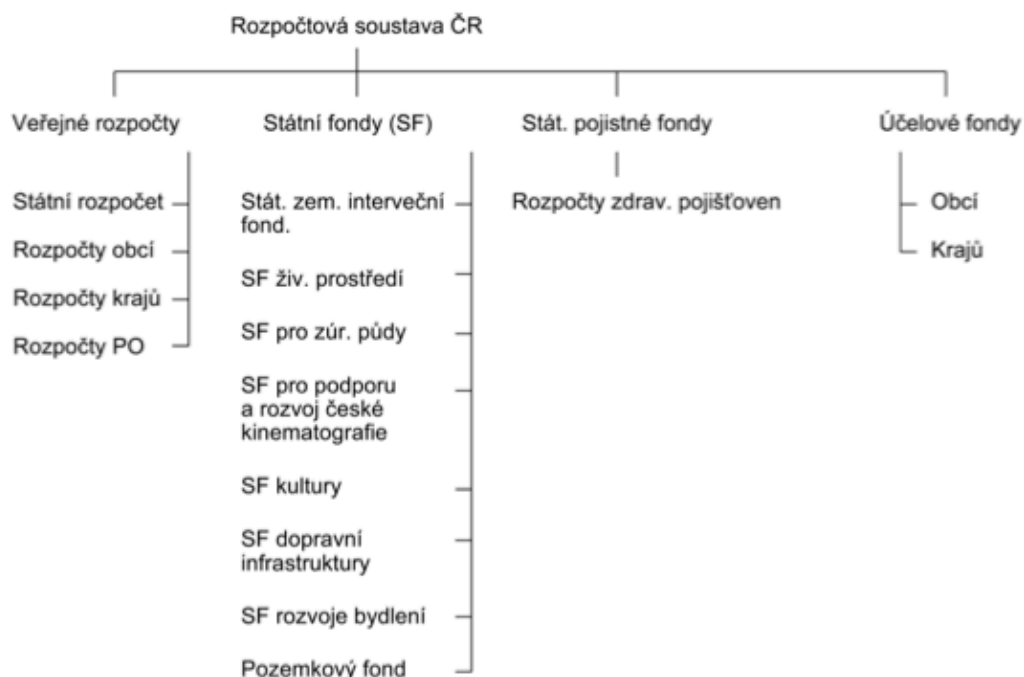
Peněžní transakce jsou uskutečňovány téměř výhradně bezhotovostní formou neboli bezhotovostním platebním stykem prostřednictvím bankovní soustavy, a to tak, že každý rozpočet má svůj účet (příp. účty) u příslušné banky. V případě státního rozpočtu je to účet u centrální banky. V České republice je to Česká národní banka. Tento způsob umožňuje sledovat průběžně tzv. pokladní plnění rozpočtu. (2)

Soustava veřejných rozpočtů se buduje na principu jednotnosti příjmů a výdajů. Kromě výjimek se neuplatňuje účelová vazba mezi příjmy a výdaji v rámci daného veřejného rozpočtu. V případě financování veřejných investic se účelová vazba uplatňuje.

Vlastní příjmová základna, kterou má každý rozpočet, představuje zároveň rozpočtové omezení.

U rozpočtů územní samosprávy je vlastní příjmová základna postupně posilována, a to hlavně vymezením tzv. svěřených a sdílených daní a větší či menší možností uvalovat daně vlastní. Tato daňová pravomoc, stanovená jednotlivým vládním úrovním, je též upravena zákonem. I přesto ale hospodaření většiny nižších vládních úrovní včetně územní samosprávy není soběstačné. Proto tedy mezi rozpočty nižších vládních úrovní včetně územní samosprávy a ústředním státním rozpočtem dochází k přerozdělovacím procesům. (2)

Obrázek 1 - Schéma rozpočtové soustavy ČR

Zdroj: (4)

Pro účely této práce se v další velké kapitole zaměříme na ústřední rozpočet v zemi, tedy státní rozpočet.

3.3 Státní rozpočet

Nejdůležitějším zákonem, jehož prostřednictvím vláda vykonává své funkce, je státní rozpočet. Státní rozpočet je schvalován každoročně, vždy na nadcházející období – rok. Je přijímán v obou komorách Parlamentu ČR, tedy v Poslanecké sněmovně i v Senátu. (5) Návrh státního rozpočtu připravuje ministerstvo financí. S úlohou ministra financí při přípravě státního rozpočtu souvisí i jeho specifické postavení mezi ostatními ministry. Pozice ministra financí se nachází na průsečíku křížících se zájmů jednotlivých resortů. Každý ministr usiluje o blaho svého resortu. Pokud je ministr financí důsledný a hájí tvrdě protiinflační rozpočet, získává image státního lakomce. Problematika státního rozpočtu úzce souvisí nejen s ekonomikou, ale zároveň také s politologií, protože rozhodnutí o výši a struktuře státního rozpočtových příjmů a výdajů je problémem veřejné volby, tzn. problémem nejen ekonomického ale i politického trhu.

3.3.1 Charakteristika státního rozpočtu, jeho návrh a plnění

Protože státní rozpočet soustřeďuje největší část příjmů rozpočtové soustavy, je považován za nejvýznamnější veřejný rozpočet. Patří mezi nejdůležitější finanční nástroje, které využívá ústřední vláda v hospodaření státu. Mezi ústřední rozpočty můžeme podle státoprávního uspořádání státu zařadit tyto rozpočty:

- federální rozpočet
- rozpočty států (republik, zemí)

Například v České republice se na příjmech a výdajích celé rozpočtové soustavy podílí státní rozpočet zhruba z 80 %. I přesto ale vývoj hospodaření státního rozpočtu značně ovlivňuje vývoj finančního hospodaření ostatních článků rozpočtové soustavy, zejména rozpočtu územní samosprávy. (3)

Státní rozpočet je:

- centralizovaný peněžní fond
- nejdůležitější bilance státu
- finanční plán
- významný nástroj rozpočtové politiky

Státní rozpočet patří mezi **nejdůležitější fond v rozpočtové soustavě**. Ve státním rozpočtu je soustřeďována rozhodující část finančních prostředků rozpočtové soustavy a zároveň do jeho příjmů plyne rozhodující část daňového výnosu.

Důležitým termínem u státního rozpočtu je jeho rozpočtové saldo, tzn. do jaké míry kryjí příjmy výdaje. (6) Potenciální tlak představují deficity rozpočtů obcí. Pokud jsou rozpočty obcí v deficitu, je zvyšován tlak na transfery ze státního rozpočtu do rozpočtu obcí. Právě tento problém může mít vliv na růst státního dluhu (i když podle zákona většinou stát neručí za závazky obcí). Na zvyšování státního dluhu mohou mít vliv i státní záruky za závazky jiných subjektů (příkladem mohou být úvěry podniku). V případě, že takové závazky subjekt nesplatí, dopadá tíha dluhu právě na státní rozpočet. Hlavní součástí tzv. skrytého dluhu představují státní záruky za závazky jiných subjektů. To je problém současného rozpočtového hospodaření státu v ČR. (3)

Protože státní rozpočet nabývá formy rozpočtového zákona, měl by být závazným **finančním plánem**. A to, do jaké míry se státní rozpočet jako závazný finanční plán podaří splnit, závisí na kvalitě informací a všech podkladů, které má ministerstvo financí, jako sestavovatel návrhu rozpočtu, k dispozici. V případě, že se nepodaří návrh státního rozpočtu včas (tj. do začátku rozpočtového období) schválit, hospodaří se podle tzv. rozpočtového provizoria. Tento způsob hospodaření je upraven zákonem, a to třemi způsoby:

- podle vládního návrhu státního rozpočtu
- podle skutečnosti daného období v minulém rozpočtovém období
- podle příjmů a výdajů státního rozpočtu schváleného na předchozí rozpočtové období – „*Například v ČR podle zákona o rozpočtových pravidlech do výše 1/12 za každý měsíc rozpočtového provizoria s tím, že tuto 1/12 rozpočtu schváleného na předchozí rok zákon dovoluje překročit jen u mandatorních výdajů vyplývajících z jiných zákonů, a to do schválení zákona o státním rozpočtu.*“ (6)

Za plnění státního rozpočtu zpravidla zodpovídá opět ministerstvo financí, které musí podávat průběžnou zprávu o jeho plnění poslancům zákonodárského sboru. Změny v plnění, resp. neplnění státního rozpočtu jsou poslanci analyzovány a významnější úpravy schvalovány. Vláda je většinou zmocněna provádět v případě potřeby pouze dílčí úpravy rozpočtu a průběžné zprávy o úpravách státního rozpočtu pak musí předkládat zákonodárcům. Tímto je ze strany zákonodárského sboru zajištěna průběžná kontrola.

Po skončení rozpočtového období je u státního rozpočtu sestavována závěrečná **bilance** skutečného plnění státního rozpočtu. V České republice se tato bilance nazývá státní závěrečný účet, které je sestavován opět ministerstvem financí. Odchylky v plnění státního rozpočtu musí být přesně zdůvodněny. Tuto výslednou bilanci opět projednává a schvaluje zákonodárský sbor. O saldu, tedy způsobu vyrovnání schodku či účelu použití přebytku rozpočtu, rozhoduje parlament. Na nižších vládních úrovních (obcí či krajů) je tomu podobně. (6)

Státní rozpočet je **významným nástrojem rozpočtové politiky** a od 30. let 20. století zároveň významným nástrojem stabilizační neboli fiskální politiky státu. (3)

Cílem rozpočtové politiky je vyrovnaný rozpočet. Stejně jako v případě návrhu státního rozpočtu a sestavování státního závěrečného účtu zodpovídá i za vyrovnaný rozpočet

ministerstvo financí. Vláda záměrně k ovlivňování agregátní poptávky, hospodářského účtu nebo třeba k ovlivňování zaměstnanosti využívá daňové příjmy, některé výdaje a rozpočtové saldo. (6)

Všechny příjmy a výdaje státního rozpočtu jsou realizovány na jednom běžném účtu v zúčtovacím centru – centrální bance. V případě České republiky jde o Českou národní banku, kde svůj účet mají i ostatní banky a finanční instituce. Jedná se o “clearingový účet Státní pokladny”.

Úkolem zúčtovacího centra je zprostředkovat pohyb peněz mezi bankami navzájem či mezi bankami a státním rozpočtem na základě platebního příkazu.

Státní pokladna zajišťuje, aby každý den byl dostatek finančních prostředků k provedení výdajových transakcí státního rozpočtu. Říká se, že řídí rozpočtovou likviditu, v České republice je její postavení a úkol upraven zákonem o rozpočtových pravidlech. Státní pokladna má také možnost dočasně volné peněžní prostředky efektivně investovat. Může tedy krátkodobý přebytek státního rozpočtu efektivně investovat formou krátkodobé investice. Kromě těchto pověření plní i řadu dalších úkolů. Zabezpečuje například provádění emise státních dluhopisů (krátkodobých státních pokladničních poukázek). Dále eviduje státní finanční aktiva a pasiva. Státní pokladnu si tedy můžeme představit jako spojovací článek mezi státním rozpočtem a centrální bankou. (3)

Státní finanční aktiva zahrnují:

- přebytky státního rozpočtu z minulých let na základě rozhodnutí Poslanecké sněmovny (může se použít pouze po schválení Poslaneckou sněmovnou)
- cenné papíry, patřící státu
- pohledávky státu z poskytnutých úvěru a návratných finančních výpomocí
- majetkové účasti státu u obchodních společností (3)

Státní finanční pasiva zahrnují:

- přímé závazky státu u bank – tj. přijaté úvěry, vládní a jiné přímé závazky státu vůči zahraničí (zahraniční půjčky)
- závazky z emitovaných státních dluhopisů
- jiné závazky státu (3)

3.3.2 Rozpočtová pravidla a zásady

Rozpočtová soustava je velmi členitá (v závislosti na státoprávním uspořádání), prochází jí velká část HDP a mezi jednotlivými články rozpočtové soustavy dochází k mnohačetným finančním vztahům. Cílem je efektivní hospodaření s rozpočtovými prostředky, proto je nutné dodržovat určité zásady a pravidla: (3)

- **zásada každoročnosti sestavování a schvalování** rozpočtu, resp. mimorozpočtového peněžního fondu. Roční rozpočet je základním finančním plánem, sestavování a hospodaření podle něj je ze zákona povinné
- **zásada reálnosti a pravdivosti** rozpočtu. Touto zásadou je snaha zabránit zkreslování údajů v rozpočtu. Reálně sestavený návrh rozpočtu je jedním z hlavních předpokladů jeho splnění bez větších odchylek. Reálnost rozpočtu závisí na schopnosti odhadu rozpočtových příjmů a výdajů, na stupni poznání a na kvalitní analýze hospodářských procesů, na kvalitě prognóz hospodářského vývoje, i na profesionální zdatnosti rozpočtových plánovačů
- **zásada úplnosti, jednotnosti a průhlednosti** rozpočtu, aby bylo možné kontrolovat, analyzovat a srovnávat příjmy a výdaje v rámci rozpočtové soustavy a do budoucna odstraňovat vlivy negativních faktorů na hospodaření (státu, subjektů územní samosprávy). Srovnání je důležité v čase, v národním i mezinárodním měřítku. Využívá se proto závazná rozpočtová skladba jako nástroj jednotného třídění příjmů a výdajů – běžných i kapitálových
- **zásada efektivnosti, hospodárnosti a účinnosti** při používání rozpočtových prostředků, která je v některých zemích propojena na zásadu účelovosti podle zdrojů, tzn. předem vyčleněný příjem slouží k financování určené potřeby – na krytí daného výdaje (v rámci již zmíněných mimorozpočtových fondů) nebo účelovosti podle potřeb odvětví ve veřejném sektoru (obcí či regionů). Od zásady účelovosti se postupně upouští, zejména od detailní účelovosti transferů.
- **zásada publicity** rozpočtu. O objemu a struktuře příjmů a výdajů všech rozpočtů i mimorozpočtových peněžních fondů se rozhoduje na příslušné vládní úrovni nepřímo veřejnou volbou. Proto je důležité informovat občany (voliče, daňové poplatníky, uživatele veřejných statků) o návrhu veřejného rozpočtu (příp. mimorozpočtového peněžního fondu), ale i o jeho průběžném i následném

plnění. Tato zásada umožňuje spolu se zásadou průhlednosti zabezpečit kontrolu ze strany občanů (voličů), tzv. občanskou kontrolu a umožnit zpětnou vazbu. Kvalitu občanské kontroly ovlivňuje jednak kvalita poskytovaných informací, které má občan k dispozici a jednak zájem občana. Stát i územní samosprávy se někdy potýkají s nezájmem občanů o věci veřejné a nezájmem o hospodaření v rozpočtové soustavě. S takovým jednáním se setkáváme i v České republice. Je však nutné tuto zásadu zintenzivnit v rámci zlepšování ekonomické gramotnosti občanů o možnostech sociálního státu. Občan, který je informovaný, by měl projevit své preference například v dalších volbách výběrem kandidátů politické strany (podle jejího sociálně-ekonomického programu). (3)

Realizaci některých rozpočtových zásad do praxe umožňuje i rozpočtová skladba nebo třídění (klasifikace) rozpočtových příjmů a výdajů. (3)

Rozpočtová skladba – třídění příjmů a výdajů veřejných rozpočtů

Příjmy a výdaje veřejných rozpočtů jsou závazně tříděny v tzv. rozpočtové skladbě. Je to systematické, jednotné a přehledné třídění, které umožňuje:

- zabezpečit **jednotnost a přehlednost** struktury veřejných rozpočtů a mimorozpočtových peněžních fondů v rozpočtové soustavě, umožňuje průhlednost rozpočtového hospodaření
- přehledně **zjistit potřebné analytické informace o vývoje rozpočtových příjmů a výdajů** – absolutně a relativně v celé rozpočtové soustavě, v čase i prostorově analyzovat rozpočtové příjmy a výdaje včetně mezinárodní komparace, a jejich využití v rozpočtové politice v dalších obdobích
- umožňuje agregovat, sumarizovat příjmy a výdaje za celou rozpočtovou soustavu s využitím tzv. konsolidace, která umožňuje eliminovat riziko několikanásobného načítání určité operace, například v případě dotací
- třídění rozpočtových příjmů a výdajů na příjmy a výdaje nenávratné a návratné povahy. Tím lze přesněji analyzovat hospodaření a krytí schodku příslušného veřejného rozpočtu, resp. běžné a kapitálové části roku, případně mimorozpočtového peněžního fondu, způsob využití přebytku hospodaření. (3)

Třídění příjmů a výdajů proto respektuje:

- zásadu **jednotnosti a závaznosti** třídění v celé rozpočtové soustavě
- zásadu dlouhodobé stability třídění, která je potřeba pro dlouhodobé rozpočtové analýzy a rozpočtové plánování jak na úrovni státu, tak na úrovni jednotlivých subjektů územní samosprávy
- zásadu **srozumitelnosti**, aby byla možná odborná veřejná kontrola i občanská kontrola
- zásadu **kompatibility** s mezinárodními účetními a statistickými standardy. (3)

3.3.3 Rozpočtový proces v ČR

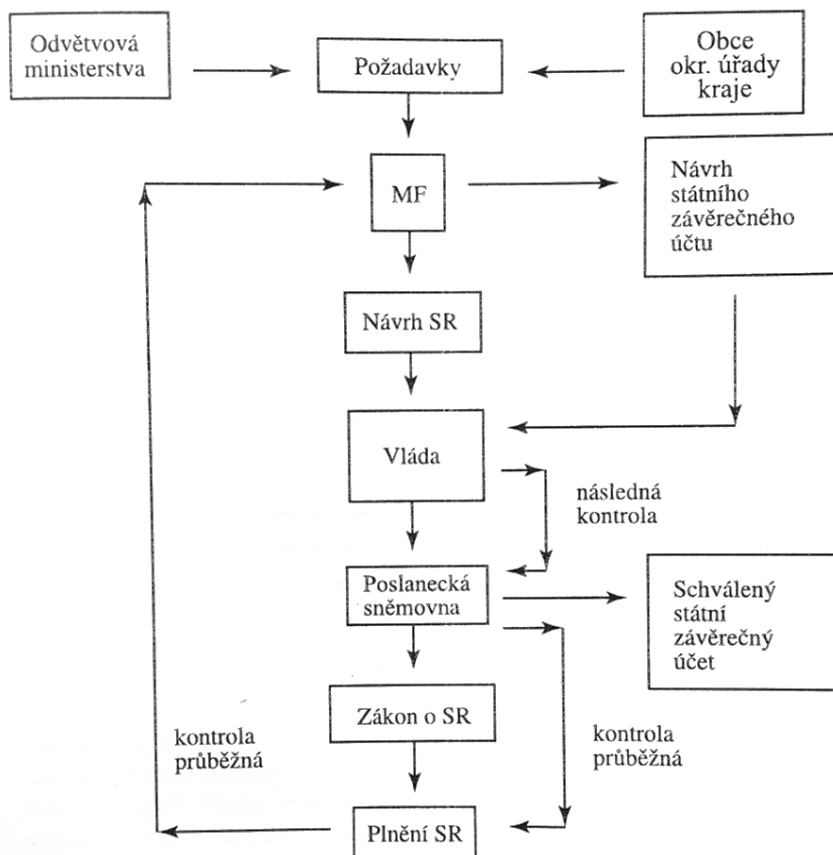
Rozpočtový proces je v České republice upravován oběma zákony o rozpočtových pravidlech. Rozpočtovým obdobím je zpravidla jeden rok – kalendářní rok.

Rozpočtový proces v České republice v případě státního rozpočtu trvá průměrně 1,5 až 2 roky a zahrnuje etapy přípravy, projednávání, schvalování, plnění státního rozpočtu a průběžné i následné kontroly plnění. Od konce 90. let se v České republice sestavuje střednědobý rozpočtový výhled. Ministerstvo financí vždy sestavuje tříletý rozpočtový výhled – kumulativně vždy na nejbližší roky. V roce 2001 byla ustanovena rozpočtová pravidla, která uzákonila rozpočtový výhled neboli prognózu. Rozpočtový výhled by měl být každoročně více zpřesňován na základě skutečnosti rozpočtového hospodaření v uplynulém rozpočtovém období. Roční státní rozpočet vychází právě z rozpočtového výhledu.

Rozpočtový proces zahrnuje **etapy rozpočtového procesu**:

- **sestavení návrhu** příslušného veřejného rozpočtu (jako finančního plánu)
- **projednání a schválení** rozpočtu
- **plnění** rozpočtu, tzn. hospodaření podle schváleného rozpočtu během rozpočtového období
- případně **schvalování úprav** rozpočtu během rozpočtového období
- **kontrolu plnění** rozpočtu, ať již **průběžnou** během rozpočtového období, nebo **následnou** po skončení rozpočtového období, vyvození závěrů z hospodaření a návrh opatření pro další období. (3)

Obrázek 2 - Rozpočtový proces u státního rozpočtu ČR

Zdroj: (3)

Jak už bylo řečeno, návrh státního rozpočtu sestavuje Ministerstvo financí, a to zhruba půl až tři čtvrtě roku před začátkem rozpočtového období. Je sestavován na základě podkladů jednotlivých ústředních orgánů a ministerstev, požadavků obcí a krajů na transfery ze státního rozpočtu. (6) Při sestavování se berou úvahu prognózy HDP, kurz koruny, mzdy, ceny, daňové příjmy nebo například odhad platební bilance státu a světového hospodářství. Hrubý odhad příjmů a výdajů státu je předložen vládě, která schvaluje tzv. rozpočtový rámec. (7) Schvalování návrhu státního rozpočtu může být kamenem úrazu, protože může být dlouhodobou záležitostí, a to zejména v případě vrácení návrhu rozpočtu zpět Ministerstvu financí k přepracování. (6) První verze návrhu státního rozpočtu je předkládána v září, do konce tohoto měsíce musí být návrh odeslán Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR. Zde musí být návrh rozpočtu schválen ve třech čteních do konce prosince. (7)

Pokud se však nepodaří schválit návrh rozpočtu do začátku rozpočtového období, hospodaří se podle tzv. rozpočtového provizoria, a to až do doby schválení návrhu rozpočtu. V České republice v tomto případě rozpočtové provizorium představuje schválený návrh rozpočtu na předchozí rok. Po schválení státního rozpočtu jsou příjmy a výdaje zúčtovány příjmy a výdaje z období hospodaření podle rozpočtového provizoria.

Rozpočtové hospodaření následně kontroluje Ministerstvo financí a Poslanecká sněmovna. V České republice se kontrolou hospodaření s prostředky státního rozpočtu zabývá nejvyšší kontrolní úřad.

V posledních letech ovlivňují objem státního rozpočtu výdaje, neboť jejich rozhodující část má charakter obligatorních – mandatorních výdajů. To ztěžuje dodržování rozpočtového omezení, které je dáno příjmy do státního rozpočtu. Z toho důvodu je státní rozpočet České republiky v posledních letech již chronicky deficitní. Problém chronického státního rozpočtu je dán řadou případů, hlavně tedy alokační neefektivností. (6)

3.3.4 Příjmy a výdaje státního rozpočtu

Každý stát má své **výdaje**, které musí v podmínkách tržní ekonomiky hradit penězi. Jedná se jak o výdaje spojené se státní správou (například soudy, státní správa, policie apod.), tak se sociálním zabezpečením, zdravotnictvím, školstvím, kulturou či obranou země. Stát se angažuje i v některých klíčových investicích v oblasti ekonomiky. K zabezpečování takových výdajů potřebuje stát **příjmy**, které jsou získávány především od domácností a firem formou daní nebo nejrůznějších poplatků.

Příjmy a výdaje, které stát v daném období uskutečňuje, tvoří náplň státního rozpočtu. Můžeme tedy říci, že státní rozpočet je bilancí příjmů a výdajů státu během jednoho rozpočtového období – tedy v České republice jednoho kalendářního roku (není tomu ve všech zemích světa stejně, například ve Spojených státech amerických začíná rozpočtový rok v říjnu; v islámských zemích v březnu a existuje řada dalších odchylek). (7)

3.3.4.1 Příjmy státního rozpočtu

Příjmy a výdaje státního rozpočtu jsou závazně členěny dle rozpočtové skladby. V České republice je u státního rozpočtu používáno povinně i třídění dle kapitol – celkem 41 kapitol. Příjmy do státního rozpočtu dělíme na běžné a kapitálové. (3)

Běžné příjmy, zejména daňové příjmy, jsou nejvýznamnější skupinou příjmu státního rozpočtu. Ve většině zemí do státního rozpočtu plyne největší část daňového výnosu. Jedná se především o daně se stabilním výnosem a v některých zemích i daně s významným podílem na jejich výnosu. Jsou to především:

- nepřímé **spotřební daně** – včetně spotřební daně, která patří mezi nejstabilnější a výnosné všeobecné daně – zejména daň z přidané hodnoty (případně podíl na výnosu těchto daní)
- zpravidla významný podíl na výnosné individuální **dani z příjmů** a celý výnos nebo podíl na důchodové daní korporací (ze zisku firem)
- v některých zemích i **majetkové daně** nebo jejich podíl, zpravidla jsou to jednorázové majetkové daně (daň z pozemků, daň ze staveb a jednotek, daň z nabytí nemovitých věcí) (3)

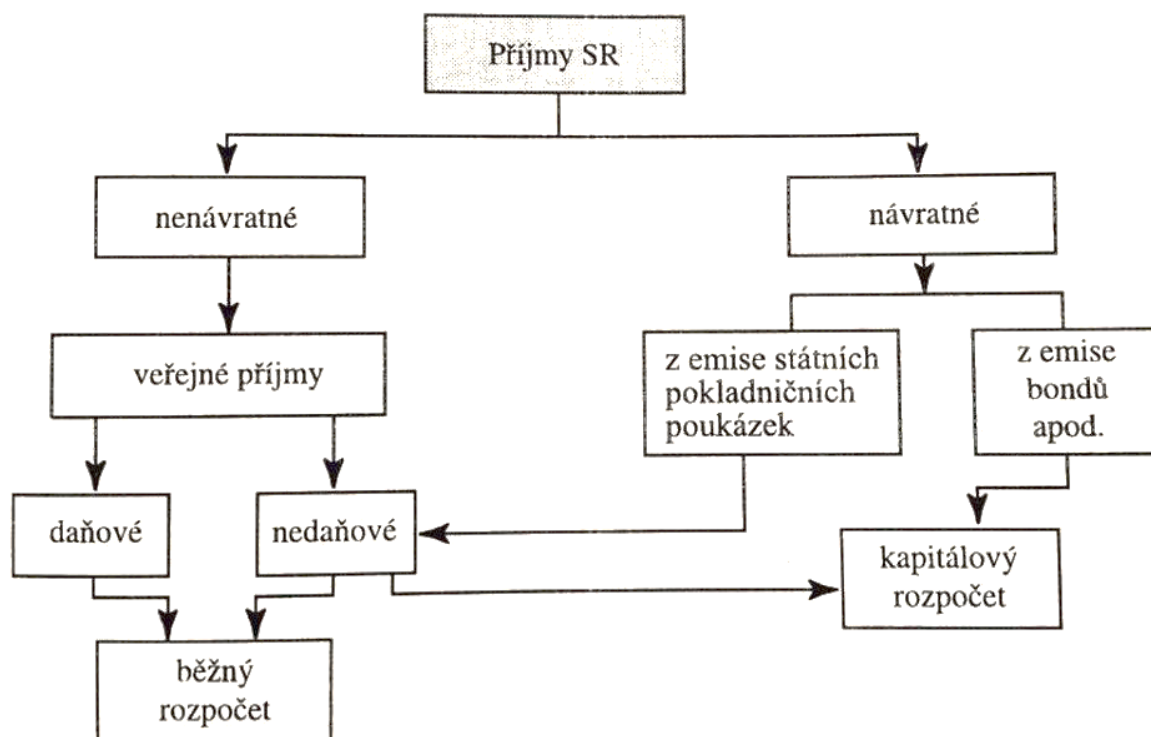
Mezi výlučný příjem do státního rozpočtu patří **cla**. Cla jsou jednorázové platby odváděné do státního rozpočtu. Jsou vybírány z hodnoty zboží, které přechází státní hranice. **Vývozní i dovozní cla** jsou povahou nepřímé selektivní spotřební daně, zpravidla jsou uvalovány pouze na některé zboží. Jejich výše je určena **celním sazebníkem**. Postupně se od cel začíná odpouštět, protože jsou překážkou mezinárodního obchodu a mezinárodní ekonomické spolupráce. V rámci všech zemí Evropské unie byla cla zrušena již v druhém stupni ekonomické integrace. Clo je vybíráno pouze na vnějších hranicích Evropské unie a je směřováno do společného rozpočtu. (3)

Další skupinou příjmů do státního rozpočtu jsou **nedaňové příjmy**. Nedaňové příjmy mohou být charakteru jak pravidelně se opakujících, tak i pravidelně se neopakujících příjmů, běžných i kapitálových. K běžným nedaňovým příjmům patří příjmy ve formě uživatelských poplatků za službu, které jsou zabezpečovány neziskovými organizacemi zřizovanými státem. Jsou ale pouze výjimkou, protože zpravidla uživatelské poplatky plynou provozovateli veřejné služby. Dále to mohou být například příjmy z pronájmu státního majetku, přijaté sankční platby a podobně. (3)

Kapitálovými příjmy rozumíme například příjmy z prodeje státního majetku či příjmy z finančního investování. Státní rozpočet běžně využívá kromě nenávratných finančních prostředků i návratné zdroje. Většinou mezi tyto příjmy patří **emise státních dluhopisů** (jak krátkodobých, tak střednědobých i dlouhodobých). V některých zemích mezi tyto příjmy můžeme zahrnout i **půjčky** od jiných článků rozpočtové soustavy, případně půjčky ze zahraničí. (3)

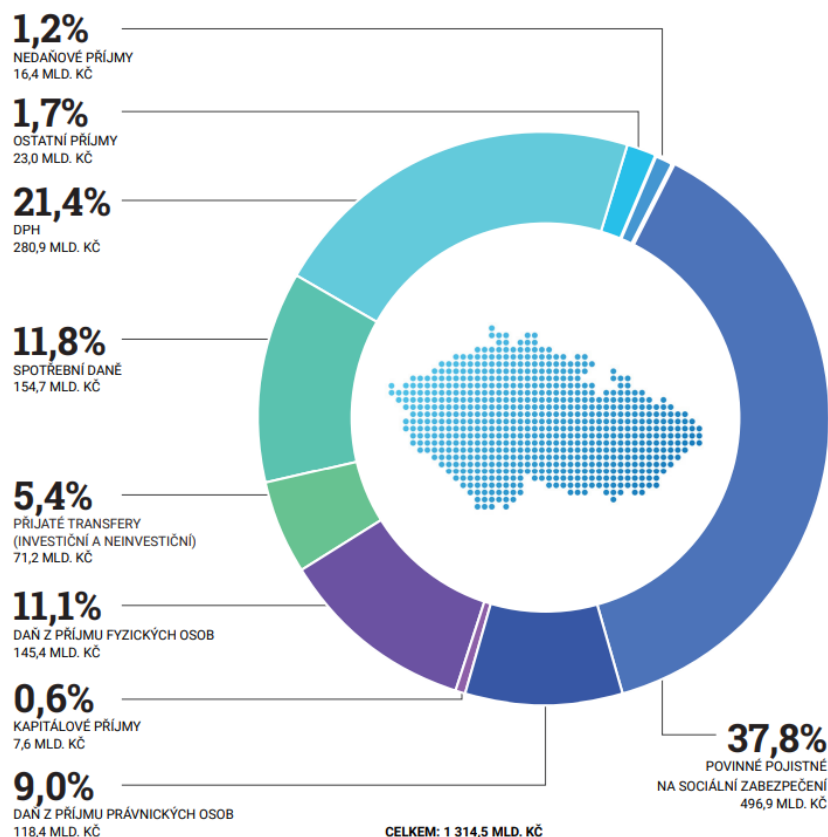
V roce 2017 celkové skutečné příjmy státního rozpočtu dosáhly výše 1 273,6 mld. Kč (meziročně příjmy poklesly o 0,6 %, tj. 8,0 mld. Kč. (8) Podrobný přehled příjmů státního rozpočtu v roce 2017 v příloze č.1.

Obrázek 3 - Příjmy státního rozpočtu

Zdroj: (3)

Obrázek 4 - Struktura příjmů státního rozpočtu 2018

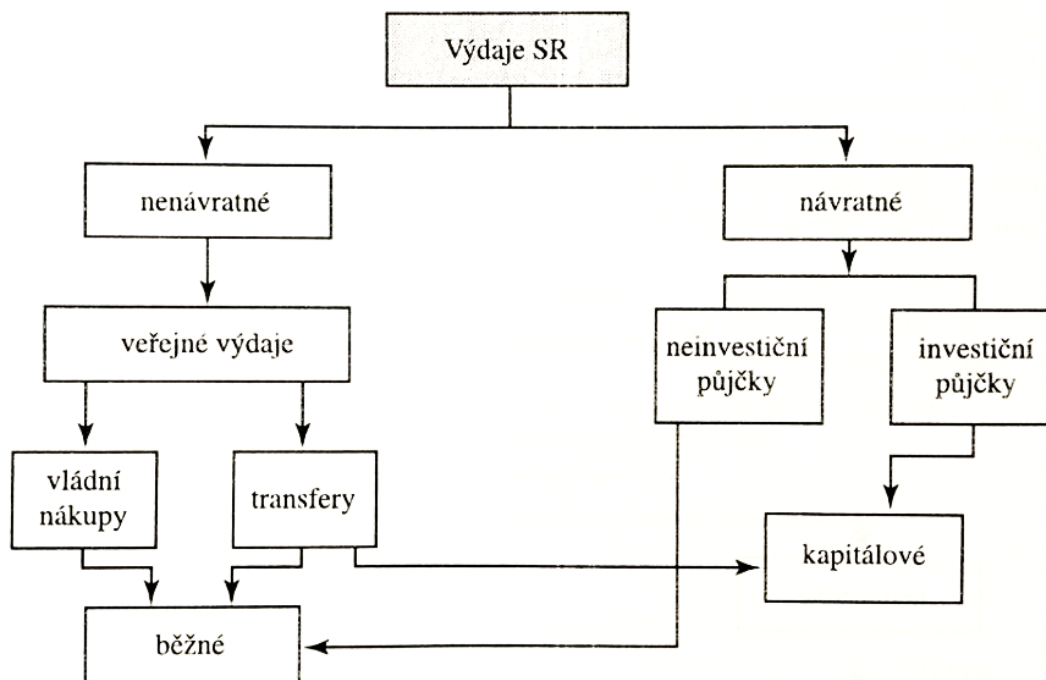
Zdroj: (9)

3.3.4.2 Výdaje státního rozpočtu

Rychlost růstu výdajů státního rozpočtu trvale předstihuje tempo růstů příjmů do státního rozpočtu. Od roku 1995 tedy státní rozpočet České republiky nepřetržitě vykazuje schodek. Výdaje ze státního rozpočtu jsou během rozpočtového období poměrně rovnoměrné. V závěru roku však objem výdajů nepřekvapivě stoupá. Jednak působí snaha rozpustit rezervy ve státním rozpočtu na dotace obcím a krajům a dále snaha veřejnoprávních neziskových organizací za každou cenu utratit finanční prostředky, aby nemusely vracet nevyužitá finanční prostředky zpět do rozpočtu. (6)

V České republice je více než 40 % hrubého domácího produktu přerozdělováno prostřednictvím státního rozpočtu nenávratným způsobem. (3)

Obrázek 5 - Výdaje státního rozpočtu

Zdroj: (3)

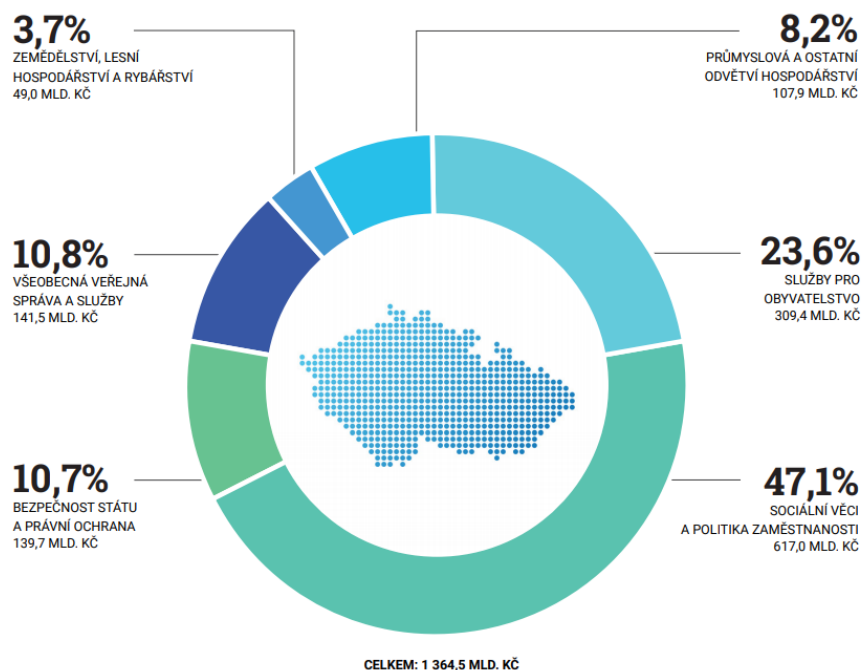
Kapitálové výdaje jsou v posledních letech ze státního rozpočtu vynakládány především koncem roku.

Ze státního rozpočtu jsou vydávány peněžní prostředky:

- **na vládní nákupy**, tzn. na nákup zboží a služeb, které zajišťují veřejné statky, např. státní správa
- na financování **běžných i kapitálových potřeb** vládních neziskových organizací, které jsou zřízeny státem a mají za úkol zabezpečovat veřejné statky (například vysoké školy)
- **na peněžní transfery pro obyvatelstvo** (do této kategorie v České republice patří například výplata starobních důchodů a ostatních sociálních transferů, jako jsou dávky státní sociální podpory – dávky představují velkou část mandatorních výdajů státního rozpočtu)
- na poskytování **dotací na výrobu** některých výrobků pro obyvatelstvo s regulovanými cenami (v České republice například u cen energií – souvisí s regulací cen, nicméně postupně se od těchto dotací upouští)

- na poskytování **dotací na krytí ztráty** státních podniků (jsou v České republice velmi omezovány v souvislosti s privatizací státního sektoru)
- na poskytování **dotací na podporu zamezení vlivu a řešení dopadů negativních externalit** (zejména dopad na ekologii)
- na poskytování **dotací na výrobu v zemědělství** (specifické podmínky výroby a spotřeby, ekologický či krajinný aspekt apod.)
- na poskytování **dotací do rozpočtu územní samosprávy** (v případě České republiky do rozpočtů obcí a krajů; nejvýnosnějším příjmem do rozpočtu jsou daně, resp. jejich podstatná část plynoucí do státního rozpočtu, proto je potřebné spravedlivě přerozdělovat příjmy veřejných rozpočtů; v případě dotací se zdůvodňuje potřeba obecné podpory obcí a krajů i podpora specifických činností obcí a krajů, na kterých má stát zájem, a které jsou také většinou výsledkem přenesení odpovědnosti ze státu za územní samosprávu)
- na poskytování **dotací do mimorozpočtových fondů** (v České republice například do rozpočtu zdravotních pojišťoven za tzv. státní pojištěnce, např. nepracující žáci a studenti)

Obrázek 6 - Struktura výdajů státního rozpočtu 2018 – dle odvětví

Zdroj: (9)

Výdaje státního rozpočtu, jak alokační, redistribuční tak stabilizační, mají charakter běžných výdajů a kapitálových výdajů na pořízení investic do veřejného sektoru. Běžné výdaje objemově převažují, a i když se každý rok neopakují ve stejné výši, mají setrvačný charakter. U státního rozpočtu převažují ve většině vyspělých zemí Evropy mandatorní běžné výdaje (na veřejné statky, u nichž je spotřeba upravována zákony, podobně na sociální transfery). (3)

Do rozpočtů nižších úrovní veřejné správy státní rozpočet odvádí především:

- nenávratné dotace (mohou být poskytnuty jako účelové nebo neúčelové)
- návratné finanční výpomoci (většinou bezúročné), které jsou zpravidla poskytovány účelově (3)

3.4 Vyrovnaný a nevyrovnaný státní rozpočet

Saldo státního rozpočtu lze spočítat jako rozdíl mezi příjmy (T) a výdaji (G) státního rozpočtu. Rozpočet může být:

- přebytkový $T > G$
- deficitní $T < G$
- vyrovnaný $T = G$ (5)

Vzhledem k tomu, že v posledních letech jsou mnohem častějším případem deficity státních rozpočtů a vzhledem k tomu, že odstraňování deficitu je nesrovnatelně obtížnější než likvidace rozpočtového přebytku, budeme v této práci věnovat pozornost hlavně deficitu, jeho vývoji, důsledku a řešení. Deficit státního rozpočtu vzniká tehdy, pokud jsou příjmy do státního rozpočtu nižší než výdaje. Můžeme také hovořit o záporném saldu státního rozpočtu. (7)

Wagnerův zákon říká, že podíl vládních výdajů na hrubém domácím produktu roste s růstem ekonomické úrovně země. Lidé požadují vyšší míru sociální ochrany, čím více se hospodářství státu daří. Očekávají podporu v době rodičovské dovolené, když přijdou o práci anebo když zestárnou a budou pobírat důchod. Další příčinou může být zavedení všeobecného volebního práva. Dříve mohli volit pouze bohatí lidé. Poté co bylo na konci 19. století zavedeno volební právo i pro chudší, začaly se k moci dostávat také politické

strany, prosazující větší přerozdělování příjmů. Větší přerozdělování příjmů však neznamenalo větší zdanění bohatých, aby mohl stát peníze dát chudým. Příjmy i výdaje státního rozpočtu tedy z tohoto důvodu musí růst. (5)

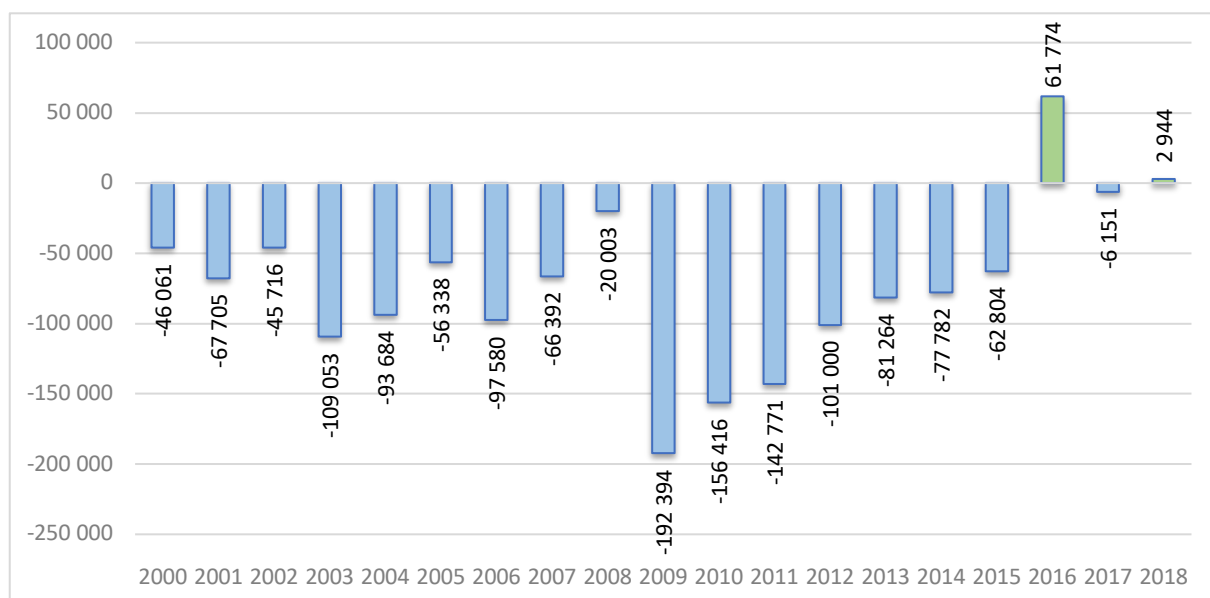
Nikdo nemůže utrácet více než vydělá. Pokud utratíme více než vyděláme, musíme rozdíl uhradit z úspor nebo si peníze půjčit. Stejným způsobem to funguje i v případě státního rozpočtu. Většina států, ke kterým se řadí i Česká republika, si však peníze nespoří, ale vždy svůj dluh řeší půjčkou. Tím dochází k neustálému zadlužování země. (5) Zhruba do 30. let minulého století byla uplatňována tzv. zásada zdravých financí neboli požadavek vyrovnanosti státního rozpočtu. Považovalo se za správné, když se stát nezadlužoval, stejně jako domácnosti nebo firmy. Po nástupu keynesovské ekonomie (definice v: Hodnocení a důsledky rozpočtového deficitu), kdy byla státní financím přisouzena aktivní stabilizační úloha, bylo od této zásady upuštěno. Důvodem této změny byl fakt, že vyrovnaný státní rozpočet by stěžoval restriktivní a expanzivní fiskální zásahy do ekonomiky. Prosazena byla tedy zásada, že vyrovnaný rozpočet má být pouze v rámci delšího období. V období recese by měla být aplikována expanzivní fiskální politika s deficitním státním rozpočtem. Naopak v době inflace, kdy by měl přebytek vyrovnávat deficity z minulých let. Předpokládalo se, že se budou období vyžadující expanzi a restriktci střídat a rozpočty jednotlivých let se tak budou vzájemně doplňovat. Tyto představy ale ekonomická historie nepotvrdila, a to ani ve zlatém věku aktivní fiskální politiky, kterým v hospodářsky vyspělých zemích byla 50. a 60. léta 20. století. Již vytvořené deficity se špatně odstraňují, a to jak v krátkém, tak i v delším období. (7)

V rámci Evropské unie se používá zejména stability a růstu, který je nástrojem Evropské unie k vynucování rozpočtové disciplíny zemí zapojených do měnové unie. Požadavkem je, aby deficit veřejných rozpočtů nepřekračoval 3 % HDP. Nedodržení limitu mělo být tvrdě ekonomicky sankcionováno, avšak postupem času se uplatňování tohoto požadavku stalo méně striktním a v dnešní době se přihlíží k okolnostem, za kterých deficit státního rozpočtu vznikl. Mezi takovými okolnostmi jsou zejména fáze cyklu, v níž se ekonomika nachází a nepředvídatelné vnější vlivy. Byla schválena řada výjimek, které umožňují překročení stanoveného limitu bez sankcí. K zohledňovaným složkám patří například částky věnované

na investice do veřejné infrastruktury, výzkumu, vývoje a vzdělávání apod. Řada zemí však limit překračuje. (7)

V grafu č. 2 je zobrazeno saldo státního rozpočtu. Jak již bylo řečeno saldo státního rozpočtu je výsledek rozdílu mezi příjmy a výdaji státního rozpočtu. V období od roku 2000 do roku 2015 a dále v roce 2017 vykazovala Česká republika záporného salda. Největšího záporného salda se podařilo dosáhnout v roce 2009, a to až 192 394 mil. Kč. Naopak v letech 2016 a 2018 vykazovala Česká republika kladné saldo státního rozpočtu. Největší kladné saldo bylo v roce 2016 s částkou 61 774 mil. Kč. Tento úkaz je způsoben zvýšeným příjmem dotací z Evropské unie.

Graf 1 - Saldo státního rozpočtu 2000 – 2018 (v mil. Kč)

Zdroj: (10) vlastní zpracování

Rozlišujeme dva typy deficitu státního rozpočtu, kdy je celkový deficit státního rozpočtu tvořen cyklickým nebo strukturálním deficitem. Cyklický deficit vzniká bez přičinění vlády, příkladem může být ekonomická krize. Výši cyklického deficitu nemůže většinou vláda ovlivnit. Strukturální deficit vzniká tím, když si vláda úmyslně naplánuje příjmy nižší než výdaje. Oba deficity jsou pro stát špatné, strukturální deficit je však nebezpečnější, je znakem nezodpovědného hospodaření vlády. Pokud ekonomika roste, vláda by měla usilovat o přebytkový nebo alespoň vyrovnaný rozpočet. (5)

3.5 Veřejný a státní dluh

Přestože pojmy veřejný a státní dluh bývají často označovány jako synonyma, jedná se o dva odlišné pojmy. Rozdíl je v tom, že oba tyto pojmy zahrnují jiné závazky. Státní dluh zahrnuje „pouze“ veškeré závazky vlády. Veřejný dluh zahrnuje jak veškeré závazky vlády (tedy státní dluh), tak i závazky mimorozpočtových fondů, místních fondů a zdravotních pojišťoven. V České republice tvoří státní dluh zhruba 90 % dluhu veřejného. (11)

3.6 Celkový státní dluh

Celkový státní dluh lze rozdělit podle dvou kritérií.

- **podle místa vzniku dluhového nástroje:**
 - **dluh domácí**
 - státními pokladničními poukázkami
 - střednědobými a dlouhodobými státními dluhopisy na domácím trhu
 - dalšími domácími instrumenty, např. přijatými zápůjčkami a úvěry, zápůjčními facilitami ve formě repo operací a státem vydanými směnkami
 - **dluh zahraniční**
 - střednědobými a dlouhodobými státními dluhopisy vydanými na zahraničních trzích denominovanými v cizích měnách
 - přijatými úvěry od Evropské investiční banky či jiné mezinárodní instituce
 - směnkami vydanými k úhradě členství v IBRD a EBRD (12)
- **podle obchodovatelnosti na finančních trzích:**
 - **obchodovatelný dluh**
 - státní pokladniční poukázky
 - střednědobé a dlouhodobé státní dluhopisy
 - případně ostatní zdroje krytí
 - **neobchodovatelný dluh:**
 - po rozdělení Československa v roce 1993 Česká republika převzala 2/3 bývalých federálních dluhů na knihy státního dluhu. Od vzniku České republiky nevznikly nové tuzemské kategorie netržních závazků

- o do roku 1998 se neobchodovatelný dluh podílel i na domácím dluhu (např. přímý úvěr od centrální banky a přímé úvěry od obchodních bank). Po jistou dobu se do neobchodovatelného dluhu počítaly i korunové směnky pro úhradu majetkové účasti u IBRD. V současnosti již tyto instrumenty ministerstvo nevyužívá
- o zahraniční neobchodovatelný dluh představují především přijaté zápůjčky a úvěry od mezinárodních finančních institucí (např. Evropské investiční banky) a počínaje rokem 2011 i spořicí státní dluhopisy, které ministerstvo nabízí drobným investorům. (13)

3.7 Rating ČR

Rating České republiky je oceněním její úvěruschopnosti (kredibility) a syntetickým výrazem kvality českého státu jako dlužníka a jeho ekonomické schopnosti dodržet vydané vlastní závazky a splatit včas a v úplném množství úroky i jmenovitou hodnotu dlužné částky. Toto ocenění se projevuje mj. v tzv. kreditní příručce, která horší kvalitu dlužníka zohledňuje a při prodeji státních dluhopisů, představuje dodatečnou zátěž pro státní rozpočet v krátkodobém i dlouhodobém horizontu z titulu vyšších úrokových výdajů. (14)

Obrázek 7 - Ratingové hodnocení ČR dle jednotlivých agentur (2018)

Ratingová agentura	Domácí dlouhodobé závazky	Výhled	Zahraniční dlouhodobé závazky	Výhled	Udělen/potvrzen
Moody's	A1	Pozitivní	A1	Pozitivní	20.4.2018
Standard & Poor's	AA	Stabilní	AA-	Stabilní	20.7.2018
Fitch Ratings	A+	Pozitivní	A+	Pozitivní	8.2.2018
JCR	AA-	Pozitivní	A+	Pozitivní	27.9.2016
R&I	AA-	Stabilní	A+	Stabilní	2.7.2017
Scope Ratings	AA	Stabilní	AA	Stabilní	26.1.2018
Dagong Global Credit Rating	A+	Stabilní	A+	Stabilní	8.2.2017

Zdroj: (14)

3.8 Financování deficitu státního dluhu

Utratí-li vláda více peněžních prostředků, než má k dispozici, musí tyto chybějící peněžní prostředky někde získat. Vláda má k dispozici různé typy financování deficitu státního dluhu. Můžeme je rozdělit na:

- daňové financování
- dluhové financování (7)

3.8.1 Daňové financování deficitu

První z možností, jak opatřit prostředky na pokrytí deficitu státního rozpočtu je cestou zvýšení daní. Takové řešení je ale velmi nepopulární a politici nejsou většinou ochotni na takové řešení přistoupit. Jednak snižuje naděje na jejich znovuzvolení a jednak je procesuálně náročné, neboť vyžaduje schválení legislativními orgány. Může být tedy použito až ex post, tedy poté, co se deficit rozpočtu stal součástí veřejného dluhu. Závažné jsou i souvislosti ekonomické. Zvýšení daní má totiž vliv na spotřební chování zákazníků. (7)

3.8.2 Dluhové financování deficitu

3.8.2.1 Monetizace dluhu

Metoda dluhového financování deficitu státního rozpočtu je založena na prodeji vládních dluhopisů (obligací) centrální bance. Postup je následující: Vláda vydá své dluhopisy a nabídce je k odkoupení centrální bance. Pokud centrální banka na nabídku odkupu dluhopisů přistoupí, zaplatí za ně penězi, kterými poté vláda uhradí deficit státního rozpočtu. Když centrální banka zaplatila za nabízené dluhopisy, emitovala tak dodatečné peníze. Tím došlo k nárůstu peněžní báze. Centrální banka je tedy fakticky vtahována do řešení fiskální problematiky, byť to není její náplní.

Tato metoda je založena na prodeji vládních dluhopisů (obligací) centrální bance. Postup je následující: vláda vydá své dluhopisy a nabídne je centrální bance k odkoupení. Pokud centrální banka na nabídku přistoupí, zaplatí za ně penězi, které vláda použije k pokrytí deficitu svého rozpočtu. Zaplacením dluhopisu však centrální banka emitovala dodatečné peníze. Došlo k nárůstu peněžní báze o množství peněz, za něž centrální banka vládní dluhopisy nakoupila. Tato metoda pokrývání deficitu státního rozpočtu je metodou nejméně

vhodnou, neboť je zde možný potenciální inflační vliv. Centrální banka musí mít možnost vydané dluhopisy odmítnout, není-li požadavek vlády v souladu s plněním jejího hlavního cíle, tj. stabilita cenové hladiny. (7)

3.8.2.2 Úvěr ze zahraničí

Jednou z alternativ financování deficitu státního dluhu je i možnost přijetí zahraničního úvěru. Taková možnost ale může mít i zahraničněpolitické implikace (podmíněnost či závislost) a výplata úroku představuje odliv části hodnoty vytvořené v tuzemsku do zahraničí. Výhodou této alternativy je, že poptávka vlády po dodatečných penězích nevyvolá tlak na růst úrokové míry na domácím finančním trhu. (7)

3.8.2.3 Emise vládních (státních) dluhopisů

Dále si vláda na pokrytí deficitu státní rozpočtu může vypůjčit na finančním trhu a to tak, že emituje státní dluhopisy. Na finančním trhu se soustřeďují volné peněžní prostředky, například od domácností, firem nebo také ze zahraničí. Dluhopisy jsou cenné papíry emitované s pevným úrokovým výnosem a splatné v předem stanoveném termínu. Dluhopisy se mohou před dobou splatnosti stát předmětem prodeje a koupě. Jejich tržní cena se označuje jako kurz. Vládou vydané dluhopisy mohou mít v zásadě tři formy:

- pokladniční poukázky (krátkodobé dluhopisy se splatností do jednoho roku)
- různé druhy státních dluhopisů se splatností do 10 let
- dluhopisy s dlouhodobou splatností (nad 10 let) (7)

Ochotnými kupci státních půjček jsou především banky a další finanční instituce. Pro drobné investory v České republice byl donedávna odkup státních dluhopisů komplikovaný, protože státní dluhopisy byly obchodovány v lotech o objemu několika milionů korun. Aby se zvětšil finanční okruh, z něhož si vláda může půjčovat peníze, jsou od roku 2011 zavedeny emise státních dluhopisů určené drobným investorům, tedy obyvatelstvu a také některým právnickým osobám (spolky, nadace apod.). Metoda emise vládních dluhopisů je ze všech metod nejpoužívanější, avšak je stejně jako jiné metody financování deficitu státního rozpočtu finančně velmi náročná, neboť je kromě jistiny nutné splácet i úroky. (7)

Další metodou, která je pro obyvatelstvo poměrně nepopulární, je **metoda omezení výdajů** státu. Tato metoda obvykle vede ke snížení životní úrovně místního obyvatelstva. Často pak

dochází k odklonu preferencí voličů od současné vlády a k ohrožení jejich pozice ve volbách. Tento způsob krytí deficitu byl používán v tranzitivních ekonomikách, včetně ekonomiky české. Jde o řešení, kdy jsou mimořádné příjmy (např. z privatizace státního majetku) použity k financování nominálně fiskálních potřeb státu. Odpovědná vláda by takový přístup neměla připustit. Bohužel rychlý politický volební cyklus podněcuje politiky k upřednostňování krátkodobých cílů na úkor střednědobých a dlouhodobých. (7)

Banky při svém finančním investování upřednostňují nákup státních dluhopisů, protože se státní dluhopisy jeví jako spolehlivé a jejich nákup bývá považován za investici s velmi nízkým rizikem. Také v České republice jsou nově emitované dluhopisy na krytí deficitu státního rozpočtu hojně odkupovány bankami. Naopak ochota kupovat státního dluhopisy slábne, když klesne důvěra ve schopnost státu splatit své závazky. Dochází k tomu v tu chvíli, kdy se veřejný dluh státu stává nepřiměřeně velkým a v důsledku toho roste riziko bankrotu státu. V tuto chvíli se náklady na krytí deficitu státního rozpočtu zvyšují, neboť věřitelé požadují vyšší rizikovou prémii, což znamená, že jsou ochotni kupovat dluhopisy pouze za vyšší úroky. (15)

Do podobné situace se v roce 2010 dostalo Řecko v důsledku vysokého veřejného dluhu. Jeho státní dluhopisy byly věřiteli odkupovány za úrokovou míru o 3 % vyšší, než činila úroková míra u dluhopisů vydávaných německou vládou. Ještě v roce 2008 činil rozdíl pouze 0,3 %. (15)

3.8.3 Mezigenerační spravedlnost

S dluhovým řešením deficitu se často pojí problém mezigenerační spravedlnosti. Jedním z hlavních kritiků deficitního financování a jeho přenosu na budoucí generace je J. Buchanan. Podle něj představuje nákup vládních dluhopisů přesun ekonomických zdrojů od soukromých subjektů do oblasti veřejných financí. Současná generace se zbavuje deficitního rozpočtu na úkor budoucí generace v podobě nákladů na produkci, která je financována deficitem. Tento Buchananův závěr zpochybnil Barro tvrzením, že současná generace si uvědomuje skutečnost, že současně vytvořený dluh budou muset v budoucnu splácet jejich děti. A právě z toho důvodu současná generace zvyšuje úspory, aby v budoucnu z těchto úspor mohla budoucí generace vytvořený dluh splatit. Nevzniká tu tedy žádné mezigenerační

břemeno. I podle některých autorů současná generace ani ti, kdo vládě peníze půjčují, žádné břemeno nenesou. Vzdávají se dnešní soukromé spotřeby ve prospěch budoucí spotřeby, která bude hrazena ze splátek jistiny a úroku z prodaných vládních dluhopisů. Budoucí generace se nemůžu dobrovolně rozhodnout, jak velká část soukromého důchodu bude rozdělena mezi spotřebu a úspory a jak velká část jim bude odebrána prostřednictvím daňového systému na obsluhu a splácení dluhů. Proti tomu lze použít námitku, že břemeno budoucích generací kompenzuje efekt vyplývající z dlouhodobých investic financovaných deficitem. Dvořák a Mendele ve své publikaci popisují problém mezigeneračního financování z hlediska způsobu financování dluhu. V případě, že ekonomika státu bude uzavřená, nemusí dojít k zatížení budoucích generací, protože deficit státního rozpočtu bude financován právě z přijaté jistiny a úroků. Problémem však může nastat, pokud si stát půjčuje ze zahraničí (tzv. externalizace dluhu). V tomto případě se jedná o zadlužování budoucích generací. Při splácení zahraničního dluhu bude potřeba nižší spotřeba z důvodu růstu vývozu na úhradu dluhu (nazýváme vynucená aktivizace obchodní bilance). (1)

3.9 Hodnocení a důsledky rozpočtového deficitu

K existenci a důsledkům rozpočtového deficitu existuje v ekonomické teorii celá řada přístupů, a to jak v historii, tak i v současném ekonomickém myšlení. V minulosti byl nevyrovnaný rozpočet považován klasickými ekonomy za chybu, která prostřednictvím vládního půjčování zbavuje hospodářství dluhů, které by se uplatnily efektivnějším způsobem v soukromých rukách.

Keynesiánská teorie fiskální politiky hájí deficitní rozpočet expanzivními opatřeními během hospodářského útlumu, avšak v době hospodářského vzestupu je deficit uhrazen z přebytků. Celkově mají být tedy finance vyrovnané. V neoklasické teorii jsou trvalé deficity kritizovány.

Při výrazném zjednodušení můžeme důsledky vzniku rozpočtového deficitu rozdělit na rozpočtové (finanční) a fiskální (makroekonomické).

Hodnocení důsledků rozpočtového deficitu a jejich kvantifikace je velmi spornou otázkou, na niž existuje celá řada protikladných názorů. Finanční důsledky na rozpočet jsou podle některých ekonomů v krátkém období pozitivní, neboť deficit umožňuje zmírnit vládní rozpočtové omezení, což může být výhodné zejména v případech: (1)

- působení silných exogenní faktorů v rámci rozpočtového omezení – jedná se o eliminaci negativních důsledků šokové změny na druhou rozpočtovou stranu
- efektivních veřejných investic – v případech, kdy míra výnosu financovaného projektu je vyšší než úroková míra z dluhu (11)

Dlouhodobé finanční důsledky jsou hodnoceny většinou negativně, neboť deficit musí být kryt (profinancován). Toto deficitní financování může mít důsledek na výši veřejného zadlužení, což vyvolává růst nákladů spojených s obsluhou veřejného dluhu (dluhová služba). Takový růst nákladů může zpětně ovlivnit nerovnováhu mezi příjmy a výdaji do rozpočtu. K růstu inflace může dojít v případě emisního krytí. Makroekonomické důsledky jsou předmětem rozsáhlých diskuzí. Názory a odpovědi se liší podle toho, do jaké ekonomické školy respondent přísluší. Důležité ale je, zda jsou deficity a makroekonomické důsledky vnímány pozitivně nebo negativně. (1) Ekonomické školy lze podle pozic rozlišit na tři základní teoretické názory:

- neoklasický
- keynesiánský
- neoricardiánský (11)

Podle **neoklasické ekonomické školy** je interpretace makroekonomických důsledků deficitu negativní, a proto je deficit odmítán. Výchozím předpokladem je tvrzení, že tržní mechanismus je schopen zajistit optimální alokaci výrobních zdrojů a jejich plné využívání ve spojení s pružnými absolutními cenami a mzdami při relativní stabilitě poměrných cen. Krátkodobý deficit spojený s poklesem daňových sazeb při nezměněné výši vládních výdajů má zanedbatelný bezprostřední vliv na většinu proměnných. Z hlediska delšího období jsou však účinky deficitu stejné jako u permanentních rozpočtových deficitů. Důsledky rozpočtových deficitů jsou působí na ekonomiku podle neoklasických ekonomů vždy negativně. (1)

Keynesiánský názor hodnotí makroekonomické důsledky deficitu pozitivně, a proto jej v určitých případech doporučuje. Předpokladem je však tvrzení, že tržní mechanismus nezajišťuje plné využívání všech disponibilních výrobních zdrojů. Změny agregátní poptávky jsou rozhodujícím faktorem, který vede ke změnám reálného agregátního výstupu

a zaměstnanosti. Deficit státního rozpočtu je keynesiánci považován za účinný nástroj pro stabilizaci hospodářského vývoje kvůli jeho pozitivnímu vlivu na velikost HDP. (1)

Neoricardiánské pojetí ekonomiky popírá zvláštní makroekonomické důsledky deficitu. Změnu úrokových sazeb a vliv rozpočtových deficitů na růst agregátní poptávky tento přístup zpochybňuje. Snížení daní neovlivní růst spotřeby při fixním objemu veřejných výdajů, protože zvýšení disponibilního důchodu soukromého sektoru se promítne pouze do růstu úspor. Pokud se vláda rozhodne vzniklý deficit financovat půjčkou od veřejnosti, jsou si ekonomické subjekty vědomy toho, že vzniklý veřejný dluh vláda v budoucnu musí splatit, a to včetně úroků. Pro úhradu dluhů musí vláda opět zvýšit daně. Agregátní poptávka se nezmění, protože spotřeba vlády i domácností zůstane stejná. Nárůst soukromých úspor má za následek pokles veřejných úspor a kvůli tomu nedochází k růstu úrokové míry. Barro-ricardiánská hypotéza souvisí s deficitem, při kterém dochází k poklesu veřejných příjmů při zachování konstantních veřejných výdajů. Tuto hypotézu nelze aplikovat její závěry ve vztahu k deficitu obecně, neboť se týká pouze jednoho typu deficitu. (1)

3.10 Dluhová služba

Dluhová služba (tj. každoroční splácení jistiny a úroků z přijatých půjček, včetně emitovaných dluhopisů), zatěžuje rozpočet a může se stát, že deficity z minulých let jsou zdrojem deficitů let současných i budoucích. Země je pak zadlužená a ocitá se v **dluhové pasti**, z níž je obtížné se dostat. Při vysoké zadluženosti státu se náklady na dluhovou službu prudce zvyšují, protože klesá důvěra věřitelů ve schopnost zadluženého státu splácet své závazky. To je důvod, proč věřitelé vyžadují vysokou úrokovou míru, která, jak už bylo řečeno, v sobě obsahuje i rizikovou prémii, tzn. odměnu za převzetí rizika. Příkladem a varovným úkazem jsou zkušenosti Řecka, Španělska a Kypru.

V rámci veřejného dluhu můžeme rozlišit zadlužení vnitřní (v rámci země) a vnější (v zahraničí). V pojmu zahraniční dluh země je zahrnuto zahraniční zadlužení vlády a veřejného sektoru, a také zahraniční zadlužení firem. Zahraniční dluh vlády představuje jak půjčky od mezinárodních institucí, tak i vládní cenné papíry, které mají v držení zahraniční subjekty. Až 60 % celkového českého zahraničního zadlužení firem tvoří závazky firem, které si vzaly půjčky u zahraničních bank. (7)

3.11 Dluhová krize

V dnešní době je většina evropských zemí poznamenána dluhovou krizí. Tato krize postihuje zejména země eurozóny a šíří se zhruba od roku 2009. Její příčinou je především vysoký veřejný dluh dotčených zemí. Vznik vysokého dluhu byl ve většině zemí (zejména v Řecku) zapříčiněn nedostatečnou fiskální disciplínou. V některých zemích zase nepřiměřenou expanzí realitního trhu vlivem nízké úrokové míry u hypoték (Irsko). V dalších zemích byla důvodem ekonomická krize a její dopady na hospodářskou výkonnost a fiskální kapacitu. Obecně tedy můžeme říct, že za příčinou dluhové krize nestojí nepoznané zákonitosti, souvislosti a jevy makroekonomie, ale nerespektování poznatků makroekonomie hospodářsko-politickým managementem.

Ohrožení společné evropské měny a závažnost dluhové krize, posilují tendence k zavedení společné fiskální politiky – fiskální unie. Fiskální pakt je důležitým krokem k vytvoření fiskální unie. Oficiálně se fiskální pakt nazývá Smlouva o stabilitě, koordinaci a správě v hospodářské a měnové unii, který byl založen roku 2012. Cílem této smlouvy je obnovení stability evropských financí, k čemuž má napomoci zejména:

- zakotvení pravidla vyrovnaného státního rozpočtu do právního řádu členských zemí Evropské unie
- zdůraznění kritériální funkce ukazatelů stanovených maastrichtskou smlouvou (deficit maximálně 3 % HDP, veřejný dluh maximálně 60 % HDP)
- zavedení automatického mechanismu pro přijetí nápravných opatření
- stanovení sankcí za porušení dohodnutých pravidel fiskální disciplíny.

Přestože se dluhová krize týká zejména zemí eurozóny a jejich společné měny – eura, ovlivňuje i země, které členy tohoto uskupení nejsou, včetně České republiky (ČR má vysoce otevřenou ekonomiku, velice závislou na vnějším ekonomickém prostředí). I když se Česká republika dosud k uskupení nepřipojila, potřebu finanční stability plně respektuje a podporuje. **Finanční stabilitu** můžeme chápat jako „situaci, kdy finanční systém plní své funkce bez závažných poruch a nežádoucích důsledků pro současný i budoucí vývoj ekonomiky jako celku a zároveň vykazuje vysokou míru odolnosti vůči šokům“ (ČNB). K dosažení takové situace má napomoci **finanční ústava** má pomoci zřízení **Národní rozpočtové rady** inspirované centrální bankou – nejvyšší odbornou autoritou v monetární sféře, která nerozhoduje pod tlakem politiků. Toto uskupení má podobu funkčně, personálně

a finančně nezávislého orgánu, jehož úkolem bude sledovat a vyhodnocovat plnění rozpočtových cílů vlády. Finanční ústava stanoví maximální limit pro výši veřejného dluhu a zavede tzv. **dluhovou brzdu** v podobě opatření k zamezení dalšího zadlužování, která by měla být aktivována při dosažení veřejného dluhu ve výši 45 % nebo 50 % HDP.

Při vysokém zadlužení se může stát dostat do tzv. dluhové pasti, kdy není schopen splácet své závazky a mu hrozí bankrot, protože se před ním uzavřely finanční trhy a není kdo by mu poskytl potřebné finance k vyrovnání státního dluhu. (7)

3.12 Řízení státního dluhu ČR

3.12.1 Organizace a působnost

Řízení státního dluhu existují již od roku 1990, a to nejprve v rámci oddělení Státních cenných papírů. Na jeho činnost navazuje samostatné oddělení Řízení státního dluhu, které vzniklo 1. října 2003 rozhodnutím ministra financí. V listopadu 2005 vzniká Odbor Řízení státního dluhu a finančního majetku. Odbor je organizační součástí Ministerstva financí a je podřízen náměstkovi ministra pro řízení sekce Veřejné rozpočty. K datu 1. ledna 2011 byl odbor restrukturalizován a byla nastavena standardizovaná organizační struktura v souladu s nejlepší mezinárodní praxí a doporučením Mezinárodního měnového fondu, OECD a Světové banky v oblasti řízení veřejného dluhu. V rámci Odboru Řízení státního dluhu a finančního majetku existují čtyři oddělení.

- oddělení 2001 – Financování státu a řízení likvidity státní pokladny
- oddělení 2002 – Strategie řízení portfolií a dluhová statistika
- oddělení 2003 – Správa a vypořádání finančních operací
- oddělení 2004 – Finanční analýzy a správa peněžních prostředků státní pokladny (12)

3.12.2 Metodiky vykazování vládního deficitu a dluhu

Existují dva základní způsoby vykazování vládního dluhu a deficitu. Podle metodiky Mezinárodního měnového fondu (GFS 1986, resp. GFS 2001) a podle metodiky Eurostatu (ESA 95). Odlišnosti mezi oběma metodikami lze zjednodušeně popsat jako rozdíl mezi jednoduchým účetnictvím, které pracuje s peněžními toky a podvojným účetnictvím a sleduje také pohledávky a závazky. (16)

Metodika GFS 1986

Autorem této metodiky je Mezinárodní měnový fond, za dodržování je zodpovědně Ministerstvo financí. Protože je tato metodika podobná národní metodice sledování příjmů, výdajů a deficitu státního rozpočtu, je v České republice používána v rozpočtových dokumentech a při fiskálních predikcích. Výhodou této metodiky je relativně rychlá dostupnost dat a také nenáročnost na zdrojová data. Tato metodika je postavena na bázi peněžních toků – veškeré operace běžného roku jsou sledovány na hotovostním principu (v okamžiku realizace příjmové/výdajové operace). (16)

Metodika ESA 95

Metodika ESA 95, kterou vytvořil Eurostat je vhodná pro výpočet maastrichtských konvergenčních kritérií vládního deficitu a dluhu. Eurostat průběžně tuto metodiku aktualizuje a kontroluje její používání. Za dodržování je zodpovědný Český statistický úřad. Tato metodika se používá k vykazování dokumentů, které se předkládají orgánům Evropské unie, například k fiskální notifikaci vládního deficitu a dluhu. Tato metodika pracuje s daty na aktuálním principu. Operace jsou zachycovány tehdy, když se ekonomická hodnota vytváří nebo zaniká. (16)

Mezinárodní měnový fond vytvořil v roce 2001 nový mezinárodní standard pro kompilaci fiskálních dat **GFS 2001**, který začal být používán členskými státy v roce 2002. Tento standard se svou podstatou blíží metodice ESA 95. Vykázaný deficit a dluh se blíží deficitu a dluhu používanému při výpočtu maastrichtských kritérií za fiskální oblast. Plná implementace GFS 2001 představuje kvůli jeho náročnosti na vstupní zdrojová data a širšímu pojetí vládního sektoru oproti standardu GFS 1986 dlouhodobý proces. (17)

Metodika ESA 2010

Metodika ESA 2010 je nejnovějším mezinárodně kompatibilním účetním rámcem EU pro systematický a podrobný popis ekonomiky. Na rozdíl od metodiky ESA 95 odráží ESA 2010 vývoj v měření moderních ekonomik, pokroky v metodologickém výzkumu a potřeby uživatelů. Tato metodika je implementována od září roku 2014. (18)

3.13 Strategie hospodaření ČR v letech 2018–2020

Vláda Bohuslava Sobotky v dubnu roku 2017 přijala rozpočtovou strategii hospodaření státu v období 2018-2020. Tato strategie má dva hlavní cíle, a to udržet nadále přebytkové veřejné rozpočty a zároveň pokračovat v postupném snižování státního dluhu.

Výdaje státu by v letech 2018-2020 měly vzrůst z 1 394 miliard korun (2018) na 1455 miliard (2020). Rozpočtové rámce zohledňují plánovaná navýšení klíčových kapitol (školství – reforma regionálního školství; zdravotnictví – zvýšení výdajů na státní pojištění).

Plán vlády klade důraz i na snižování státního dluhu. Mezi roky 2015 a 2016 klesl státní dluh o 81,4 mld. Kč, tj. 37,2 % HDP. Cílem vlády je další snižování státního dluhu. Přijatá strategie počítá s tím, že v roce 2020 dosáhne ČR snížení až na 32,7 % HDP. (19) Této hodnoty bylo dosaženo již v roce 2017.

3.14 Ekonomická sladěnost ČR s eurozónou

Protože je v této práci porovnáván státní dluh s vybranými zeměmi Evropské unie je třeba také uvést podmínky, kterými se musí řídit každá členská země EU. Co se týče ekonomické sladěnosti všech zemí EU, je podmínkou přijetí společné měny – eura. Podmínkou pro vstup členské země EU do eurozóny je kromě slučitelnosti právních předpisů také dosažení vysokého stupně udržitelné konvergence. Stupeň udržitelné konvergence je posuzován dle maastrichtských konvergenčních kritérií. Jedná se o kritéria cenové stability, stavu veřejných financí, konvergence úrokových sazeb a účasti v mechanismu směnných kurzů. Česká republika se Aktem o přistoupení ČR k EU zavázala podnikat kroky k tomu, aby byla na vstup do eurozóny připravena co nejdříve. Ministerstvo financí ČR a Česká národní banka doporučují vládě ČR zatím nestanovovat cílové datum vstupu do eurozóny, vzhledem k nedostatečné fiskální disciplíně některých jejích členů a přetrvávajícímu nedořešenému dluhovému a strukturálnímu problému (20).

Další část je věnována právě kritériu stavu veřejných financí, které se přímo vztahuje k tématu práce. Kritérium stavu veřejných financí plní Česká republika jak ve složce salda,

tak i dluhu. Předpokladem pro to, aby členská země splňovala toto kritérium, je dodržení míry veřejného zadlužení.

Míru veřejného zadlužení země měříme jako podíl veřejného dluhu na HDP. (20) V rámci eurozóny se od členských zemí požaduje, aby tento ukazatel nepřekročil 60 % HDP (4). V ČR v roce 2018 je tento ukazatel na 32,8 % HDP, v Řecku na 181,2 % HDP, v Estonsku 8,4 % HDP) (21).

Dalším ukazatelem patřícím do oblasti veřejných financí je dodržení maximálního deficitu veřejného rozpočtu. Podíl deficitu státního rozpočtu na HDP musí být nižší než 3 % (4).

4 Vlastní práce

Praktická část této diplomové práce je rozdělena do několika částí.

V první části je nejprve provedena analýza dodržování maastrichtských konvergenčních kritérií všech zemí Evropské unie na úrovni veřejných financí – výše veřejného dluhu v poměru k HDP a přebytek/deficit veřejného dluhu.

Hlavním cílem práce je analýza státního dluhu České republiky a jeho struktury. Poté je vývoj a struktura státního dluhu České republiky porovnána s vybranými zeměmi Evropské unie. Byly vybrány následující čtyři země z odůvodněných důvodů:

- Slovenská republika – země s podobnou ekonomikou jako ČR
- Německo – nejvýkonnější země EU (v % HDP)
- Řecko – nejzadluženější země EU (v % HDP)
- Estonsko – nejméně zadlužená země EU (v % HDP)

Všechny tyto země jsou porovnávány jak pomocí státního dluhu, tak pomocí státního dluhu vyjádřeného v % HDP.

Jedním z nástrojů, kterým jsou analyzovány ukazatele, ovlivňující příjmy a výdaje státního rozpočtu a tím i výši státního dluhu České republiky, je sestavení ekonometrického modelu, kdy jsou zjišťovány vlivy, které ovlivňují výši příjmů a výdajů do státního rozpočtu a tím tedy také výši státního dluhu. Pro sestavení ekonometrického modelu jsou použity takové proměnné, jejichž údaje bylo možné dohledat mezi lety 2002 až 2018 (z důvodu dostupnosti dat o příjmech a výdajích státního rozpočtu až od roku 2002).

4.1 Porovnání všech zemí EU – plnění maastrichtských kritérií

Současná Evropská unie se skládá z 28 států, kterými jsou Belgie, Bulharsko, Česká republika, Dánsko, Estonsko, Finsko, Francie, Chorvatsko, Irsko, Itálie, Kypr, Litva, Lotyšsko, Lucembursko, Maďarsko, Malta, Německo, Nizozemsko, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Rumunsko, Řecko, Slovensko, Slovinsko, Španělsko, Švédsko a Velká Británie (z důvodu zpracovávání vývoje státního dluhu mezi lety 2000-2018 není v potaz brán Brexit – k 31.1.2020 opustila po téměř dvouletém jednání Evropskou unii Velká Británie).

Podmínkou pro vstup do Evropské unie je následný vstup do eurozóny, tedy přijetí společné měny – eura (pokud není při vstupu sjednáno jinak). Aby mohla být členská země EU přijata do eurozóny musí splnit určitá kritéria. K tématu této práce se přímo vztahují kritéria

udržitelosti veřejných financí. Mezi tyto kritéria patří poměr plánovaného nebo skutečného schodku veřejných financí k hrubému domácímu produktu, který nesmí překročit referenční hodnotu 3 %. Dalším kritériem je poměr veřejného zadlužení k hrubému domácímu produktu, který nesmí překročit referenční hodnotu 60 %.

Výše veřejného dluhu všech členských států dosáhla v roce 2018 výše 12 789 080,9 mil. euro. Evropská unie zahrnuje země, které se snaží svůj veřejný dluh udržovat na nízkých a přijatelných hodnotách, zahrnuje ale také země, které nechaly svůj veřejný dluh narůst do astronomické výše. K těmto zemím patří například Francie, Itálie, Německo či Spojené království, jejichž dluh přesahuje 2 biliony euro.

Tabulka 1 - Výše veřejného dluhu zemí EU (v mil. euro)

	2000	2018		2000	2018
EU28	5 860 628,2	12 789 080,9	Lucembursko	1 672,2	12 609,7
Euro 19	4 847 857,0	9 930 010,6	Maďarsko	28 008,4	93 311,8
Belgie	280 959,5	460 038,7	Malta	2 654,0	5 641,1
Bulharsko	10 168,5	12 491,5	Německo	1 245 750,4	2 069 007,1
Česká republika	11 567,8	67 435,9	Nizozemsko	235 399,0	405 504,0
Chorvatsko	8 441,0	38 599,2	Polsko	70 735,4	240 678,4
Dánsko	93 084,0	101 681,5	Portugalsko	69 591,8	249 143,1
Estonsko	315,6	2 174,2	Rakousko	141 245,5	285 287,3
Finsko	57 926,0	138 412,0	Rumunsko	7 532,8	70 866,8
Francie	870 626,0	2 315 266,0	Řecko	148 217,0	334 721,0
Irsko	39 096,3	205 977,6	Slovensko	10 953,5	44 321,9
Itálie	1 353 522,0	2 380 305,7	Slovinsko	5 483,6	32 222,9
Kypr	6 024,4	21 256,3	Spojené království	645 942,9	2 054 921,6
Litva	2 912,1	15 425,1	Španělsko	374 557,0	1 173 303,0
Lotyšsko	1 011,0	10 600,6	Švédsko	137 290,4	182 698,2

Zdroj: (21), vlastní zpracování

Veřejný dluh ale není zcela správným ukazatelem k porovnávání členských zemí. Každý jednotlivý stát se liší geograficky i ekonomicky, proto je pro tento případ vhodné porovnávat jednotlivé země ukazatelem míry veřejného zadlužení, který zohledňuje i výkonnost země.

Tabulka 2 – Míra veřejného zadlužení EU 28 (v % HDP; 2000 x 2018)

	2000	2018	Změna		2000	2018	Změna
EU28	60,6	80,4	19,8	Lucembursko	7,2	21,0	13,8
Euro 19	69,0	85,9	16,9	Maďarsko	55,7	70,2	14,5
Belgie	109,6	100,0	- 9,6	Malta	60,9	45,8	- 15,1
Bulharsko	70,7	22,3	- 48,4	Německo	59,1	61,9	2,8
Česká republika	17,0	32,6	15,6	Nizozemsko	52,1	52,4	0,3
Chorvatsko	35,7	74,8	39,1	Polsko	36,5	48,9	12,4
Dánsko	52,4	34,2	- 18,2	Portugalsko	54,2	122,2	68,0
Estonsko	5,1	8,4	3,3	Rakousko	66,1	74,0	7,9
Finsko	50,6	38,8	- 11,8	Rumunsko	22,5	35,0	12,5
Francie	58,9	98,4	39,5	Řecko	104,9	181,2	76,3
Irsko	36,1	63,6	27,5	Slovensko	50,5	49,4	- 1,1
Itálie	109,0	134,8	25,8	Slovinsko	25,9	70,4	44,5
Kypr	55,7	100,6	44,9	Spojené království	42,5	59,0	16,5
Litva	23,5	34,1	10,6	Španělsko	57,8	97,6	39,8
Lotyšsko	12,1	36,4	24,3	Švédsko	36,8	85,9	49,1

Zdroj: (21), vlastní zpracování

Ve sledovaném období došlo ke zvýšení veřejného dluhu u 22 států Evropské unie, u zbylých 6 států došlo ke snížení veřejného dluhu. K největším změnám ve smyslu růstu veřejného zadlužení došlo v zemích jižní Evropy, a to konkrétně v Portugalsku a Řecku, kde se veřejný dluh zvýšil o více než 60 %. Absolutně nejvíce veřejný dluh narostl Řecku, a to o 76,3 % na konečných 181,2 % HDP. Řecko patří za celé sledované období k jednomu z nejvíce zadlužených států EU. V roce 1998 se Řecku nepodařilo do eurozóny vstoupit, protože předepsaná kritéria nesplnilo. Poté začala řecká vláda falšovat statistiky o velikosti rozpočtového deficitu, tím, že nepřesně vykazovala finanční operace. V roce 2000 Řecko do eurozóny podvodně vstoupilo.

Dále je nutno vzít v potaz také výšku veřejného zadlužení, kdy u několika států přesáhl v roce 2018 veřejný dluh 100 % HDP. Jedná se konkrétně o Belgii, které se dlouhodobě daří zvyšovat úroveň HDP, a proto i přes zvyšující se veřejný dluh snižuje míru veřejného zadlužení. Dalšími státy, jejichž veřejný dluh přesáhl 100 % HDP patří Itálie, Kypr a již zmíněné Portugalsko a Řecko. K hranici 100 % se velmi rychle blíží Francie (98,4 % HDP) a Španělsko (97,6 % HDP). Naopak nejnižší nárůst veřejného zadlužení zaznamenalo Estonsko, které se za celé sledované období drží na pomyslné první příčce nejméně

zadlužených zemí EU. V roce 2018 míra veřejného zadlužení Estonska dosáhla pouhých 8,4 %.

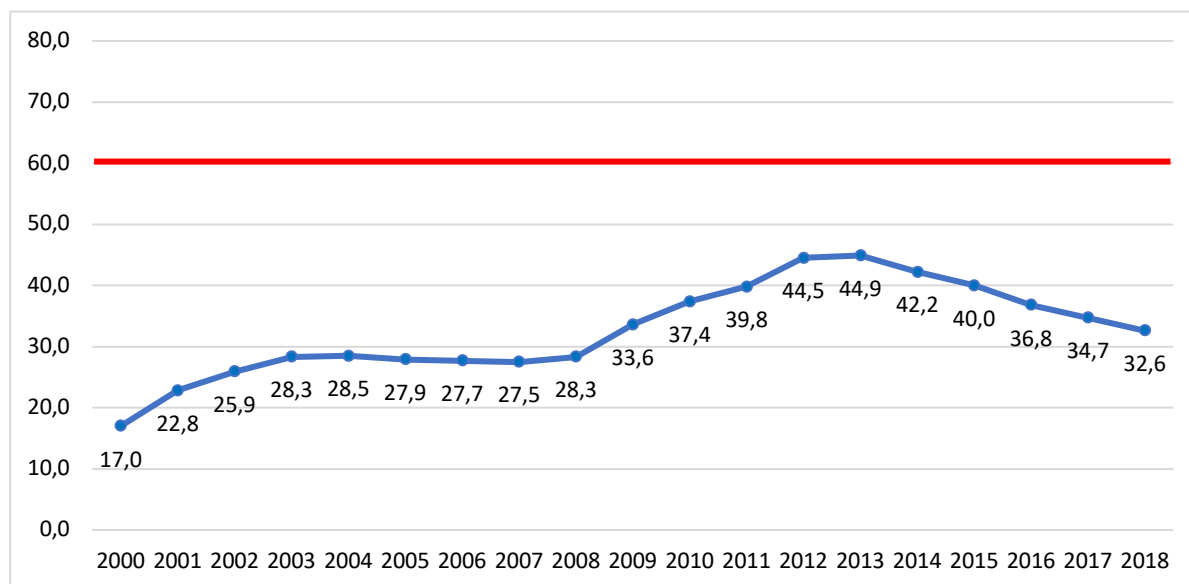
Jak je již výše uvedeno, některým státům se během sledovaného období podařilo veřejný dluh snížit, patří mezi ně zmíněná Belgie, dále Bulharsko, Dánsko, Finsko, Malta a Slovensko. Nejvíce dokázalo svůj veřejný dluh v poměru k HDP snížit Bulharsko, a to o 48,4 %. Důvodem této pozitivní změny je rapidní zvýšení výkonnosti země (více než 4x).

V roce 2000 vykazovala Evropská unie veřejný dluh ve výši 60,6 % HDP, v závěru sledovaného období se ukazatel zvýšil na 80,4 %. K navýšení tak došlo o 19,8 %.

Po Brexitu dojde pravděpodobně ke snížení veřejného dluhu Evropské unie jako celku. Eurokupina vykazuje od roku 2000 vyšší míru veřejného zadlužení, než je tomu v Evropské unii. V roce 2000 činil veřejný dluh eurokupiny 69,0 %. Na konci sledovaného období vykazovala eurokupina míru veřejného zadlužení ve výši 85,9 %.

V níže uvedeném grafu 3 je uveden vývoj veřejného dluhu v České republice v % HDP.

Graf 2 - Vývoj veřejného dluhu v ČR v % HDP (2000 - 2018)

Zdroj: (21), vlastní zpracování

České republice se za celé sledované období dařilo velmi dobře dodržet kritérium veřejného dluhu. Nejnižší hodnota byla zaznamenána na začátku sledovaného období, v roce 2000 (17,0 %). Nejvyšší hodnota byla zaznamenána v roce 2013, a to 44,9 %, od té doby tento ukazatel klesá. Na konci sledovaného období, v roce 2018, činil ukazatel 32,6 %.

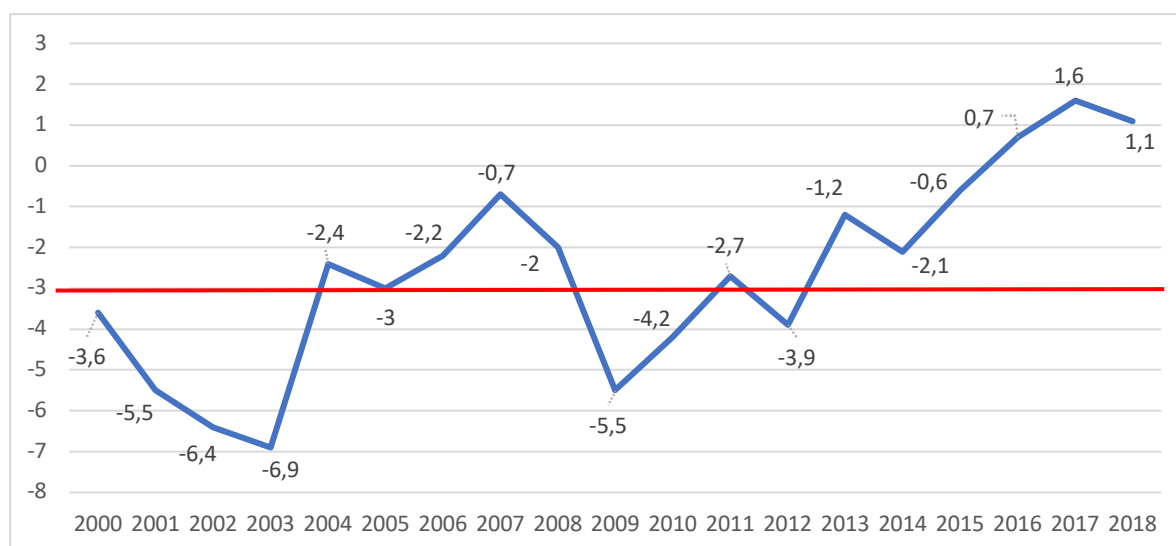
Tabulka 3 - Deficit/přebytek veřejného rozpočtu 2018 (v % HDP)

	2018		2018
EU28	-0,7	Lucembursko	2,7
Euro 19	-0,5	Maďarsko	-2,3
Belgie	-0,7	Malta	1,9
Bulharsko	1,8	Německo	1,9
Česká republika	1,1	Nizozemsko	1,5
Chorvatsko	0,3	Polsko	-0,2
Dánsko	0,8	Portugalsko	-0,4
Estonsko	-0,6	Rakousko	0,2
Finsko	-0,8	Rumunsko	-3
Francie	-2,5	Řecko	1
Irsko	0,1	Slovensko	-1,1
Itálie	-2,2	Slovinsko	0,8
Kypr	- 4,4	Spojené království	-2,3
Litva	0,6	Španělsko	-2,5
Lotyšsko	-0,7	Švédsko	0,8

Zdroj: (21), vlastní zpracování

Ukazatel deficitu/přebytku veřejného rozpočtu je rozdíl mezi příjmy a výdaji veřejného rozpočtu v příslušném rozpočtovém období. Jak již bylo řečeno, podle maastrichtských kritérií nesmí být deficit veřejného rozpočtu vyšší než 3 %. U jedné poloviny členských států skončil rozdíl mezi příjmy a výdaji veřejného rozpočtu roku 2018 deficitem. Česká republika v roce 2018 patřila k polovině členských států, jejichž veřejný rozpočet skončil přebytkem. Jediným členským státem, který toto kritérium v roce 2018 nesplnil byl ostrovní stát Kypr s výší deficitu 4,4 % HDP. Na hranici splnění/nesplnění tohoto kritéria se také pohybuje v roce 2018 Rumunsko se 3 %.

Graf 3 - Vývoj veřejného přebytku/deficitu ČR v % HDP (2000 - 2018)

Zdroj: (21), vlastní zpracování

Už od začátku sledovaného období Česká republika vykazovala deficit veřejného rozpočtu pod hranicí stanovenou maastrichtskými kritérii. V roce 2004, kdy se Česká republika stala členem Evropské unie, se hranice veřejného deficitu snížila, a dokonce se ukazatel dostal do přijatelné úrovně 3 % HDP, stanovenou hranici se tedy podařilo dodržet. Nicméně hned následující rok se deficit dostal opět na hranici 3 % HDP. Nejvyššího vládního deficitu bylo v období členství ČR v Evropské unii dosaženo v roce 2009. V tento rok se veřejný deficit vyšplhal až na 5,5 % HDP. Důvodem tohoto nárůstu byl následek ekonomické krize z roku 2008. Od roku 2016 vykazuje Česká republika přebytkový veřejný rozpočet. Nejnižšího přebytku veřejného rozpočtu bylo dosaženo v předposledním roce sledovaného období, a to v roce 2017, kdy se přebytek veřejného rozpočtu vyšplhal na 1,6 % HDP (79,1 mld. Kč).

V roce 2018 vykázala Česká republika druhý nejvyšší přebytek zaznamenaný v dostupném, mezinárodně srovnatelném vyjádření. Za nižším přebytkem stála více než dvojnásobná (10,1 %) dynamika růstu výdajů vládních institucí oproti roku 2017, přičemž příjmy ve stejném období zrychlily o 8,1 %. Rekordní růst výdajů byl zapříčiněn investičními výdaji, které meziročně vzrostly o 27,7 %. Investice spolufinancované fondy EU meziročně vzrostly o cca 57 %. V oblasti běžných výdajů rostly o náhrady zaměstnancům, platy v regionálním školství, navýšení tarifů ve zdravotnictví a ve státní správě. Vzrostly také výdaje na sociální dávky a na dávky důchodového pojištění. U úrokových nákladů došlo rovněž k nárůstu, zvýšily se i ostatní běžné výdaje na zboží a služby (22).

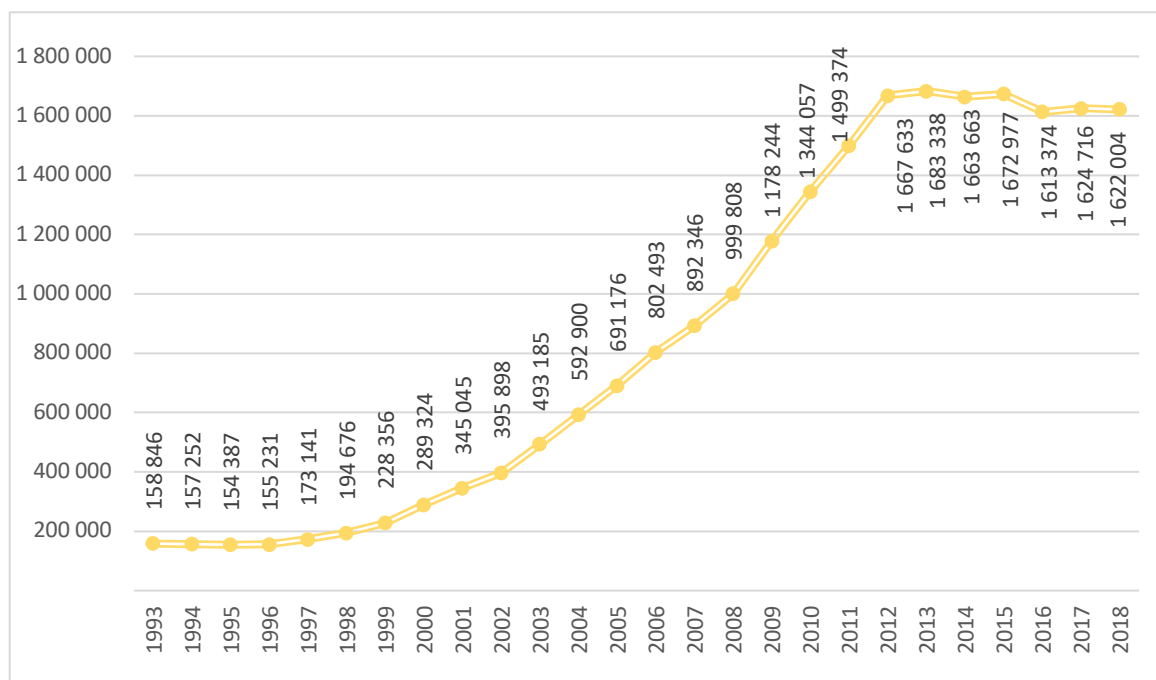
4.2 Vývoj a struktura státního dluhu vybraných zemí Evropské unie

4.2.1 Vývoj a struktura státního dluhu České republiky

4.2.1.1 Vývoj státního dluhu České republiky

V grafu č. 3 je zobrazen vývoj státního dluhu v České republice v letech 1993–2018. Státní dluh po dobu dvaceti let od roku 1993 až do roku 2013 vykazoval až na nějaké výjimky na počátku sledovaného období rostoucí trend, nejvíce byl stát zadlužen v roce 2013, kdy jeho dluh činil 1 683 mld. Kč. Od té doby až na výjimku v roce 2015, začal státní dluh klesat. Nejnižší státní dluh byl ve sledovaném období zaznamenán v roce 2016, kdy činil 1 613 mld. Kč. Největší nárůst státního dluhu byl zaznamenán mezi lety 2008 a 2009. Tento nárůst mohl být způsoben celosvětovou finanční krizí v roce 2008. V podobných hodnotách se státní dluh držel ještě následující tři roky. Na konci sledovaného období, v roce 2018, činil státní dluh České republiky 1 622 mld. Kč.

Graf 4 - Vývoj státního dluhu ČR

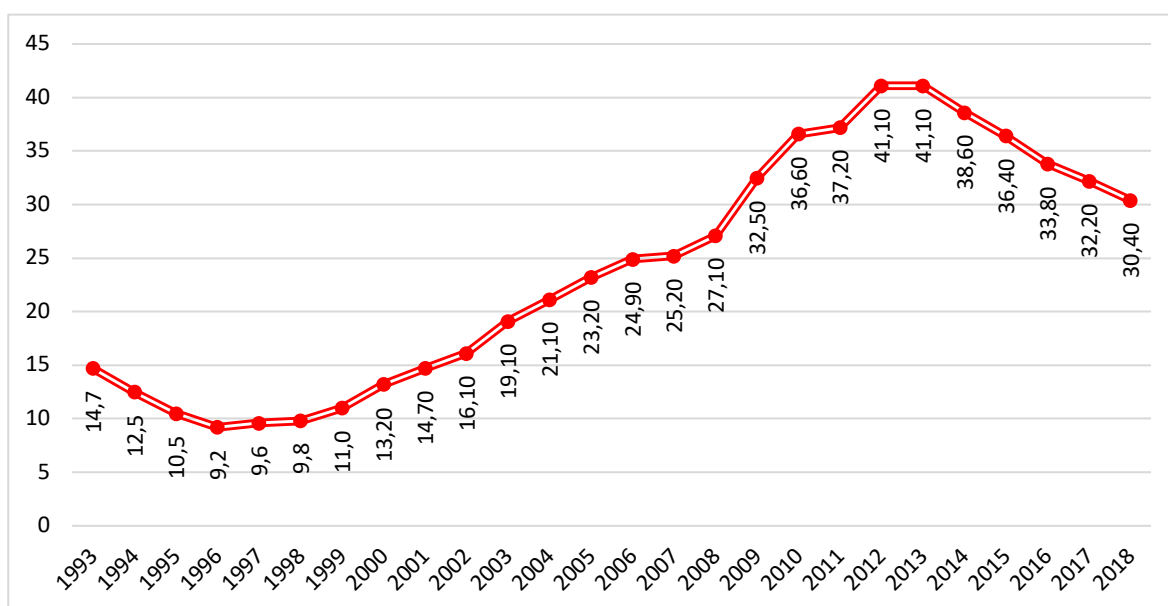

Zdroj: (10), vlastní zpracování

V níže uvedeném grafu č. 4 je zobrazen vývoj podílu státního dluhu k objemu hrubého domácího produktu v běžných cenách, v letech 1993-2018. I v tomto případě je žádoucí, aby

uvedená hodnota byla co nejnižší. Od roku 1993 až do roku 1996 státní dluh v poměru k objemu HDP klesal. Od roku 1997 do roku 2012 (resp. 2013) tento ukazatel rostl. V roce 2014 opět úspěšně státní dluh v poměru k objemu HDP klesá, tento trend trvá až do současnosti. V roce 2018 tento ukazatel dosáhl nejlepší hodnoty, a to 30,4 %. I přesto, že křivka státního dluhu České republiky vykazuje od roku 2012 téměř stejnou hodnotu, podíl státního dluhu k objemu HDP rapidně klesá. Tento úkaz je způsoben růstem objemu HDP, tedy zvyšováním výkonnosti země.

Graf 5 – Vývoj státního dluhu ČR (v % HDP)

Zdroj: (10), vlastní zpracování

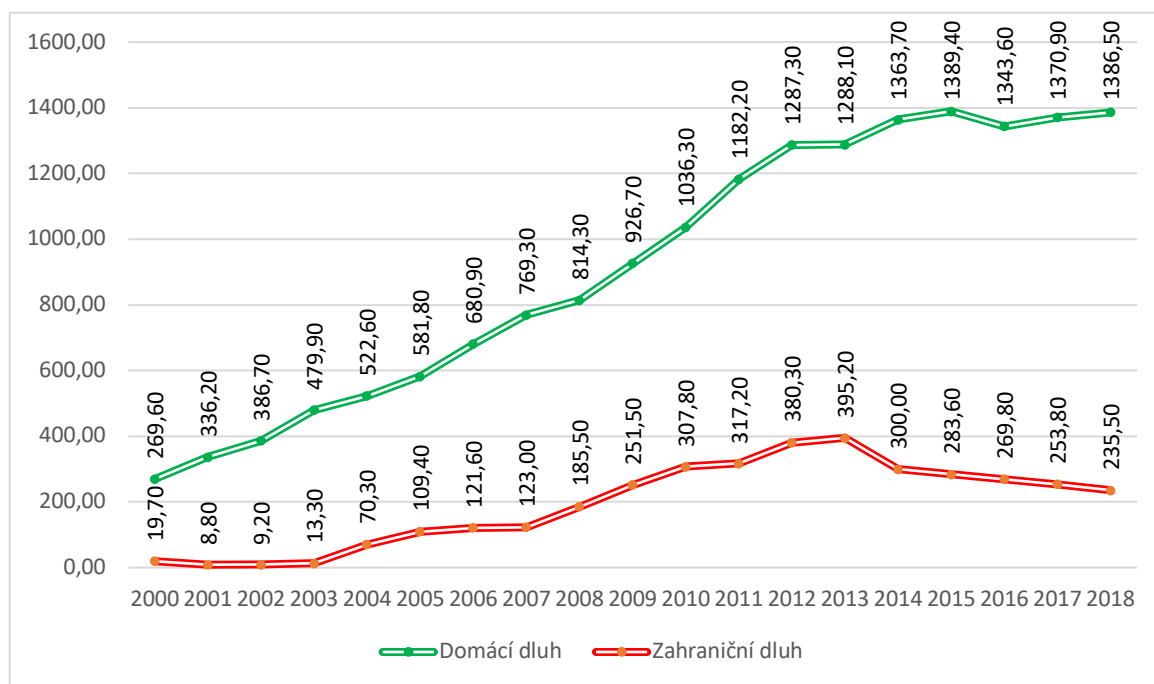
Státní dluh můžeme obecně rozdělit na dva druhy, a to podle způsobu jeho financování, na dluh domácí a dluh zahraniční. V tomto případě je pro stát „lepší“, pokud je státní dluh financován domácími věřiteli. Zahraniční dluh s sebou nese určité závazky (viz kapitola 3.8.2.2).

4.2.1.2 Struktura státního dluhu České republiky

V grafu č. 5 je zobrazen vývoj domácího a zahraničního dluhu v letech 2000-2018. Od roku 2000 až do roku 2013 zahraniční dluh vzrostl více než 20x na 395,20 mld. Kč. Od té doby, tj. od roku 2014, zahraniční dluh úspěšně klesá. Oproti tomu, domácí dluh

od roku 2000 neustále roste až na výjimku v roce 2016, kdy klesl na 1.343,6 mld. Kč. Od té doby domácí dluh opět roste.

Graf 6 - Vývoj domácího a zahraničního dluhu ČR v letech 2000-2018 (v mld. Kč)

Zdroj: (10), vlastní zpracování

Státní dluh České republiky byl v roce 1993 tvořen z více než 2/3 neobchodovatelným dluhem. V letech 2000 a 2010 byl dluh tvořen z více než 90 % obchodovatelným dluhem. V roce 2000 činil obchodovatelný dluh 93,18 % a v roce 2010 94,98 %. Z níže uvedené tabulky je patrné, že za sledované období docházelo k poklesu neobchodovatelného státního dluhu o 72 %, a tím tedy k nárůstu dluhu obchodovatelného o stejnou hodnotu.

Tabulka 4 - Struktura státního dluhu České republiky

	1993		2000		2010	
	v mil. Kč	v %	v mil. Kč	v %	v mil. Kč	v %
Obchodovatelný dluh	36 499	22,98	269 593	93,18	1 276 577	94,98
Neobchodovatelný dluh	122 347	77,02	19 731	6,82	67 480	5,02
Celkový dluh	158 846	100,00	289 324	100,00	1 344 057	100,00

Zdroj: (23), vlastní zpracování

Celkový obchodovatelný dluh České republiky je součtem hodnoty státních pokladničních poukázek, cenných papírů, státních dluhopisů krátkodobých, střednědobých a dlouhodobých, indexovaných dluhopisů, dluhopisů s variabilním kupónem a ostatních zdrojů krytí.

Tabulka 5 - Struktura obchodovatelného dluhu České republiky

	1993		2000		2010	
	v mil. Kč	v %	v mil. Kč	v %	v mil. Kč	v %
Státní pokladniční poukázky	17 000	46,6	165 275	61,3	113 331	8,9
Cenné papíry	0	0,0	0	0,0	0	0,0
ostatní nástroje peněžního trhu	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Krátkodobé státní dluhopisy	6 305	17,3	22 000	8,2	102 071	8,0
Střednědobé státní dluhopisy	13 194	36,2	53 318	19,8	370 985	29,1
Dlouhodobé státní dluhopisy	0	0,0	24 000	8,9	591 218	46,3
Indexované dluhopisy	0	0,0	5 000	1,9	0	0,00
Dluhopisy s variabilním kupónem	0	0,0	0	0,0	98 972	7,8
Ostatní zdroje krytí	0	0,0	0	0,0	0	0,00
Obchodovatelný dluh celkem	36 499	100,0	269 593	100,0	1 276 577	100,00

Zdroj: (23), vlastní zpracování

Pozn.: Indexované dluhopisy jsou dluhopisy, jejichž kupónové platby jsou vázány na vývoj indexů mezd, cen, zlata, ropy či jiných komodit.

Dluhopisy s proměnlivým variabilním kupónem mají kupón závislý na referenční sazbě, jde často o mezibankovní sazby typu PRIBOR, LIBOR, EURIBOR. K referenční sazbě je přičítána přírážka v určité výši kompenzující vyšší riziko ve srovnání s mezibankovním trhem.

Obchodovatelný státní dluh byl v roce 1993 tvořen ze 46,6 % především státními pokladničními poukázkami, z 36,2 % střednědobými státními dluhopisy a ze 17,3 % krátkodobými státními dluhopisy.

V dalším sledovaném roce, v roce 2010, došlo k navýšení obchodovatelného dluhu a zároveň také všech jeho jednotlivých složek. Hodnota státních pokladničních poukázek narostla téměř 10x na 165 275 mil. Kč (61,3 %) oproti roku 1993. Dále byl obchodovatelný dluh v roce 2000 tvořen krátkodobými (8,2 %), střednědobými (19,8 %) a dlouhodobými (8,9 %) státními dluhopisy. Nově se ve struktuře obchodovatelného dluhu objevily kromě dlouhodobých státních dluhopisů také indexované dluhopisy v hodnotě 1,9 %.

V roce 2010 poklesla hodnota státních pokladničních poukázek oproti roku 2000. Největší složkou zastoupenou ve struktuře obchodovatelného dluhu byly dlouhodobé státní

dluhopisy (46,1 %), střednědobé státní dluhopisy (29,1 %) tvořily druhou největší složku. Dále byl v roce 2010 obchodovatelný státní dluh tvořen státními pokladničními poukázkami (8,9 %) a Krátkodobými státními dluhopisy (8,0 %). Novou a zároveň nejmenší složkou byly dluhopisy s variabilním kupónem s hodnotou 7,8 %.

Tabulka 6 - Struktura neobchodovatelného dluhu České republiky

	1993		2000		2010	
	v mil. Kč	v %	v mil. Kč	v %	v mil. Kč	v %
Spořicí dluhopisy	0	0	0	0	0	0
Ostatní zdroje krytí	122 347	100	19 731	100	67 480	100
Neobchodovatelný dluh celkem	122 347	100	19 731	100	67 480	100

Zdroj: (23), vlastní zpracování

Struktura neobchodovatelného státního dluhu byla po všechna tři období neměnná, měnila se pouze jeho hodnota. Neobchodovatelný dluh byl hrazen pouze z ostatních zdrojů krytí, spořicí dluhopisy tedy neobsahoval.

4.2.2 Vývoj a struktura státního dluhu Slovenska

4.2.2.1 Vývoj státního dluhu Slovenska

Nejnižší hodnotu vykazoval státní dluh Slovenska na začátku sledovaného období, tedy v roce 1993, kdy činil 3 273 mil. EUR. Již od začátku sledovaného období státní dluh Slovenska stoupal. Výjimkou byl pouze rok 2005 a 2006, kdy byl zaznamenán pokles sledovaného ukazatele. Tento pokles byl způsoben daňovou reformou, fiskální decentralizací, reformou veřejných financí a auditem, který přinesl zefektivnění činnosti úřadu ministerstva financí. (24) Kromě pozitivního vývoje daní z příjmů se zlepšila situace i u DPH, kde se postupně snižoval negativní vliv, který výrazně působil po vstupu Slovenska do EU. (25)

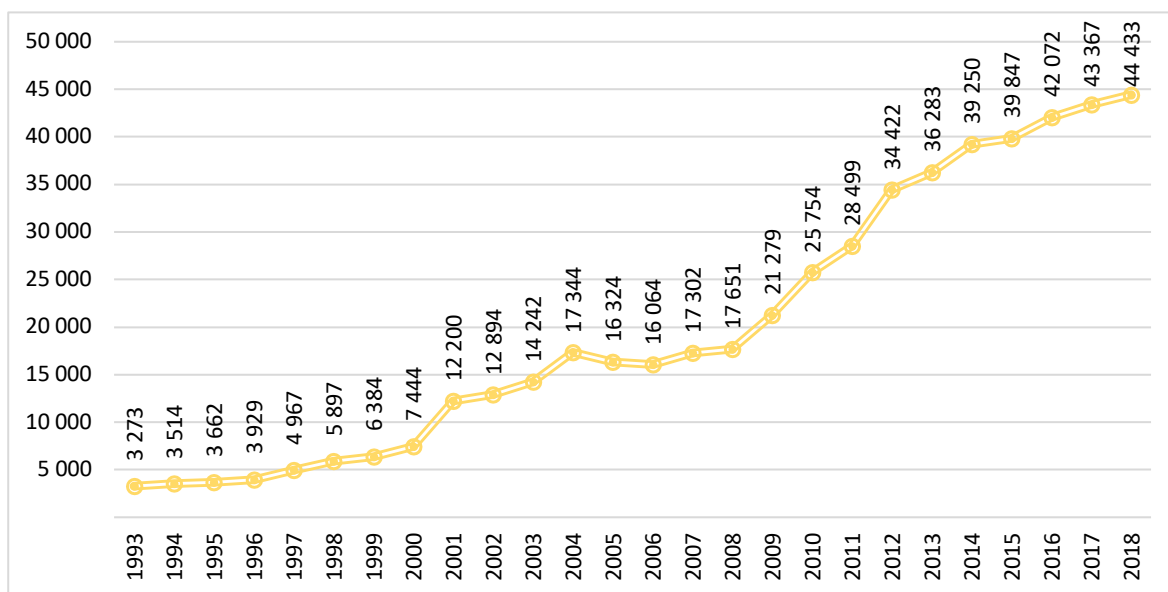
Největší meziroční nárůst byl zaznamenán mezi lety 2010 a 2011. Za tímto nárůstem stojí nižší výběr příjmů do státního rozpočtu, což souvisí s pozastavením plateb ze strany EU při operačních programech a samotnou dočasnou platební neschopností Evropské komise (tyto zdroje se do rozpočtu dostaly se zpožděním). Za růstem výdajů stojí zejména nárůst výdajů na obsluhu státního dluhu. Dalšími tituly, které navýšily čerpání v roce 2011, byly zejména zvýšené výdaje ministerstva dopravy na výkony ve veřejném zájmu a základní výdaje na chod státu. (26)

Úřad ministerstva financí získal v roce 2005 certifikát EFQM Level I. Tím se stal organizací s mezinárodně uznávanou úrovní kvality fungování. Ministerstvo financí slovenské republiky se tak stalo první centrální státní institucí v Evropě, která takovou úroveň získala.

(27)

Nejvyšší státní dluh vykazovala Slovenská republika na konci sledovaného období, tedy v roce 2018, a to 44 433 mil. EUR.

Graf 7 - Vývoj státního dluhu Slovenska (v mil. €)

Zdroj: (23), vlastní zpracování

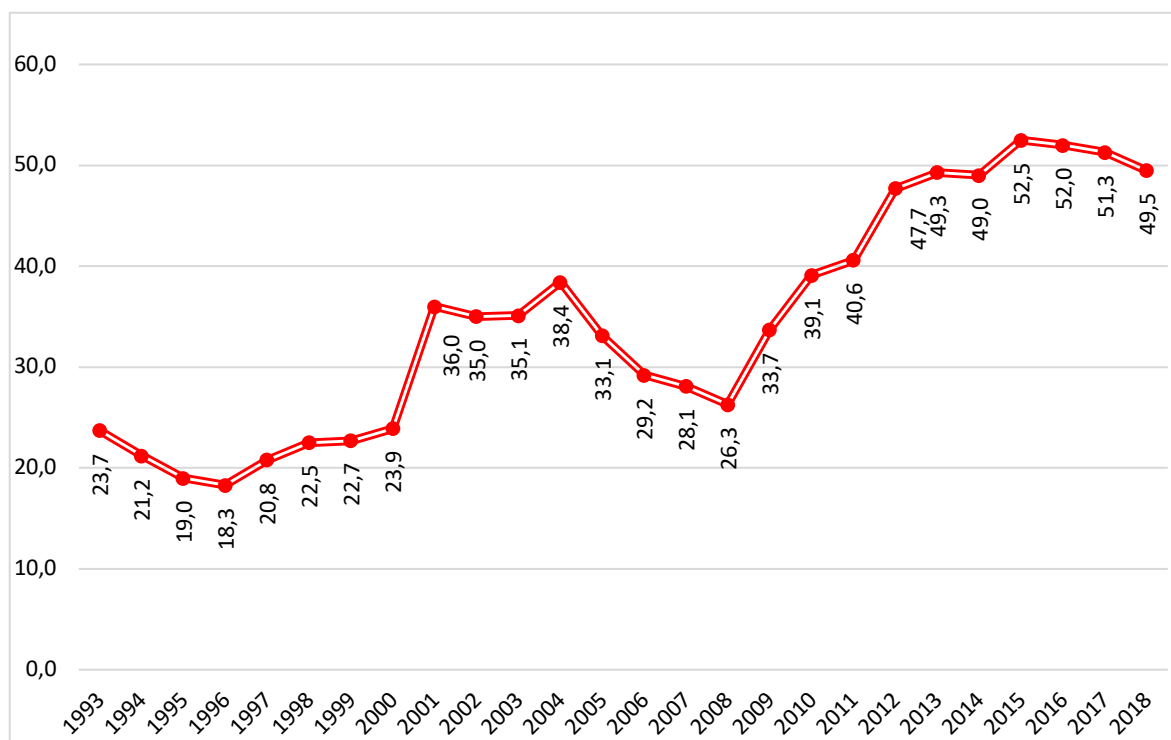
Vývoj státního dluhu k hrubému domácímu produktu má kolísavý trend. Nejnižší státní dluh v poměru k HDP vykazovalo Slovensko v roce 1996, 18,3 %. Naopak nejvýše byl tento ukazatel zaznamenán v roce 2015, a to 52,5 %.

V roce 2001 byl zaznamenán skokový nárůst z 23,9 % na 36,0 %. Tento nárůst byl způsoben některými negativními efekty vyplývajícími z předcházející stabilizační politiky, z procesu transformace a restrukturalizačních procesů. Zvýšila se také míra nezaměstnanosti, prohluboval se deficit obchodní bilance a bilance běžného účtu. (28)

Dalším, i když menším, skokovým nárůstem je nárůst v roce 2009. V tento rok vstoupilo Slovensko do eurozóny. Možnou příčinou, která za tímto navýšením stojí, mohou být vynaložené jednorázové náklady související se začleněním do eurozóny.

Podíl státního dluhu Slovenska na výkonu ekonomiky klesl v roce 2018 na 49,5 %. Poprvé od roku 2012 se tedy Slovensko vymanilo z tzv. dluhové brzdy, jejíž cílem je pod hrozbou sankcí bránit vládě ve vyšším zadlužení země.

Graf 8 - Vývoj státního dluhu Slovenska (v % HDP)

Zdroj: (23), vlastní zpracování

4.2.2.2 Struktura státního dluhu Slovenska

Stejně jako v České republice je státní dluh Slovenska tvořen z velké většiny obchodovatelným dluhem. V roce 1993 lehce převažoval neobchodovatelný státní dluh, v dalších dvou sledovaných obdobích již velká většina státního dluhu Slovenska byla v podobě obchodovatelného dluhu. Za sledované období vzrostl obchodovatelný státní dluh o 49 %, neobchodovatelný státní dluh byl tedy o stejnou hodnotu snížen.

Tabulka 7 - Struktura státního dluhu Slovenska

	1993		2000		2010	
	v mil. €	v %	v mil. €	v %	v mil. €	v %
Obchodovatelný dluh	1 560	47,7	6 635	89,1	24 914	96,7
Neobchodovatelný dluh	1 713	52,3	809	10,9	840	3,3
Celkový dluh	3 273	100,0	7 444	100,0	25 754	100,0

Zdroj: (23), vlastní zpracování

Tabulka 8 - Struktura obchodovatelného dluhu Slovenska

	1993		2000		2010	
	v mil. €	v %	v mil. €	v %	v mil. €	v %
Státní pokladniční poukázky	262	16,8	612	9,2	1 269	5,1
Cenné papíry	0	0,0	0	0,0	0	0,0
ostatní nástroje peněžního trhu	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Krátkodobé státní dluhopisy	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Střednědobé státní dluhopisy	297	19,0	4 976	75,0	1 450	5,8
Dlouhodobé státní dluhopisy	0	0,0	1 047	15,8	15 964	64,1
Indexované dluhopisy	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Dluhopisy s variabilním kupónem	0	0,0	0	0,0	2 576	10,3
Ostatní zdroje krytí	1 001	64,2	0	0,0	3 656	14,7
Obchodovatelný dluh celkem	1 560	100,0	6 635	100,0	24 915	100,00

Zdroj: (23), vlastní zpracování

Struktura obchodovatelného státního dluhu je ve všech třech sledovaných letech tvořena především střednědobými a dlouhodobými státními dluhopisy. V roce 1993 byl obchodovatelný státní dluh tvořen z 64,2 % ostatními zdroji krytí. Zbylou část tvořily státní pokladniční poukázky (16,8 %) a střednědobé státní dluhopisy (19 %). V roce 2000 tvořily střednědobé státní dluhopisy 2/3 obchodovatelného státního dluhu (75 %). Dále byl dluh tvořen státními pokladničními poukázkami z 9,2 %. Nově složkou byly v roce 2000 dlouhodobé státní dluhopisy (15,8 %). V posledním sledovaném období, v roce 2010, tvořily dlouhodobé státní dluhopisy 64,1 % obchodovatelného státního dluhu. Zbylou část tvořily státní pokladniční poukázky (5,1 %), střednědobé státní dluhopisy (5,8 %), dluhopisy s variabilním kupónem (10,3) a ostatní zdroje krytí (14,7 %). Největší nárůst za celé sledované období nastal u dlouhodobých státních dluhopisů, a to o celkovou hodnotu těchto dluhopisů v roce 2010 – 64,1 %.

V roce 2006 začala Slovenská republika vydávat dvacetileté státní dluhopisy. V České republice byly ve stejném roce vydány na zahraničním trhu patnáctileté eurobondy. Vydání takových státních dluhopisů na domácím trhu naznačuje pozitivní trend vývoje celé ekonomiky. (29)

Tabulka 9 - Struktura neobchodovatelného dluhu Slovenska

	1993		2000		2010	
	v mil. €	v %	v mil. €	v %	v mil. €	v %
Spořicí dluhopisy	0	0	0	0	0	0
Ostatní zdroje krytí	1 713	100	809	100	840	100
Neobchodovatelný dluh celkem	1 713	100	809	100	840	100

Zdroj: (23), vlastní zpracování

Neobchodovatelný státní dluh Slovenska byl ve všech sledovaných letech plně tvořen ostatními zdroji krytí.

4.2.3 Vývoj a struktura státního dluhu Estonska

4.2.3.1 Vývoj státního dluhu Estonska

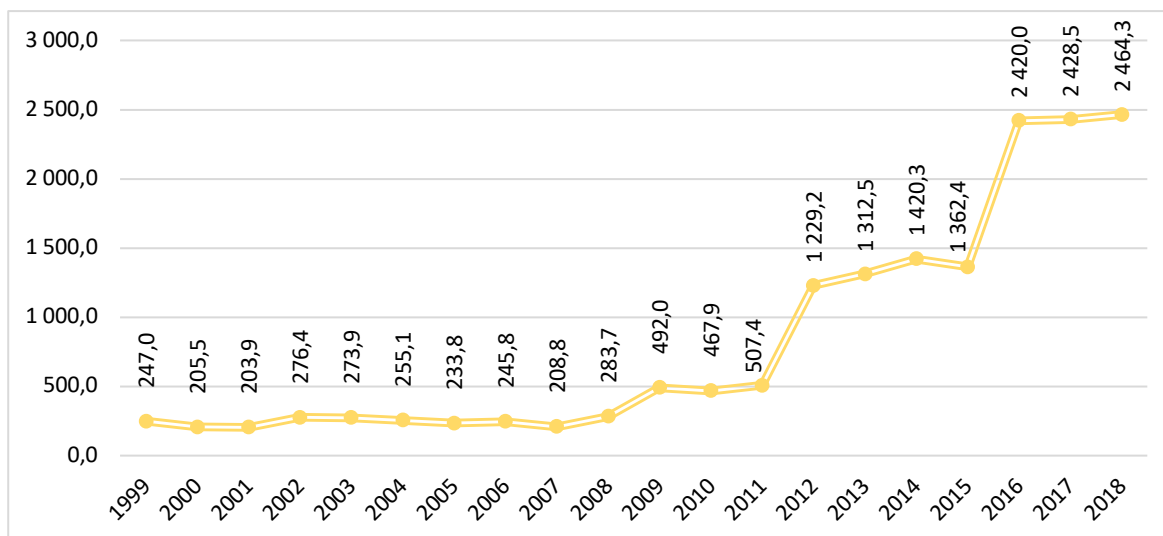
Státní dluh Estonska je vzhledem k dostupnosti dat analyzován a porovnáván se sledovanými státy až od roku 1999.

Nejnižším státním dluhem v celé Evropské unii je právě státní dluh Estonska, a to za celé sledované období. Od roku 1999 do roku 2008 vykazoval státní dluh téměř podobnou hodnotu, výrazněji začal růst až od roku 2009. Prudký nárůst byl zaznamenán mezi lety 2011 a 2012. Jedním z důvodů tohoto růstu je důsledek ekonomické recese, která Estonsko ovlivňovala již v roce 2008. Dalším důvodem může být světová ekonomická krize z roku 2008.

Největší nárůst byl ale zaznamenán mezi lety 2015 a 2016. Estonskou ekonomiku nejvíce v roce 2016 ovlivnil pokles přidané hodnoty v dopravě a skladování, velký negativní dopad měl rovněž pokles prací ve stavebnictví a výrobní činnosti, kde se také snížila přidaná hodnota stavebních prací. Výroba též zaznamenala pokles především v důsledku slabé zahraniční poptávky. (30)

Na konci sledovaného období, v roce 2018, vykazoval státní dluh Estonska nejvyšší hodnotu, a to 2 464,3 mil. €.

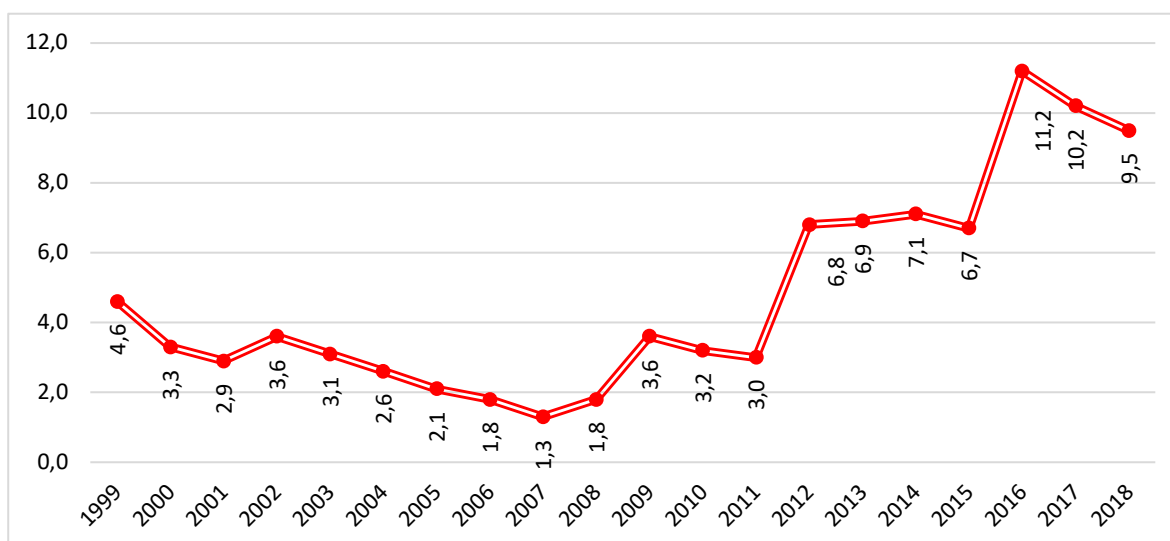
Graf 9 - Vývoj státního dluhu Estonska (v mil. €)

Zdroj: (23), vlastní zpracování

Vývoj státního dluhu Estonska v poměru k hrubému domácímu produktu země se vyvíjel téměř podobně jako tomu bylo u vývoje samotného státního dluhu. Nejnižší hodnoty bylo dosaženo v roce 2007, kdy státní dluh v poměru k HDP země tvořil pouhé 1,3 %. Opět jsou zde zaznamenány skoková zvýšení v letech 2011–2012 a 2015–2016. Ukazatel HDP se vyvíjel pomalejším tempem než státní dluh, ale za sledované období v žádném roce neklesal. Nejvyšší hodnota byla naměřena v roce 2016, když poměr státního dluhu k HDP činil 11,2 %. Od té doby ukazatel opět klesá.

Graf 10 - Vývoj státního dluhu Estonska (v % HDP)

Zdroj: (23), vlastní zpracování

4.2.3.2 Struktura státního dluhu Estonska

Oproti České i Slovenské republice je státní dluh Estonska v obou sledovaných obdobích z větší části tvořen neobchodovatelným státním dluhem.

V roce 2000 činil obchodovatelný státní dluh 6,33 %, v následujícím sledovaném období, v roce 2010, vzrostl obchodovatelný dluh na 19,02 %. Neobchodovatelný státní dluh naopak tvořil v roce 2000 až 93,67 %, do roku 2010 se snížil na 81,0 %. Nárůst obchodovatelného a pokles neobchodovatelného dluhu tedy činil 21,9 %.

Tabulka 10 - Struktura státního dluhu Estonska

	2000		2010	
	v mil. €	v %	v mil. €	v %
Obchodovatelný dluh	13,0	6,33	89,0	19,02
Neobchodovatelný dluh	192,5	93,67	378,9	80,98
Celkový dluh	205,5	100,00	467,9	100,00

Zdroj: (23), vlastní zpracování

Obchodovatelný státní dluh byl v obou sledovaných obdobích tvořen pouze dlouhodobými státními dluhopisy.

Tabulka 11 - Struktura obchodovatelného dluhu Estonska

	2000		2010	
	v mil. €	v %	v mil. €	v %
Státní pokladniční poukázky	0	0,0	0	0,0
Cenné papíry	0	0,0	0	0,0
Ostatní nástroje peněžního trhu	0	0,0	0	0,0
Krátkodobé státní dluhopisy	0	0,0	0	0,0
Střednědobé státní dluhopisy	0	0,0	0	0,0
Dlouhodobé státní dluhopisy	13	100,0	89	100,0
Indexované dluhopisy	0	0,0	0	0,0
Dluhopisy s variabilním kupónem	0	0,0	0	0,0
Ostatní zdroje krytí	0	0,0	0	0,0
Obchodovatelný dluh celkem	13,0	100,0	89,0	100,00

Zdroj: (23), vlastní zpracování

Podobně jako obchodovatelný státní dluh je i neobchodovatelný státní dluh tvořen v obou sledovaných obdobích pouze jednou složkou, a to v tomto případě ostatními zdroji krytí.

Tabulka 12 - Struktura neobchodovatelného dluhu Estonska

	2000		2010	
	v mil. €	v %	v mil. €	v %
Spořicí dluhopisy	0,0	0	0,0	0
Ostatní zdroje krytí	192,5	100	378,9	100
Neobchodovatelný dluh celkem	192,5	100	378,9	100

Zdroj: (23), vlastní zpracování

4.2.4 Vývoj a struktura státní dluhu Řecka

4.2.4.1 Vývoj státního dluhu Řecka

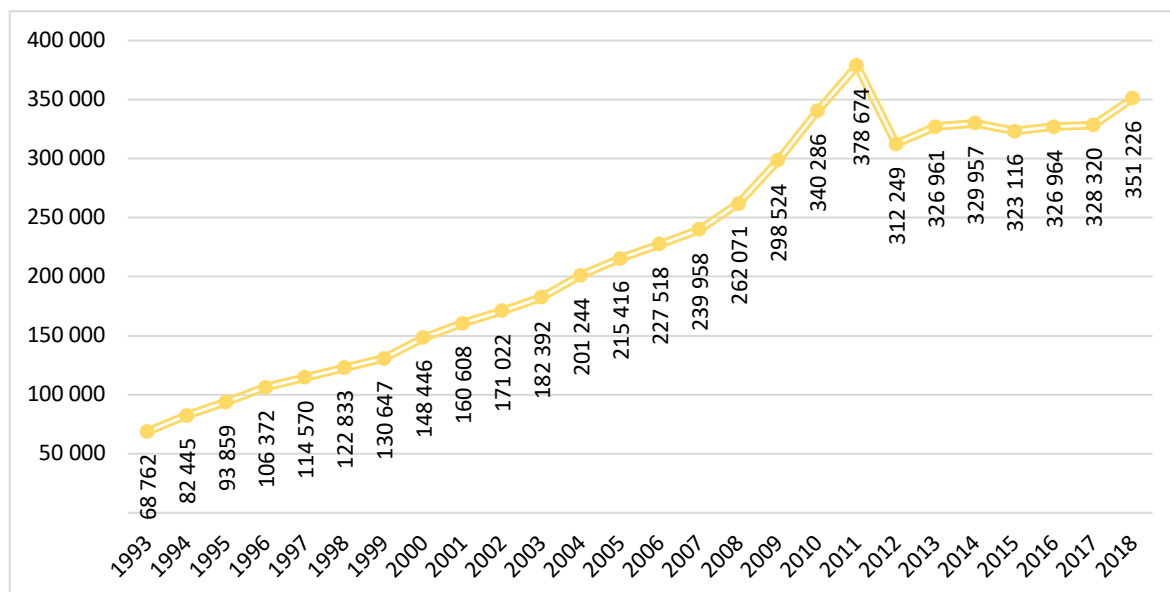
Řecko bylo k tomuto srovnání vybráno z toho důvodu, že po celé sledované období vykazuje nejvyšší zadlužení v poměru k hrubému domácímu produktu. Hluboké zadlužení Řecka má původ už v polovině 90. let 20. století. Snaha o zabezpečení vysoké životní úrovně obyvatel měla podíl na rostoucích státních výdajích, daleko větší měrou se na nich ale podílely předražené státní zakázky (rekonstrukce letiště, nové sportovní areály, rozšíření metra a dopravní infrastruktury). V roce 1998 se nepodařilo Řecku vstoupit do eurozóny, protože nesplnilo konvergenční kritéria. Poté začala řecká vláda pod vládou premiéra Kostase Simitise falšovat statistiky o velikosti rozpočtového deficitu a pomocí nekalých transakcí opticky snižovala výši zadlužení státu tím, že nepřesně vykazovala finanční operace. V roce 2000 se Řecku povedlo do eurozóny vstoupit. V roce 2004, po pádu vlády Kostase Simitise, nechal nový premiér Karamanlis provést finanční audit, jehož výsledek ukázal, že údaje, na jejichž základu bylo Řecko přijato do eurozóny, Simitisova vláda zfalšovala. (31) V letech 2005-2009 Eurostat zpochybňoval řeckou fiskální politiku, tak se Karamanlisova vláda snažila oživit ekonomiku tím snížením daní a investičními pobídkami, což mezi lety 2004 a 2009 vyústilo v disproporci mezi příjmy a výdaji. Poté premiér Karamanlis pokračoval v nekalých praktikách stejně jako předchozí vláda. (32)

Nejnižší státní dluh činil 68 762 mil. EUR a byl zaznamenán v roce 1993, na začátku sledovaného období. Státní dluh Řecka měl od začátku sledovaného období do roku 2011 rostoucí tendenci, výjimkou byl pouze rok 2012, kdy byl zaznamenán výraznější pokles. Poté státní dluh opět pomalu stoupal.

Nejvyšší dluh byl zaznamenán v již zmíněném roce 2011, a to 378 674 mil. EUR. Tento nárůst započal již v roce 2009, kdy ministr financí Giorgos Papakonstantinu na schůzce

ministrů oznámil, že bývalá řecká vláda lhala EU o schodku státního rozpočtu. Dluhová krize v Řecku pokračovala i nadále do roku 2011. V roce 2012 po nezbytných škrtech přijala vláda už druhý záchranný úvěr od EU a MMF ve výši 130 mld. EUR (první úvěr byl poskytnut již v roce 2010 ve výši 110 mld. EU). Proto byl v roce 2012 ve vývoji státního dluhu zaznamenán výrazný pokles. (33)

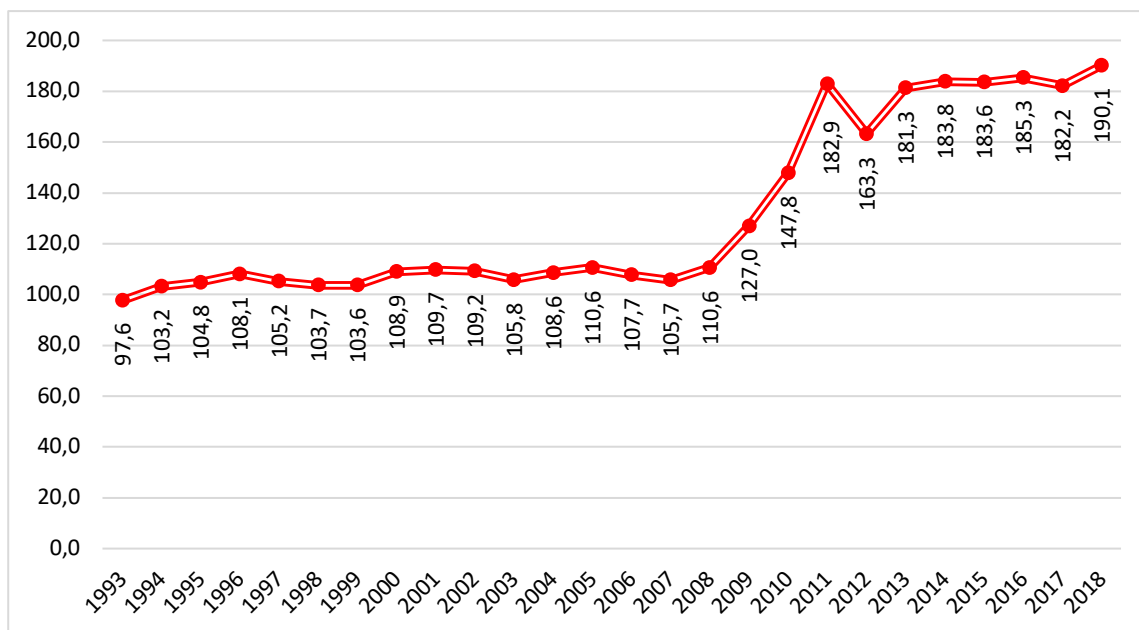
Graf 11 - Vývoj státního dluhu Řecka (v mil. €)

Zdroj: (23), vlastní zpracování

V celém sledovaném období, až na výjimku v roce 1993, kdy byl zaznamenán nejnižší státní dluh v % HDP, přesahuje státní dluh Řecka 100 % ekonomické výkonnosti země. Křivka vývoje státního dluhu Řecka v % HDP téměř přesně kopíruje křivku samotného státního dluhu. Změnou je ale rok nejvyššího zadlužení země v poměru k HDP, který připadá na poslední rok sledovaného období, na rok 2018, kdy ukazatel činil 190,1 %.

Graf 12 - Vývoj státního dluhu Řecka (v % HDP)

Zdroj: (23), vlastní zpracování

4.2.4.2 Struktura státního dluhu Řecka

Struktura státního dluhu Řecka je podobně jako v České republice a Slovensku tvořena z větší části obchodovatelným státním dluhem.

V roce 1993 byl státní dluh tvořen ze 75,7 % obchodovatelným státním dluhem, do roku 2010 stoupl na 84,0 %. Neobchodovatelný státní dluh naopak klesl z 24,3 % v roce 1993 na 16,0 % v roce 2010. Změna byla tedy ve výši 8,3 %.

Tabulka 13 - Struktura státního dluhu Řecka

	1993		2000		2010	
	v mil. €	v %	v mil. €	v %	v mil. €	v %
Obchodovatelný dluh	52 034	75,7	125 078	84,3	285 744	84,0
Neobchodovatelný dluh	16 727	24,3	23 368	15,7	54 542	16,0
Celkový dluh	68 761	100,0	148 446	100,0	340 286	100,0

Zdroj: (23), vlastní zpracování

Obchodovatelný státní dluh tvořily ve všech sledovaných letech převážně střednědobé a dlouhodobé státní dluhopisy a dluhopisy s variabilním kupónem. V roce 1993 tvořily největší část obchodovatelného dluhu dluhopisy s variabilním kupónem (43,8 %), dále státní pokladniční poukázky (32,5 %), ostatní zdroje krytí (13,6 %), krátkodobé (5,9 %), střednědobé (3,9 %) a dlouhodobé (0,3 %) státní dluhopisy. V roce 2000 byla struktura mírně

pozměněna. Největší část tvořily dlouhodobé státní dluhopisy (33,0 %), dále ostatní zdroje krytí (22,9 %), dluhopisy s variabilním kupónem (20,7 %), střednědobé státní dluhopisy (19,6 %), státní pokladniční poukázky (3,7 %) a nově se začaly vyskytovat indexované dluhopisy (0,1 %). Podobnou strukturu měla skladba obchodovatelného dluhu i v roce 2010. Největší část opět tvořily dlouhodobé státní dluhopisy (54,7 %), dále střednědobé státní dluhopisy (21,1 %), dluhopisy s variabilním kupónem (14,5 %), indexované dluhopisy (6,4 %) a nejmenší část tvořily státní pokladniční poukázky (3,3 %).

Tabulka 14 - Struktura obchodovatelného dluhu Řecka

	1993		2000		2010	
	v mil. €	v %	v mil. €	v %	v mil. €	v %
Státní pokladniční poukázky	16 921	32,5	4 666	3,7	9 442	3,3
Cenné papíry	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Ostatní nástroje peněžního trhu	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Krátkodobé státní dluhopisy	3 084	5,9	0	0,0	0	0,0
Střednědobé státní dluhopisy	2 013	3,9	24 522	19,6	60 380	21,1
Dlouhodobé státní dluhopisy	147	0,3	41 293	33,0	156 274	54,7
Indexované dluhopisy	0	0,0	100	0,1	18 151	6,4
Dluhopisy s variabilním kupónem	22 786	43,8	25 898	20,7	41 497	14,5
Ostatní zdroje krytí	7 083	13,6	28 599	22,9	0	0,0
Obchodovatelný dluh celkem	52 034	100,0	125 078	100,0	285 744	100,00

Zdroj: (23), vlastní zpracování

Neobchodovatelný státní dluh byl ve dvou sledovaných obdobích, v roce 1993 a v roce 2010, tvořen pouze ostatními zdroji krytí. Výjimkou byl rok 2000, kde byl neobchodovatelný státní dluh tvořen z 11 % spořicími dluhopisy, ostatní zdroje krytí tedy tvořily 89 % neobchodovatelného dluhu.

Tabulka 15 - Struktura neobchodovatelného dluhu Řecka

	1993		2000		2010	
	v mil. €	v %	v mil. €	v %	v mil. €	v %
Spořicí dluhopisy	0	0	2 533	11	0	0
Ostatní zdroje krytí	16 727	100	20 835	89	54 542	100
Neobchodovatelný dluh celkem	16 727	100	23 368	100	54 542	100

Zdroj: (23), vlastní zpracování

4.2.5 Vývoj a struktura státního dluhu Německa

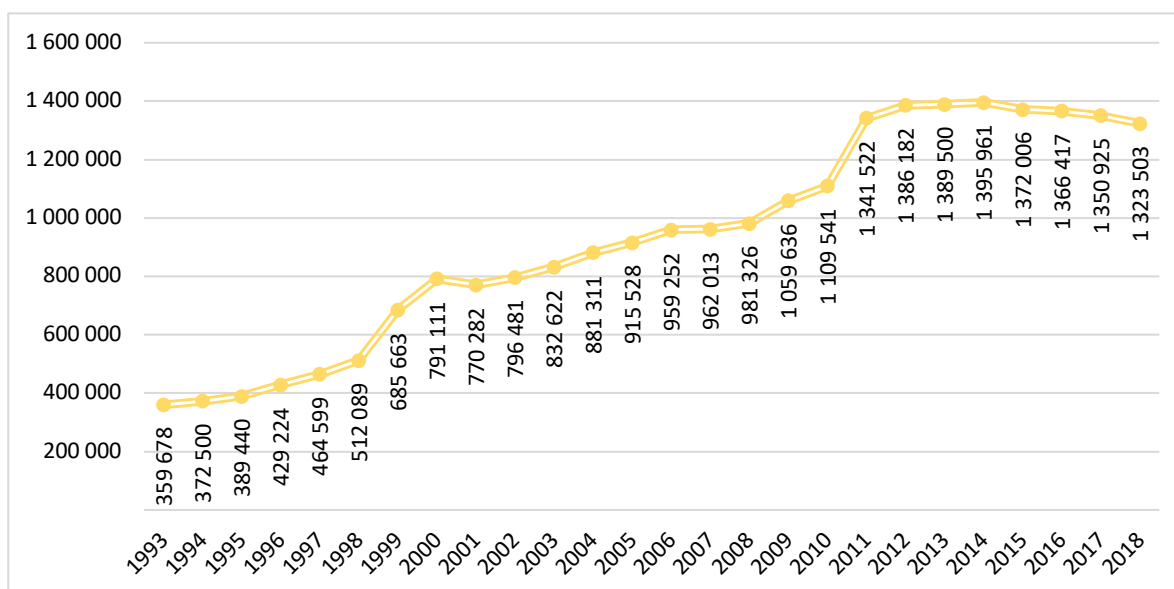
4.2.5.1 Vývoj státního dluhu Německa

Německo patřilo v roce 2018 mezi tři nejzadluženější státy Evropské unie, jeho výkonnost je ale v celé Evropské unii dlouhodobě nejvyšší. Hodnota veřejného dluhu činí již od roku 2010 více než 2 bilióny EUR (v roce 2018 činila tato hodnota 2 069 007,1 mil. EUR). Hodnota veřejného dluhu je tedy téměř 2x vyšší než výše státního dluhu. (21)

Státní dluh Německa vykazoval od roku 1993 až do roku 2014 rostoucí trend. Od té doby je státní dluh snižován. Nejnižší státní dluh byl vykázán v roce 1993, jako téměř u všech sledovaných států. Dluh činil 359 678 mil. EUR. V roce 1999 a 2000 byl zaznamenán krátkodobý prudší nárůst. Jedním z důvodů, který tento úkaz vysvětluje je, že Německo 1.1.1999 vstoupilo do eurozóny. Možnou příčinou jsou nejen jednorázové náklady se začleněním do eurozóny, ale také vliv celosvětového hospodářského cyklu. Nelze ale tento důvod pokládat za jistý. Tato skutečnost může být spojována pouze s krátkodobým výkyvem v celosvětovém hospodářském cyklu. (34)

Nejvyšší státní dluh byl zaznamenán v roce 2014, od té doby je úspěšně snižován.

Graf 13 - Vývoj státního dluhu Německa (v mil. €)

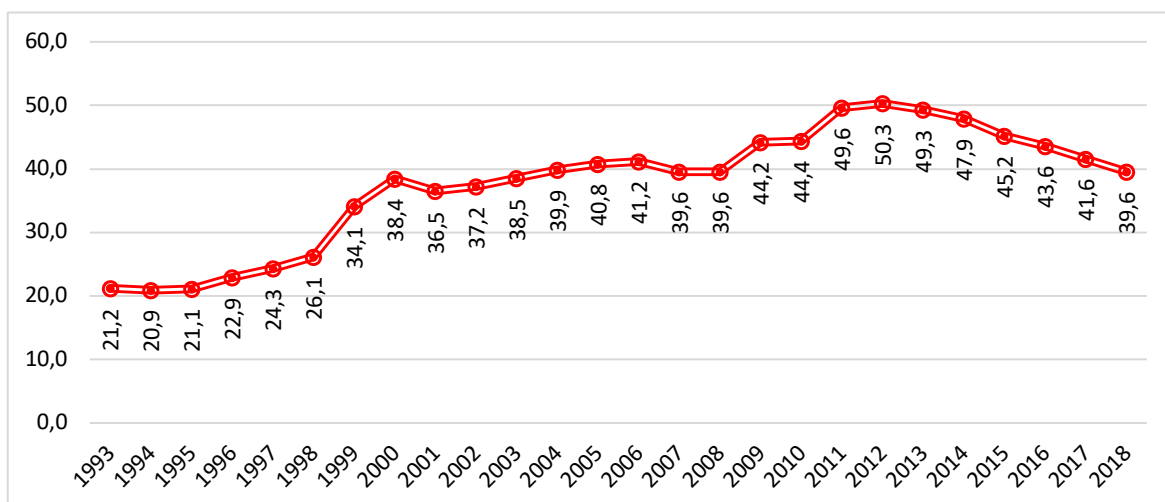
Zdroj: (23), vlastní zpracování

Podobně jako je tomu u vývoje státního dluhu všech sledovaných států, tak i Německý státní dluh v % HDP téměř kopíruje křivku samotného státního dluhu. Nejnižšího státního dluhu v poměru k HDP bylo dosaženo na začátku sledovaného období, v roce 1993. Naopak

nejvyšší státní dluh v poměru k HDP byl zaznamenán v roce 2012. Od tohoto roku až do konce sledovaného období je zaznamenáno pouze snížení ukazatele. Státní dluh v poměru k HDP se od roku 1993 (nejnižší hodnota) do roku 2012 (nejvyšší hodnota) zvýšil o 28,4 %, což je více než dvojnásobek údaje z roku 1993. Snížení od roku 2012 je ve výši 10,7 %.

Německo vykazovalo každoroční přebytkové rozpočty již od roku 2014 a podle průzkumů by měl tento trend trvat nejméně do roku 2022. Německo je považováno dlouhodobě za nejvýkonnější zemi Evropské unie, jeho výkonnost stále roste. V roce 2017 ekonomika vzrostla o 2,2 %, v roce 2018 o 1,7 %. Roku v ruce s růstem výkonnosti jde také snižování státního dluhu. Za hlavní důvody přebytkového rozpočtu ministerstvo financí považuje solidní hospodářský růst, nízkou nezaměstnanost, ale také vyšší daňové příjmy a nižší výdaje, než jaké se očekávaly. (35)

Graf 14 - Vývoj státního dluhu Německa (v % HDP)

Zdroj: (23), vlastní zpracování

4.2.5.2 Struktura státního dluhu Německa

Struktura státního dluhu Německa je podobně jako v České republice, na Slovensku a v Řecku tvořena z větší části obchodovatelným státním dluhem. Ve všech třech sledovaných obdobích tvořil obchodovatelný státní dluh více než 80 % státního dluhu. V roce 2000 byl zaznamenán nárůst neobchodovatelného dluhu na 19,9 %. Za celé sledované období byl ale snížen o 11,4 % na nejnižší hodnotu, která byla mezi sledovanými státy zaznamenána. Tato hodnota představovala 2,7 % státního dluhu. Podobně tomu bylo v případě obchodovatelného státního dluhu, kdy byl opět v roce 2000 zaznamenán pokles. Celý obchodovatelný dluh se ale za sledované období zvýšil o již zmíněných 11,4 %.

Tabulka 16 - Struktura státního dluhu Německa

	1993		2000		2010	
	v mil. €	v %	v mil. €	v %	v mil. €	v %
Obchodovatelný dluh	309 122	85,9	633 926	80,1	1 079 796	97,3
Neobchodovatelný dluh	50 566	14,1	157 186	19,9	29 746	2,7
Celkový dluh	359 688	100,00	791 112	100,00	1 109 542	100,00

Zdroj: (23), vlastní zpracování

Obchodovatelný státní dluh je ve všech sledovaných letech tvořen převážně dlouhodobými a střednědobými státními dluhopisy

V roce 1993 byl obchodovatelný státní dluh tvořen z 99,1 % dlouhodobými a střednědobými státními dluhopisy. Dále byl ve velmi zanedbatelné hodnotě tvořen státními pokladničními poukázkami (0,1 %) a dluhopisy s variabilním kupónem (0,8 %).

V roce 2000 byla struktura dluhu podobná. Opět byl obchodovatelný dluh tvořen z velké části dlouhodobými a střednědobými státními dluhopisy (97,6 %). Podobně jako v roce 1993 se v malém množství objevily také státní pokladniční poukázky (1,5 %) a dluhopisy s variabilním kupónem (0,8 %). Nově se ve struktuře obchodovatelného dluhu objevily ostatní zdroje krytí (0,1 %).

V roce 2010 se již poměr střednědobých a dlouhodobých státních dluhopisů snižoval (88,5 %). Opět byly v menší míře ve struktuře obsaženy státní pokladniční poukázky (7,9 %) a nově se objevily indexované dluhopisy (3,6 %).

Tabulka 17 - Struktura obchodovatelného dluhu Německa

	1993		2000		2010	
	v mil. €	v %	v mil. €	v %	v mil. €	v %
Státní pokladniční poukázky	190	0,1	9 712	1,5	85 810	7,9
Cenné papíry	0	0,0	0	0,0	0	0,0
ostatní nástroje peněžního trhu	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Krátkodobé státní dluhopisy	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Střednědobé státní dluhopisy	133 701	43,3	175 256	27,6	322 736	29,9
Dlouhodobé státní dluhopisy	172 675	55,8	443 635	70,0	633 250	58,6
Indexované dluhopisy	0	0,0	0	0,0	38 000	3,6
Dluhopisy s variabilním kupónem	2 556	0,8	5 113	0,8	0	0,0
Ostatní zdroje krytí	0	0,0	210	0,1	0	0,0
Obchodovatelný dluh celkem	309 122	100,0	633 926	100,0	1 079 796	100,00

Zdroj: (23), vlastní zpracování

Státní dluh Německa byl jen z velmi malé části tvořen neobchodovatelným dluhem. Ve všech sledovaných letech převažovaly ostatní zdroje krytí. Spořicí dluhopisy klesly od roku 1993 do roku 2010 o 17,3 %. O stejnou hodnotu za sledované období vzrostly ostatní zdroje krytí.

Tabulka 18 - Struktura neobchodovatelného dluhu Německa

	1993		2000		2010	
	v mil. €	v %	v mil. €	v %	v mil. €	v %
Spořicí dluhopisy	23 566	46,6	35 990	22,9	8 704	29,3
Ostatní zdroje krytí	26 990	53,4	121 196	77,1	21 042	70,7
Neobchodovatelný dluh celkem	50 556	100,0	157 186	100,0	29 746	100,0

Zdroj: (23), vlastní zpracování

4.3 Ekonometrický model – příjmy a výdaje ovlivňující státní rozpočet

Vhodným nástrojem, kterým lze analyzovat ukazatele, ovlivňující příjmy a výdaje státního rozpočtu a tím i státní dluh, je ekonometrický model. V následující části jsou vybrány a následně testovány ukazatele, které mohou ovlivňovat výši státního dluhu. Pro vytvoření tohoto modelu vybrány takové hodnoty, jejichž údaje byly dostupné ročně (vzhledem k omezené dostupnosti dat o příjmech a výdajích státního rozpočtu, byly oba jednorovnicové modely sestaveny od roku 2002 do roku 2018). Časové řady vybraných ukazatelů jsou uvedeny v *Příloha 2*.

4.3.1 Ekonometrický model – příjmy státního rozpočtu

Mezi proměnné, které ovlivňují příjmovou stránku státního rozpočtu byly vybrány následující:

Míra inflace (v %)

Míra inflace je vyjádřena přírůstkem průměrného ročního indexu spotřebitelských cen a vyjadřuje procentní změnu průměrné cenové hladiny za 12 posledních měsíců proti průměru 12 předchozích měsíců. (36)

V modelu se předpokládá: zvýšení míry inflace → zvýšení státních výdajů / snížení státních příjmů.

Obecná míra nezaměstnanosti (v %)

Obecná míra nezaměstnanosti vyjadřuje procentuální vyjádření nezaměstnanosti v ČR. Vypočítá se jako podíl nezaměstnaných osob k ekonomicky aktivnímu obyvatelstvu (15–64 let). Obecná míra nezaměstnanosti v České republice je nejnižší mezi členskými státy Evropské unie, prvenství si drží již od roku 2016. V rámci zemí OECD předběhlo Českou republiku pouze Japonsko.

V modelu se předpokládá: zvýšení obecné míry nezaměstnanosti → snížení státních příjmů / zvýšení státních výdajů.

Platební bilance běžného účtu (v mil Kč)

Míra ekonomicky aktivního obyvatelstva je podíl počtu zaměstnaných a nezaměstnaných na počtu všech osob ve věku 15 let a více se zjištěnou ekonomickou aktivitou.

V modelu se předpokládá: zvýšení míry ekonomicky aktivního obyvatelstva → zvýšení příjmů / snížení výdajů.

Funkce ekonometrického modelu vypadá následovně:

Příjmy SR = fce (míra inflace, obecná míra nezaměstnanosti, míra ekonomicky aktivního obyvatelstva).

$$y = fce (x_1, x_2, x_3, x_4)$$

y ... příjmy státního rozpočtu v mld. Kč

x₁ ... jednotkový vektor

x₂ ... míra inflace (v %)

x₃ ... obecná míra nezaměstnanosti (v %)

x₄ ... platební bilance běžného účtu (v mil.)

Na základě ekonomické teorie se očekává snížení příjmů v případě, že poroste míra inflace a obecná míra nezaměstnanosti. V případě, že poroste míra inflace, může docházet ke snížení spotřeby a snížení výdajů domácností, a tím docházet ke snížení příjmů do státního rozpočtu. Stejně je to i v případě, pokud poroste míra nezaměstnanosti, tedy pokud se zvýší počet nezaměstnaných osob ku ekonomicky aktivnímu obyvatelstvu. Naopak zvýšení platební bilance běžného účtu přináší do státního rozpočtu více finančních prostředků.

4.3.1.1 Deskriptivní statistiky

U časových řad endogenní a exogenních proměnných byly zjištěny deskriptivní statistiky obsahující následující proměnné:

- průměr – hodnota součtu řady čísel vydělených počtem čísel v řadě
- medián – hodnota nacházející se přesně uprostřed všech hodnot seřazených do neklesající posloupnosti
- minimum – nejnižší hodnota čísla v časové řadě
- maximum – nejvyšší hodnota čísla v časové řadě
- směrodatná odchylka – určuje, jak moc jsou hodnoty rozptýleny od průměru hodnot
- variační koeficient – podíl směrodatné odchylky a aritmetického průměru
- šikmost – určuje, kterým směrem jsou hodnoty rozloženy (pod průměrem/nad průměrem)
- standardní špičatost – udává, jak se v rozložení četností vyskytují velmi vysoké a velmi nízké hodnoty

Tabulka 19 - Deskriptivní statistiky vybraných proměnných EKM - příjmy

	Příjem (v mld. Kč)	Míra inflace (v %)	Obecná míra nezaměstnanosti (v %)	Platební bilance běžného účtu (v mil. Kč)
Průměr	1044	1,9588	6,0588	-60,449
Medián	1051,4	1,9	6,7	-75,255
Minimum	698,26	0,1	2,2	-177,11
Maximum	1314,5	6,3	8,3	83,464
Směrodatná odchylka	201,76	1,4655	1,7986	77,969
Variační koeficient	0,19325	0,74813	0,29686	1,2898
Šikmost	- 0,32026	1,3881	- 0,81898	0,38354
Standardní špičatost	- 0,96384	2,5936	- 0,44824	- 0,81744

Zdroj: Gretl, vlastní zpracování

4.3.1.2 Korelační matice

Korelační matice slouží k odhalení vysoké multikolinearity. Za vysokou multikolinearitu považujeme hodnoty na +0,8 a pod -0,8.

Tabulka 20 - Korelační matice - příjmy státního rozpočtu

y	x2	x3	x4	
1	- 0,0369	- 0,7320	0,6783	y
	1	- 0,1752	- 0,1580	x2
		1	- 0,6768	x3
			1	x4

Zdroj: Gretl, vlastní zpracování

Výsledná korelační matice neobsahuje žádnou multikolinearitu. Můžeme tedy přejít na odhad parametrů pomocí běžné metody nejmenších čtverců.

4.3.1.3 Odhad parametrů pomocí BMNČ

Parametry exogenních proměnných byly odhadnuty pomocí běžné metody nejmenších čtverců v počítačovém programu Gretl, který na základě 17 pozorování odhadl parametry následujícím způsobem:

Tabulka 21 - Odhad modelu metodou BMNČ – příjmy státního rozpočtu

	koeficient	směr. chyba	t-podíl	p-hodnota
x1	1468,23	176,918	8,401	1,30e-06 ***
x2	- 11,9403	26,4099	- 0,4521	0,6586
x3	- 61,5565	28,8612	- 2,133	0,0526 *
x4	0,758772	0,663823	1,143	0,2736
střední hodnota závisle proměnné			1044,017	
sm. Odchylka závisle proměnné			201,7569	
součet čtverců reziduí			258038,6	
sm. chyba regrese			140,8869	
koeficient determinace			0,603806	
adjustovaný koeficient determinace			0,512376	
F (3, 13)			6,604067	
P-hodnota (F)			0,005992	
Logaritmus věrohodnosti			-105,9570	
Akaikovo kritérium			219,9140	
Schwarzovo kritérium			223,2468	
Hannan-Quinnovo kritérium			220,2453	
rhu (koeficient autokorelace)			0,356601	
Durbin-Watsonova statistika			1,120268	
zde je poznámka o zkratkách statistik modelu				
Pomine-li se konstanta, p-hodnota byla nejvyšší pro proměnou 2 (Míra inflace).				

Zdroj: Gretl, vlastní zpracování

Dle výstupu ze softwaru Gretl má finální rovnice tvar:

$$y_1 = 1486,23 - 11,9403x_2 - 61,5565x_3 + 0,758772x_4$$

Na základě těchto výsledků je tedy možno provést ekonomickou, statistickou a ekonometrickou verifikaci modelu.

4.3.1.4 Ekonomická verifikace modelu

Ekonomickou verifikací je prováděna kontrola souladu získaných parametrů s ekonomickou teorií. Při verifikaci proměnných platí pravidlo ceteris paribus – podmínka, kdy je výsledek platný pouze za jinak nezměněných podmínek.

Parametr x_1 je ve výši 1486,23, je vysvětlen následovně. Jestliže budou všechny ostatní proměnné rovny nule, budou příjmy státního rozpočtu rovny 1486,23 mld. Kč. Tento parametr je tedy v souladu s ekonomickou teorií.

Parametr x_2 je ve výši $-11,9403$ je vysvětlen následovně. Jestliže vzroste míra inflace o 1 %, klesnou příjmy do státního rozpočtu o 11,9403 mld. Kč. Tento parametr odpovídá předpokládanému chování, kdy vlivem inflace dochází ke zvyšování cen, spotřeba a výdaje domácností jsou nižší, tím jsou příjmy do státního rozpočtu ovlivňovány.

Parametr x_3 je ve výši $-61,5565$ a je vysvětlen následovně. Pokud se zvýší míra nezaměstnanosti o 1 %, klesnou příjmy státního rozpočtu o 61,5565 mld. Kč. Tento parametr je v souladu s ekonomickou teorií a předpokládaným chováním. Zvýšení počtu nezaměstnaných snižuje ekonomickou výkonnost země.

Parametr x_4 je ve výši 0,758772 a je vysvětlen následovně. Pokud se zvýší platební bilance běžného účtu o jeden milion, zvýší se příjem do státního rozpočtu o 0,758772 mld. Kč. I tento parametr je v souladu s ekonomickou teorií.

4.3.1.5 Statistická verifikace modelu

Statistickou verifikací, tedy posouzení statistické významnosti odhadnutých parametrů, určuje koeficient determinace, který je ve výši 0,603806. Tento ukazatel lze interpretovat takto – z 60,38 % jsou změny závisle proměnné y (příjmy státního rozpočtu) ovlivněny

změnami nezávisle proměnných x_1 , x_2 , x_3 a x_4 . Na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, software Gretl vyhodnotil jako statistický významné ukazatele x_1 a x_3 .

4.3.1.6 Ekonometrická verifikace

V rámci ekonometrické verifikace se ověřují podmínky nutné pro aplikaci konkrétních ekonometrických metod, testů a technik.

Test autokorelace reziduí

Breusch-Godfreyův test autokorelace reziduí znázorňuje závislost mezi náhodnými proměnnými. Autokorelace reziduí je nežádoucí jev ekonometrického modelu. Hypotézy jsou stanoveny následovně:

- H_0 : autokorelace reziduí v modelu neexistuje ($H_0 > \alpha$)
- H_1 : autokorelace reziduí v modelu existuje ($H_1 < \alpha$)

Dle Breusch-Godfreyova testu v modelu autokorelace reziduí neexistuje, neboť je p -hodnota = $0,193 > \alpha = 0,05 \rightarrow \mathbf{H_0}$ se **nezamítá**.

Test heteroskedasticity

Whiteův test heteroskedasticity testuje rozptyl náhodné složky. Heteroskedasticita je opět nežádoucí jev ekonometrického modelu, který nevykazuje konstantní a konečný rozptyl náhodné složky.

Hypotézy jsou stanoveny následovně:

- H_0 : heteroskedasticita v modelu neexistuje ($H_0 > \alpha$)
- H_1 : heteroskedasticita reziduí v modelu existuje ($H_1 < \alpha$)

Dle Whiteova testu se v modelu heteroskedasticita nevyskytuje, neboť je p -hodnota = $0,427237 > \alpha = 0,05 \rightarrow \mathbf{H_0}$ se **nezamítá**. Model je homoskedastický.

Test normality reziduí

Test normality reziduí je postup, který ověřuje dodržení základních předpokladů lineárního regresního modelu, žádoucím jevem je normální rozdělení četností.

Hypotézy jsou stanoveny následovně:

- H_0 : chyby jsou rozděleny normálně ($H_0 > \alpha$)
- H_1 : chyby nejsou rozděleny normálně ($H_1 < \alpha$)

Dle testu normality reziduí nejsou v modelu chyby rozděleny normálně, neboť $p = 0,0058 < \alpha = 0,05 \rightarrow H_0$ se zamítá, platná je tedy hypotéza H_1 .

Test normality reziduí tedy není v požadovaném intervalu.

4.3.2 Ekonometrický model – výdaje státního rozpočtu

Mezi ukazatele ovlivňující výši výdajů státního rozpočtu byly zahrnuty:

- výše výdajů na starobní důchody
- počet důchodců
- počet registrovaných na úřadu práce
- míra ekonomicky aktivního obyvatelstva

Výše výdajů na starobní důchody (v mil. Kč)

Starobní důchod je jedním ze čtyř druhů důchodů českého důchodového systému (vedle důchodu invalidního, vdovského, vdoveckého a sirotčího). Starobní důchod vyplácí Česká správa sociální zabezpečení. Pro nárok na starobní důchod je třeba splnit dvě podmínky, a to dosažení stanoveného důchodového věku a získání potřebné doby důchodového pojištění.

Průměrná měsíční výše starobního důchodu.

V modelu se předpokládá: zvýšení výdajů na starobního důchodu \rightarrow zvýšení výdajů státního rozpočtu.

Počet důchodců (v tis.)

Počet osob, pobírající starobní důchod.

Nárok viz průměrná výše starobního důchodu.

V modelu se předpokládá: zvýšení počtu důchodců \rightarrow zvýšení výdajů státního rozpočtu.

Počet registrovaných na úřadu práce (v tis.)

Počet registrovaných nezaměstnaných na úřadu práce.

V modelu se předpokládá: Zvýšení počtu registrovaných nezaměstnaných na úřadu práce
→ zvýšení výdajů státního rozpočtu / snížení příjmů

Míra ekonomicky aktivního obyvatelstva (v %)

Ukazatel je vypočítán jako podíl pracovní síly (zaměstnaní v národním hospodářství a nezaměstnaní) na celkové populaci, tedy osoby od 15 let a starší.

V modelu se předpokládá: Zvýšení míry ekonomicky aktivního obyvatelstva → snížení výdajů státního rozpočtu / zvýšení příjmů.

Funkce ekonometrického modelu vypadá následovně:

Výdaje SR = fce (výše výdajů na starobní důchody, počet důchodců, počet registrovaných na úřadu práce, míra ekonomicky aktivního obyvatelstva).

$$y = fce (x_1, x_2, x_3, x_4, x_5)$$

y ... výdaje státního rozpočtu (v mld. Kč)

x₁ ... jednotkový vektor

x₂ ... výše výdajů na starobní důchody (v mil. Kč)

x₃ ... počet důchodců (v tis. osob)

x₄ ... počet registrovaných na úřadu práce (v tis. osob)

x₅ ... míra ekonomicky aktivního obyvatelstva (v %)

V souladu s ekonomickou teorií se předpokládá, že výdaje ze státního rozpočtu budou existovat i v případě, že všechny tyto ukazatele budou nulové. Dále se očekává růst výdajů státního rozpočtu v případě, že porostou ukazatele x₂, x₃ a x₄ modelu, tedy při zvýšení výdajů na starobní důchody, při růstu počtu důchodců i při růstu počtu registrovaných nezaměstnaných na úřadu práce. Naopak při růstu míry ekonomicky aktivního obyvatelstva, budou dle ekonomické teorie výdaje státního rozpočtu klesat.

4.3.2.1 Deskriptivní statistiky

U časových řad endogenní a exogenních proměnných byly zjištěny deskriptivní statistiky obsahující následující proměnné:

- průměr – hodnota součtu řady čísel vydělených počtem čísel v řadě
- medián – hodnota nacházející se přesně uprostřed všech hodnot seřazených do neklesající posloupnosti
- minimum – nejnižší hodnota čísla v časové řadě
- maximum – nejvyšší hodnota čísla v časové řadě
- směrodatná odchylka – určuje, jak moc jsou hodnoty rozptýleny od průměru hodnot
- variační koeficient – podíl směrodatné odchylky a aritmetického průměru
- šikmost – určuje, kterým směrem jsou hodnoty rozloženy (pod průměrem/nad průměrem)
- standardní špičatost – udává, jak se v rozložení četností vyskytují velmi vysoké a velmi nízké hodnoty

Tabulka 22 - Deskriptivní statistiky vybraných proměnných EKM - výdaje

	Výdaje (v mld. Kč)	Výše výdajů na starobní důchody (v mil. Kč)	Počet důchodců (v tis.)	Počet registrovaných na úřadu práce (v tis.)	Míra ekonomicky aktivního obyvatelstva (v %)
Průměr	1 166,1	251,61	2170,6	459,98	72,041
Medián	1 167,0	265,99	2245,7	478,88	70,600
Minimum	786,7	150,77	1883,3	241,92	69,700
Maximum	1 814,5	351,24	2402,1	564,45	77,100
Směrodatná odchylka	252,64	68,019	202,84	92,682	2,4970
Variační koeficient	0,21664	0,27034	0,093450	0,20149	0,034661
Šikmost	0,70588	-0,17929	- 0,20682	-1,0210	0,85985
Standardní špičatost	0,71396	-1,4341	- 1,6815	0,017432	-0,73470

Zdroj: Gretl, vlastní zpracování

4.3.2.2 Korelační matice

Korelační matice slouží k odhalení vysoké multikolinearity. Za vysokou multikolinearitu považujeme hodnoty na +0,8 a pod -0,8.

Tabulka 23 - Korelační matice - výdaje státního rozpočtu

y	x ₂	x ₃	x ₄	x ₅	
1	0,7509	0,7796	-0,2050	0,3854	y
	1	0,9884	-0,3300	0,8193	x ₂
		1	-0,2209	0,7816	x ₃
			1	-0,4555	x ₄
				1	x ₅

Zdroj: Gretl, vlastní zpracování

Ve výše uvedené korelační matici byla zaznamenána vysoká multikolinearita, a to konkrétně mezi proměnnými Výše výdajů na starobní důchody a Počet důchodců a dále mezi proměnnými Výše výdajů na starobní důchody a míra ekonomicky aktivního obyvatelstva. K odstranění vysoké multikolinearity byla použita metoda postupných diferencí pro proměnnou Výše výdajů na starobní důchody.

Tabulka 24 - Korelační matice – výdaje státního rozpočtu (2)

y	x ₂	x ₃	x ₄	x ₅	
1	0,4492	0,7512	- 0,2002	0,3666	y
	1	- 0,0262	- 0,3761	- 0,2736	x ₂
		1	- 0,2185	0,7959	x ₃
			1	- 0,4536	x ₄
				1	x ₅

Zdroj: Gretl, vlastní zpracování

Výsledná korelační matice neobsahuje žádnou multikolinearitu. Můžeme tedy přejít na odhad parametrů pomocí běžné metody nejmenších čtverců.

4.3.2.3 Odhad parametrů pomocí BMNČ

Parametry exogenních proměnných byly odhadnuty pomocí běžné metody nejmenších čtverců v počítačovém programu Gretl, který na základě 16 pozorování odhadl parametry následujícím způsobem:

Tabulka 25 - Odhad modelu metodou BMNČ – výdaje státního rozpočtu

Model 1: OLS, za použití pozorování 2003–2018 (T = 16)				
Závisle proměnná: Výdaje				
	koeficient	směr. chyba	t-podíl	p-hodnota
x1	578,173	2112,79	0,2737	0,7894
x2	15,9889	8,56858	1,866	0,0889 *
x3	1,33063	0,346198	3,844	0,0027 ***
x4	0,0231618	0,557937	0,04151	0,9676
x5	-34,8793	34,0430	-1,025	0,3276
střední hodnota závisle proměnné			1185,855	
sm. Odchylka závisle proměnné			247,0464	
součet čtverců reziduí			159016,6	
sm. chyba regrese			120,2333	
koeficient determinace			0,826302	
adjustovaný koeficient determinace			0,763139	
F (3, 13)			13,08210	
P-hodnota (F)			0,000365	
Logaritmus věrohodnosti			-96,33642	
Akaikovo kritérium			202,6728	
Schwarzovo kritérium			202,8706	
Hannan-Quinnovo kritérium			202,8706	
rhu (koeficient autokorelace)			- 0,312894	
Durbin-Watsonova statistika			2,61732	
zde je poznámka o zkratkách statistik modelu				
Pomine-li se konstanta, p-hodnota byla nejvyšší pro proměnou 5 (Počet registrovaných na úřadu práce).				

Zdroj: Gretl, vlastní zpracování

Dle výstupu ze softwaru Gretl má finální rovnice tvar:

$$y_1 = 578,173 + 15,9889x_2 + 1,33063x_3 + 0,0231618x_4 - 34,8793x_5$$

Na základě těchto výsledků je tedy možno provést ekonomickou, statistickou a ekonometrickou verifikaci modelu.

4.3.2.4 Ekonomická verifikace

Ekonomickou verifikací je prováděna kontrola souladu získaných parametrů s ekonomickou teorií. Při verifikaci proměnných platí pravidlo *ceteris paribus* – podmínka, kdy je výsledek platný pouze za jinak nezměněných podmínek.

Parametr x_1 je ve výši 578,173. Tento výsledek je tedy v souladu s ekonomickou teorií, vždy budou existovat výdaje ze státního rozpočtu, a je vysvětlen následovně. Jestliže budou všechny ostatní proměnné rovny nule, budou výdaje státního rozpočtu rovny 578,173 mld. Kč.

Parametr x_2 je ve výši 15,9889 a je interpretován následovně. Jestliže vzroste výše výdajů na starobní důchodu o 1 mil. Kč, vzrostou výdaje státního rozpočtu o 15,9889 mld. Kč.

Parametr x_3 je ve výši 1,33063 a je vysvětlen následovně. Pokud vzroste počet důchodců o jeden tisíc, vzrostou výdaje státního rozpočtu o 1,33063 mld. Kč. Tento parametr je tedy v souladu s ekonomickou teorií a předpokládaným chováním.

Parametr x_4 je ve výši 0,0231618 a je interpretován následujícím způsobem. Jestliže se zvýší počet registrovaných na úřadu práce, vzrostou výdaje státního dluhu o 0,0231618 mld. Kč.

Parametr x_5 je ve výši - 34,8793 a je interpretován následovně. Pokud se zvýší míra ekonomicky aktivního obyvatelstva o 1 %, sníží se výdaje státního rozpočtu o 34,8793 mld. Kč. I tento parametr je v souladu s ekonomickou teorií.

4.3.2.5 Statistická verifikace

Statistickou verifikaci, tedy posouzení statistické významnosti odhadnutých parametrů, určuje koeficient determinace, který je ve výši 0,826302. Tento ukazatel lze interpretovat takto. Z 82,6 % jsou změny závisle proměnné y (příjmy státního rozpočtu) ovlivněny změnami nezávisle proměnných x_1 , x_2 , x_3 , x_4 a x_5 . Na hladině významnosti $\alpha = 0,05$ jsou parametry x_2 a x_3 statisticky významné.

4.3.2.6 Ekonometrická verifikace

V rámci ekonometrické verifikace se ověřují podmínky nutné pro aplikaci konkrétních ekonometrických metod, testů a technik.

Test autokorelace reziduí

Breusch-Godfreyův test autokorelace reziduí znázorňuje závislost mezi náhodnými proměnnými. Autokorelace reziduí je nežádoucí jev ekonometrického modelu. Hypotézy jsou stanoveny následovně:

- H_0 : autokorelace reziduí v modelu neexistuje ($H_0 > \alpha$)
- H_1 : autokorelace reziduí v modelu existuje ($H_1 < \alpha$)

Dle Breusch-Godfreyova testu v modelu autokorelace reziduí neexistuje, neboť je p -hodnota = 0,281 > $\alpha = 0,05 \rightarrow H_0$ se **nezamítá**.

Test heteroskedasticity

Whiteův test heteroskedasticity testuje rozptyl náhodné složky. Heteroskedasticita je opět nežádoucí jev ekonometrického modelu, který nevykazuje konstantní a konečný rozptyl náhodné složky.

Hypotézy jsou stanoveny následovně:

- H_0 : heteroskedasticita v modelu neexistuje ($H_0 > \alpha$)
- H_1 : heteroskedasticita reziduí v modelu existuje ($H_1 < \alpha$)

Dle Whiteova testu se v modelu heteroskedasticita nevyskytuje, neboť je p -hodnota = 0,31386 > $\alpha = 0,05 \rightarrow H_0$ se **nezamítá**. Model je homoskedastický.

Test normality reziduí

Test normality reziduí je postup, který ověřuje dodržení základních předpokladů lineárního regresního modelu, žádoucím jevem je normální rozdělení četností.

Hypotézy jsou stanoveny následovně:

- H_0 : chyby jsou rozděleny normálně ($H_0 > \alpha$)
- H_1 : chyby nejsou rozděleny normálně ($H_1 < \alpha$)

Dle testu normality reziduí nejsou v modelu chyby rozděleny normálně, neboť $p = 0,0078 < \alpha = 0,05 \rightarrow H_0$ se **zamítá, platná je tedy hypotéza H_1** .

Test normality reziduí tedy není v požadovaném intervalu.

5 Shrnutí a výsledky

5.1 Zhodnocení 1. části – plnění maastrichtských kritérií všech zemí EU

Současná Evropská unie (údaj z roku 2018) sdružuje 28 členských států, kterými jsou Belgie, Bulharsko, Česká republika, Dánsko, Estonsko, Finsko, Francie, Chorvatsko, Irsko, Itálie, Kypr, Litva, Lotyšsko, Lucembursko, Maďarsko, Malta, Německo, Nizozemsko, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Rumunsko, Řecko, Slovensko, Slovinsko, Španělsko, Švédsko a Velká Británie.

Podmínkou pro vstup do Evropské unie je následný vstup do eurozóny, tedy přijetí společné měny – eura (pokud není při vstupu sjednáno jinak). Aby mohla být členská země EU přijata do eurozóny musí splnit určitá kritéria. K tématu této práce se přímo vztahují kritéria udržitelnosti veřejných financí. Mezi tyto kritéria patří poměr plánovaného nebo skutečného schodku veřejných financí k hrubému domácímu produktu, který nesmí překročit referenční hodnotu 3 %. Dalším kritériem je poměr veřejného zadlužení k hrubému domácímu produktu, které nesmí překročit referenční hodnotu 60 %.

Veřejný dluh všech států EU v roce 2018 dosáhl 12 789 080,9 mil. EUR (80,4 % HDP), v eurozóně 9 930 010,6 mil. EUR (85,9 % HDP). Evropská unie zahrnuje státy, které se snaží držet svůj dluh na nejnižších číslech. Jsou tu ale i takové, jejichž vlády nechaly narůst dluh do astronomických výšin. Mezi tyto země patří například Německo, Francie, Itálie či Spojené království. Dluh těchto zemí přesahuje 2 bilióny EUR.

Nejvíce zadluženým státem Evropské unie a eurozóny je již dlouhou dobu Řecko, které v roce 2018 vykazovalo veřejný dluh ve výši astronomických 181,2 %. Tato výše 3x přesáhla povolenou hranici. V roce 1998 se Řecku nepodařilo do eurozóny vstoupit, protože předepsaná kritéria nesplnilo. Poté začala řecká vláda falšovat statistiky o velikosti rozpočtového deficitu, tím, že nepřesně vykazovala finanční operace. V roce 2000 Řecko do eurozóny podvodně vstoupilo. Řecku zároveň patří i prvenství v nejrychleji rostoucím veřejném dluhu. Od roku 2000 se jeho veřejný dluh zvýšil o 76,3 %. Další zemí, u které rostl veřejný dluh extrémní rychlostí je Portugalsko, nárůst oproti roku 2000 činil 68,0 %. Zadlužení, které přesahuje výkonnost země v roce 2018 zaznamenala kromě Řecka a Portugalska také Belgie, Kypr a velmi rychle se k této hranici blíží také Francie. Kritérium veřejného zadlužení bylo dodrženo pouze u dvanácti členských států EU, v eurozóně se z těchto států nachází pouze osm (Estonsko, Finsko, Litva, Lotyšsko, Lucembursko, Malta,

Nizozemsko a Slovensko). Estonsko vykazuje dlouhodobě nejnižší veřejný dluh. V roce 2018 to bylo pouhých 3,3 %.

Některým členským státům Evropské unie se veřejný dluh podařilo snížit, mezi tyto státy patří například Bulharsko (pokles o 48,4 %) nebo Dánsko (pokles o 18,2 %) a dále Belgie, Finsko, Malta a Slovensko.

Dalším kritériem je 3 % hranice schodku veřejných financí k hrubému domácímu produktu. U jedné poloviny členských zemí EU skončil tento ukazatel deficitem. Česká republika patří k zemím s přebytkem veřejného rozpočtu (1,1 %). Ačkoliv je veřejné zadlužení některých států extrémní, podmínku schodku veřejných financí nesplnil pouze ostrovní stát Kypr (- 4,4 % HDP). Na hranici splnění/nesplnění se v roce 2018 pohybovalo také Rumunsko. Členských zemí EU, které k 31.12.2018 vykazovali přebytkový veřejný rozpočet, bylo čtrnáct. Nejvyšší přebytek vykazovalo Lucembursko (2,7 %), Malta (1,9 %), Německo (1,9 %) či Bulharsko (1,8 %).

Česká republika splňuje od roku 2012 obě kritéria. V této části je tedy připravena na vstup do Eurozóny.

5.2 Zhodnocení 2. části – Vývoj a struktura státního dluhu vybraných zemí EU

Státní dluh České republiky se za celé sledované období, tedy za 26 let, zvýšil více než desetkrát. V roce 1993 v přepočtu na jednoho obyvatele činil státní dluh 15 372 Kč a do roku 2018 se zvýšil na 152 639 Kč. I přesto, že velikost dluhu i tempo růstu by se mohlo zdát extrémní, řadí se Česká republika k té méně zadlužené polovině států Evropské unie. Jak již bylo řečeno, nejlepším ukazatelem, kterým lze porovnávat jednotlivé státní dluhy zemí EU, je poměr státního dluhu k výkonnosti země. Tento ukazatel činil v roce 2018 v České republice 30,4 %. Nejnižší státní dluh vykazovalo Estonsko (9,5 %), naopak nejvyšší státním dluhem disponovalo Řecko (190,1 %).

Pro účely srovnání vývoje a struktury státního dluhu České republiky byly vybrány čtyři země Evropské unie. Řecko, které vykazovalo za celé sledované období nejvyšší státní dluh a dále Estonsko, které naopak státní dluh své země drželo na nejnižší úrovni ze všech členských států EU. Pro doplnění byly vybrány dvě země, Slovensko a Německo. Slovensko bylo zvoleno z důvodu podobnosti jeho ekonomiky s ekonomikou České republiky a Německo zase z důvodu nejvyšší výkonnosti ze všech členských států EU.

Vývoj státní dluhu České republiky se za celé sledované období nejvíce podobal vývoji státního dluhu Německa. Státní dluh České republiky rostl od roku 1993 až do roku 2013, kdy byla také zaznamenána absolutně nejvyšší hodnota, a to 1 683 mld. Kč (62 288 mil. EUR), což v přepočtu na HDP tvořilo 41,1 %. V roce 2014 byl poprvé za celé sledované období zaznamenán pokles, který postupně pokračoval až do roku 2018, kdy státní dluh České republiky činil 30,4 % HDP.

Podobný vývoj státního dluhu zaznamenalo také Německo. Německý státní dluh stoupal od roku 1993 až do roku 2014, kdy činil 1 395 961 mil. EUR. Tento dluh byl za celé sledované období nejvyšší. V poměru k HDP byl nejvyšší státní dluh zaznamenán již v roce 2012, kdy ukazatel činil 50,3 %.

V roce 1999 byl zaznamenán nárůst státního dluhu. V tento rok vstoupilo Německo do eurozóny, zvýšení státního dluhu může být tedy způsobeno jednorázovými náklady spojenými se začleněním do eurozóny.

Struktura státního dluhu České republiky a Německa je také obdobná. V Německu ve všech sledovaných letech převažoval obchodovatelný dluh. Struktura českého dluhu se od německého lišila pouze v roce 1993, kdy v České republice převažoval neobchodovatelný státní dluh.

Struktura českého obchodovatelného státního dluhu je však německému podobná částečně. V obou případech je obchodovatelný dluh tvořen z velké části střednědobými a dlouhodobými státními dluhopisy. V letech 1993 a 2000 byl však obchodovatelný státní dluh České republiky tvořen z většiny státními pokladničními poukázkami a z velké části také krátkodobými státními dluhopisy. V posledním sledovaném roce začaly být v České republice vydávány také dluhopisy s variabilním kupónem.

Ačkoliv by se mohlo zdát, že ve sledovaných údajích by se vzhledem k historii a současné poloze měla Česká republika shodovat hlavně se Slovenskou republikou, není to dle sledovaných výsledků až tak pravda. Již od roku 1993 rostl státní dluh Slovenska poměrně podobně, jako je tomu u České republiky a Německa. První pokles byl ale zaznamenán již v roce 2006. Od té doby státní dluh Slovenska, na rozdíl od České republiky a Německa, stále roste, v roce 2018 byl státní dluh na nejvyšší hodnotě za celé sledované období (44 433 mil. EUR). Pokud budeme porovnávat vývoj slovenského státního dluhu v poměru

k HDP s německým a českým, shoduje se pouze na konci sledovaného období. Ve všech třech případech je na konci sledovaného období státní dluh v poměru k HDP snižován. Avšak nejnižší státní dluh v poměru k HDP nebyl zaznamenán v prvním roce sledovaného období, jako to mu bylo u dvou předchozích zemí, nýbrž až v roce 1996, kdy tento ukazatel činil 18,3 %. Celkově je křivka slovenského státního dluhu v poměru k HDP různorodá a nevykazuje za celé sledované období žádný trend. Jediným výraznějším skokovým nárůstem je nárůst v roce 2001, kdy Slovensko ovlivňovaly negativní efekty vyplývající z předcházející stabilizační politiky a procesu transformace a restrukturalizace. Dalším, ale menším, nárůstem, který byl na křivce vývoje státního dluhu v poměru k HDP zaznamenán, byl nárůst v roce 2009. V tento rok přijalo Slovensko společnou měnu euro. V podobné situaci, kdy vzrostl státní dluh při vstupu do eurozóny, se v roce 1999 vyskytovalo také Německo. Tento nárůst může být způsoben vynaložením jednorázových nákladů souvisejících se začleněním do eurozóny. Dalším důvodem je jistě celosvětová finanční krize z roku 2008. Další menší nárůst byl zaznamenán v roce 2011. Za tímto nárůstem stojí nižší výběr příjmů do státního rozpočtu, což souvisí s pozastavením plateb ze strany EU. Struktura slovenského státního dluhu je nejvíce podobná struktuře státního dluhu České republiky. V obou státech v roce 1993 převažoval neobchodovatelný státní dluh a v dalších sledovaných letech 2000 a 2010 zase obchodovatelný. V obou případech je skladba obchodovatelného státního dluhu opět podobná s převažujícími střednědobými a dlouhodobými státními dluhopisy a státními pokladničními poukázkami. Na rozdíl od České republiky, kryje Slovensko svůj obchodovatelný státní dluh také ostatními zdroji krytí. Neobchodovatelný státní dluh je v obou případech tvořen pouze ostatními zdroji krytí. Ačkoliv státní dluh Slovenské republiky stále roste, získal úřad ministerstva financí certifikát, který potvrzuje mezinárodně uznávanou úroveň kvality fungování.

Za celé sledované období vykazovalo nejnižší státní dluh Estonsko (vzhledem k dostupným datům bylo porovnáváno až od roku 1999). Křivka státního dluhu vykazuje oproti České republice a Německu rostoucí trend. Nejvyšší státní dluh byl zaznamenán v roce 2018, kdy činil 2 464,3 mil. EUR. Oproti tomu státní dluh v poměru k HDP byl nejvyšší již v roce 2016, od té doby je snižován. Za tímto snížením stojí zvyšování výkonnosti země. Křivka vývoje státního dluhu v poměru k HDP země připomíná nejvíce křivku Slovenska, kde jsou též zaznamenány skokové nárůsty. U ostatních sledovaných zemí byla křivka vždy bez

větších výkyvů. Jeden z prudkých nárůstů byl zaznamenán v roce 2012. Tento nárůst byl způsoben jak ekonomickou recesí v Estonsku, tak celosvětovou ekonomickou krizí. Pokles přidané hodnoty v dopravě a skladování a pokles v důsledku slabé zahraniční poptávky byl zaznamenán v roce 2016, kdy byl nárůst oproti předchozímu roku největší za sledované období. Estonský státní dluh je strukturálně odlišný od všech ostatních sledovaných zemí. Estonsko jako jediné vykazuje větší část neobchodovatelného dluhu, který se skládá celkově pouze z ostatních zdrojů krytí. Obchodovatelný dluh je tvořen opět pouze z dlouhodobých státních dluhopisů.

Přestože státní dluh Řecka nepatří mezi nejvyšší v Evropské unii, tak se vzhledem k jeho výkonnosti stal nejzadluženějším státem. V roce 2018 jeho dluh činil 190,1 %. Jak již bylo řečeno, roce 1998 se Řecku nepodařilo vstoupit do EU. Poté začala vláda falšovat statistiky o velikosti rozpočtového deficitu, tím, že nepřesně vykazovala finanční operace. Řecko tedy do eurozóny vstoupilo až v roce 2004. Po provalení tohoto podvodu v roce 2009, kdy Eurostat v období pěti po sobě jdoucích letech zpochybňoval řeckou fiskální politiku, státní dluh extrémně narostl, druhé nejvyšší hodnoty dosáhl v roce 2011, i přesto že v roce 2010 přijalo od Evropské unie úvěr ve výši 110 mld. EUR. Další úvěr byl Řecku poskytnut v roce 2012 ve výši 130 mld. EUR. Díky těmto úvěrům se dluh začal snižovat. V roce 2018 dosáhl státní dluh Řecka nejvyšší hodnoty, a to 190,1 % a nadále stoupá. Řecká ekonomika je nebezpečná a negativně ovlivňuje všechny země Eurozóny.

Struktura státního dluhu Řecka je nejvíce podobná struktuře státního dluhu Německa, kdy ve všech sledovaných letech převažoval obchodovatelný státní dluh, který je tvořen podobně jako v České republice hlavně státními dluhopisy a státními pokladničními poukázkami. Neobchodovatelný státní dluh je tvořen převážně ostatními zdroji krytí, jako v případě všech sledovaných států.

5.3 Zhodnocení 3. části – Ekonometrický model

Tvorba obou ekonometrických modelu probíhala kombinováním vhodných proměnných za účelem dosažení co nejlepších výsledků jednotlivých modelů z hlediska jejich významnosti a zároveň takových modelů, které splňují všechny náležitosti, které jsou potřebné k vykonání ekonomické, statistické a ekonometrické verifikaci.

Při tvorbě **ekonometrického modelu příjmů státního rozpočtu** byly vybrány proměnné – Míra inflace, Obecná míra nezaměstnanosti a Platební bilance běžného účtu. Na základě hodnot, které byly vytvořeny pomocí softwaru Gretl, byly jako statisticky významné proměnné označeny tyto ukazatele – příjem státního rozpočtu (***) a obecná míra nezaměstnanosti (*). Čím více má ukazatel „hvězdiček“, tím je statisticky významnější. Největší vliv na příjmy státního dluhu měla ze sledovaných ukazatelů obecná míra nezaměstnanosti. Jednoprocentní zvýšení toho ukazatele způsobí pokles příjmů do státního rozpočtu o 61,56 mld. Naštěstí je v České republice nejnižší obecná míra nezaměstnanosti v Evropské unii. Problém nezaměstnanosti mimo jiné způsobuje snížení kupní síly obyvatelstva. V ekonomice toto snížení vyvolává pokles poptávky po statcích a službách. Se vznikem nezaměstnanosti tedy souvisí pokles životní úrovně nezaměstnaných – nedostatek finančních prostředků nutí nezaměstnané omezit svou spotřebu. Dalším významným důsledkem růstu nezaměstnanosti je bezpochyby nižší výběr daní a pojistného. Další důležitým ukazatelem, který při svém růstu razantně ovlivní výši příjmů rozpočtu je míra inflace. Při jednoprocentním zvýšení tohoto ukazatele klesnou příjmy o 11,94 mld. Opět tato změna souvisí s výdaji domácností, protože v případě růstu inflace narůstají spotřebitelské ceny. Ekonometrický model jako celek vysvětluje vývoj příjmů státního rozpočtu z 60,38 %.

Ekonometrický model výdajů státního rozpočtu byl sestaven z následujících proměnných – výše výdajů a starobní důchody, počet důchodců, počet registrovaných na úřadu práce a míra ekonomicky aktivního obyvatelstva. Jako statisticky významné byly označeny tyto ukazatele – výše výdajů na starobní důchody (*) a počet důchodců (***). Tyto ukazatele by měl tedy stát kontrolovat a v případě jejich zvyšování provést zásah. Největší vliv na výdaje státního rozpočtu měl ukazatel míry ekonomicky aktivního obyvatelstva, a to konkrétně tak, že pokud se zvýší ukazatel míry ekonomicky aktivního obyvatelstva o 1 %, sníží se výdaje ze státního rozpočtu o 34,88 mld. Kč. Stejně jako v ekonometrickém modelu na příjmy státního rozpočtu, tak i v tomto modelu je státní rozpočet nejvíce ovlivňován aktivitou populace. Ukazatelem, který nejvíce ovlivnil výdaje státního rozpočtu ve smyslu růstu výdajů, byl ukazatel výše výdajů na starobní důchody. Při zvýšení výše výdajů na starobní důchody o jeden milion Kč, se výdaje státního rozpočtu zvýší o 15,99 mld. Kč. Právě výše důchodů je v posledních měsících nejdiskutovanějším tématem, co se týče výdajů státního rozpočtu. I malé zvýšení starobního důchodu na osobu může přinést státu velmi

vysoké výdaje vzhledem k současnému počtu starobních důchodců. Ukazatel počtu důchodců byl v tomto ekonometrickém modelu oceněn jako velmi statisticky významný. Vzroste-li počet důchodců o jeden tisíc, výdaje státního rozpočtu se zvýší o 1,33 mld. Kč. Změna vybraných ukazatelů ovlivňuje podle softwaru Gretl změnu výdajů státního rozpočtu 82,6 %.

Stanovit přesný vývoj příjmů a výdajů státního rozpočtu není pomocí ekonometrického modelu na 100 % vhodné, neboť při dosažení jiné kombinace proměnných, které ovlivňují výši příjmů a výdajů státního rozpočtu vznikne odlišný výsledek. V některých případech výsledek směrem ani intenzitou neodpovídá předpokládanému chování dle ekonomické teorie.

6 Závěr

Nejdůležitějším cílem této práce byla analýza struktury státního dluhu České republiky a jeho porovnání s vybranými zeměmi Evropské unie. V porovnání s ostatními vyspělými státy je český státní dluh v poměru k HDP stále na relativně nízké úrovni. I přesto je ale nutné nezanedbávat potenciální rizika. Ekonomika České republiky je otevřená a orientovaná na export. Příchod hospodářské krize na území Evropské unie tak může negativně ovlivnit výkon české ekonomiky a současně také daňové příjmy státního rozpočtu. Proto je nutné, aby vláda sestavovala zdravý rozpočet z hlediska příjmové a výdajové stránky tak, aby odpovídal aktuální ekonomické situaci země a zároveň respektoval a splňoval střídání hospodářských fází a neočekávaných ekonomických krizí.

Nejdůležitější faktor, který vede ke snižování státního dluhu, je **sestavování vyrovnaného nebo přebytkového státního rozpočtu**. To se vládě České republiky za celé sledované období od roku 1993 do roku 2018 nepodařilo ani jedenkrát. Samozřejmostí je také šetrné hospodaření se státním rozpočtem. Od roku 1993 do roku 2018 se české vládě podařilo pouze 5x **zakončit hospodaření s přebytem**, naposledy tomu bylo v roce 2018. Přebytek činil 2,9 mld. Kč, přitom původně schválený rozpočet počítal s deficitem 50 mld. Kč. Tento přebytek, na kterém se podílel zejména vyšší výběr daní a pojistného, byl použit na snížení státního dluhu. Od roku 2013 se podařilo efektivnějším řízením státního dluhu a likvidity státní pokladny snížit státní dluh absolutně o 61,3 mld., v relativním vyjádření v poměru k HDP pak dluh klesl v roce 2018 na úroveň 30,4 %. Co se týče stabilizace dluhu, patří Česká republika mezi premianty.

Pozici České republiky mezi ostatními členskými zeměmi Evropské unie oceňuje také ratingová agentura ve svém pravidelném hodnocení. Česká republika se v celé své historii nachází v investičním stupni ratingu a v současné době je hodnocena jako bezpečná investice s vysokou kvalitou. Toto hodnocení je výhodou při financování státního dluhu. Státní dluh je v roce 2018 tvořen z více než 85 % domácím dluhem. Rizika spojená se zahraničním dluhem jsou tedy marginální.

V roce 2017 byl schválen soubor právních předpisů o požadavcích na rozpočtové rámce členských států EU, které by měly zajistit, že hospodaření vládních institucí nepřekročí střednědobý rozpočtový cíl, kterým je pro Českou republiku strukturální deficit ve výši 1 % HDP. Způsob určení výdajových rámců se odvíjí právě od **střednědobého rozpočtového cíle**, jenž vychází z konceptu salda upraveného o vlivy hospodářských cyklů

a jednorázová či jiná přechodná opatření, která nemají strukturální povahu. Od těchto stanovených výdajových rámců se mohou plány odchýlit pouze v případě odlišné makroekonomické prognózy. Dále jsou povoleny úpravy takových údajů, které nejsou pro příští tři roky pravděpodobné, a to například kvůli očekávané hospodářské recesi či vyhlášení mimořádných opatření vládou na základě nouzového stavu či stavu ohrožení.

Dalším faktorem, který vede ke snižování státního dluhu je **efektivní výběr daňových příjmů a poplatků** do státního rozpočtu. Příjmy státního rozpočtu z daní a poplatků bez pojistného na sociální zabezpečení dosáhly v roce 2018 celkem 727,1 mld Kč, což představuje více než 50 % celkových příjmů do státního rozpočtu a nárůst oproti roku 2017 ve výši 7,3 %. Mezi daňové příjmy, které za tímto růstem příjmů stojí jsou následující – daň z přidané hodnoty, daně z příjmů fyzických a právnických osob, spotřební daně a kapitálové příjmy. Velký nárůst byl zároveň zaznamenán v kapitole Pojistné na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti, a to o více než 47 mld. Kč (10,1 %).

Zefektivnění výběru daní přineslo **zavedení elektronické evidence tržeb (EET)** v prosinci roku 2016. EET je jednou z nejvýznamnějších daňových opatření a zároveň nejdůležitějším krokem k nápravě podnikatelského prostředí v celé historii České republiky. V průběhu prvních tří let provozu v prvních dvou vlnách přineslo EET do státního rozpočtu na daních a pojistných odvodech o 33 mld. Kč více. Například v odvětví pohostinství a stravování vzrostly daňové odvody o více než 20 %. Od počátku byla EET koncipována jako plošné opatření, tedy aby platila pro všechny. Další dvě vlny by měly ještě více zvýšit fiskální přínos, a to o 15,2 mld. Kč v roce 2020 a o 19,2 mld. Kč v roce 2021.

Čerpání dotací v průběhu posledních let také zapůsobilo na výši státního dluhu České republiky. V roce 2018 obdržela Česká republika z rozpočtu Evropské unie celkem 94,9 mld. Kč a celkem do rozpočtu EU odvedla 49,6 mld. Z toho vyplývá, že za celý rok 2018 získala Česká republika 45,3 mld. Kč. I přes nesporné pozitivní výsledky je Česká republika od počátku svého vstupu do Evropské unie čistým příjemcem, tzn. že ze souhrnného rozpočtu EU získává více prostředků, než do něj odvádí.

Zvyšování ekonomické výkonnosti země je jedním ze základních předpokladů snižování státního dluhu. Běžný ukazatel, který se k hodnocení výkonnosti ekonomiky země používá, je hrubý domácí produkt. Dynamika HDP v reálném vyjádření je důležitá pro určení, zda se ekonomika nachází na vzestupné fázi hospodářského cyklu, v konjunktúře, v sestupné fázi anebo v recesi. V roce 2018 hospodářství České republiky narazilo na hranice svých

možností. HDP za celý rok vzrostlo o 3 %, proti roku 2017, kdy ukazatel dosáhl 4,4 % jde o značný pokles způsobený nedostatkem pracovních a výrobních kapacit. Míra celkové zaměstnanosti překročila 75 % a stala se tak nejvyšší v historii. Také obecná míra nezaměstnanosti se držela v nejnižších hodnotách, a to 2,2 %, přičemž tato hodnota byla nejnižší z celé Evropské unie.

Česká vláda má pro následující roky dva hlavní cíle: udržet nadále přebytkové veřejné rozpočty a zároveň pokračovat v postupném snižování státního dluhu. Avšak kvůli nástupu koronavirové krize byla vláda nucena již v březnu roku 2020 kromě jiných opatření zvýšit schodek státního rozpočtu z původních 40 mld. Kč na 200 mld. Kč. Tento plánovaný schodek je nejvyšším schodkem, který byl v české historii zaznamenán. Schodek má být podle vlády financován hlavně státními dluhopisy. Premiér Andrej Babiš vzhledem k vývoji ekonomické krize nevyloučil další úpravy rozpočtu. Dosud nejvyšší deficit státního dluhu byl zaznamenán v roce 2009, a to kvůli dopadům světové hospodářské krize. Tento deficit činil přes 192 mld. Kč.

Celkové příjmy rozpočtu by tedy po úpravě měly v roce 2020 činit 1 488 mld. Kč a výdaje z rozpočtu 1 688 mld. Kč (dojde tedy ke snížení příjmů do rozpočtu o 89,8 mld. Kč, a zvýšení výdajů z rozpočtu o 70,2 mld. Kč). Hlavní změnou u výdajů je navýšení vládní rozpočtové rezervy o 59,3 mld. Kč na operativní využití k řešení dopadů šíření koronaviru. Původně tato rezerva činila 4,9 mld. Kč, avšak již byla vyčerpána na nákupy ochranných pomůcek pro boj s epidemií koronaviru. Kvůli omezení ekonomiky se předpokládá pokles daňových příjmů o 55,7 mld. Kč. Kvůli koronavirové krizi nebudou po dobu tří měsíců od spuštění 3. a 4. vlny EET (spuštění 1. května 2020) ukládány žádné sankce za nedodržení povinnosti vyplývající z tohoto spuštění.

Všechny výše zmíněné návrhy, které vedou ke snižování státního dluhu je těžké v době této pandemie ovlivňovat. Výhodou pro českou ekonomiku je fakt, že se nachází v dobré kondici, díky níž neutrpí větší ztráty.

7 Seznam použitých zdrojů

7.1 Knižní zdroje

OCHRANA, František a kol. *Veřejný sektor a veřejné finance*. Praha : Grada Publishing, a.s., 2010. stránky 75-82. ISBN 978-80-247-3228-2.

PEKOVÁ, Jitka. *Veřejné finance, teorie a praxe v ČR*. Praha : Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011. str. 94. ISBN 978-80-7357-698-1.

PEKOVÁ, Jitka a PILNÝ, Jaroslav. *Veřejná správa a finance veřejného sektoru*. Praha : ASPI Publishing, s.r.o., 2002. ISBN 80-86395-21-9.

PEKOVÁ, Jitka, PILNÝ, Jaroslav a JETMAR, Marek. *Veřejná správa a finance veřejného sektoru*. Praha : ASPI Publishing s.r.o., 2005. ISBN 978-80-7357-351.

LIPOVSKÁ, Hana. *Moderní ekonomie, jednoduše o všem co byste měli vědět*. Praha : Grada Publishing, a.s., 2007. ISBN 978-80-271-9609-8.

PEKOVÁ, Jitka. *Veřejné finance, úvod do problematiky*. Praha : ASPI Publishing, s.r.o., 2002. ISBN 80-86395-19-7.

JUREČKA, Václav a kol. *Makroekonomie 3., aktualizované a rozšířené vydání*. Praha : Grada Publishing, a.s., 2017. ISBN: 978-80-271-9266-8.

DVOŘÁK, Pavel. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha : C. H. Beck, 2008. ISBN: 978-80-7400-075-1.

JUREČKA, Václav a kol. *Makroekonomie*. Praha : Grada Publishing, a.s., 2010. ISBN 978-80-247-3258-9.

7.2 Internetové zdroje

SOBOTKA, Bohuslav. www.vlada.cz. *Vláda České republiky*. [Online] 24. duben 2017. [Citace: 20. srpen 2019.] <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/premier/projevy/bohuslav-sobotka-vlada-prijala-strategii-hospodareni-statu-do-roku-2020--chceme-udrzet-prebytkove-verejne-rozpocty-a-dal-snizovat-statni-dluh-155603/>.

MFČR. www.mfcr.cz. *Ministerstvo financí České republiky*. [Online] 12. prosinec 2012. [Citace: 20. leden 2020.] <https://www.mfcr.cz/cs/zahranicni-sektor/pristoupeni-cr-k-eurozone/maastrichtska-kriteriia-a-sladenost-cr/2018/vyhodnoceni-plneni-maastrichtskych-konve-33673>.

Eurostat, statistický úřad Evropské unie. *Government deficit/surplus, debt and associated data.* Lucemburk : autor neznámý, 2019.

Žurovec, Ing. Michal. *Přebytek veřejných financí za rok 2018 je druhý nejvyšší v historii.* Praha : Ministerstvo financí ČR, 2019.

OECD. www.oecd.org. *OECD.* [Online] 2010. [Citace: 7. prosinec 2019.]

<https://stats.oecd.org/#>.

MFSR. Ministerstvo financí Slovenskej republiky. www.mfsr.sk. [Online] 5. duben 2006.

[Citace: 17. leden 2020.] <https://www.mfsr.sk/sk/media/tlacove-spravy/posobenie-ministerstva-financii-bolo-uspesne.html>.

MFSR. Ministerstvo financí Slovenskej republiky. www.mfsr.sk. [Online] 2. leden 2006.

[Citace: 17. leden 2019.] <https://www.mfsr.sk/sk/media/tlacove-spravy/hospodarenie-statneho-rozpocet-roku-2005.html>.

MFSR. Ministerstvo financí Slovenskej republiky. mfsr.sk. [Online] 2. duben 2012.

[Citace: 17. leden 2020.] <https://www.mfsr.sk/sk/media/tlacove-spravy/rozpocet-smeruje-k-lepsiemu-vysledku.html>.

MFSR. Ministerstvo financí Slovenskej republiky. www.mfsr.sk. [Online] 15. listopad

2005. [Citace: 17. leden 2020.] <https://www.mfsr.sk/sk/media/tlacove-spravy/ministerstvo-financii-ziskalo-medzinarodne-uznanie.html>.

MFSR. Ministerstvo financí Slovenskej republiky. www.mfcr.cz. [Online] květen 2002.

[Citace: 20. leden 2020.] <https://www.mfsr.sk/sk/financie/statne-vykaznictvo/statny-zaverecny-ucet-sr/>.

MFSR. www.mfsr.sk. *Ministerstvo financí Slovenskej republiky.* [Online] 26. duben 2006.

[Citace: 17. leden 2020.] <https://www.mfsr.sk/sk/media/tlacove-spravy/slovensko-chce-prvykrat-vydat-20-rocne-dlhopisy.html>.

Sester, Sven. Vabariigi Valitsus. www.valitsus.ee. [Online] 8. červen 2017. [Citace: 17.

leden 2020.] <https://www.valitsus.ee/et/uudised/valitsuse-pressikonverentsi-stenogramm-8-juuni-2017>.

Euractiv. Euractiv. www.euractiv.eu. [Online] 16. listopad 2004. [Citace: 18. leden 2020.]

<https://euractiv.cz/section/ekonomika-a-euro/news/ecko-potvrdilo-podvod-pi-vstupu-do-eurozny/>.

Commission, European. Eurostat. *www.ec.europa.eu*. [Online] 8. leden 2010. [Citace: 18. leden 2019.]

https://ec.europa.eu/eurostat/documents/4187653/6404656/COM_2010_report_greek_annex_3/.

Anna Francová, Simone Radacicova. Kurzy.cz. *www.kurzy.cz*. [Online] MEDIAFAX, 24. červen 2011. [Citace: 18. leden 2020.] <https://www.kurzy.cz/zpravy/270847-pujckarecku-pujde-z-fondu-eurozony/>.

Lacina, Lubor a kol. Euroskop. *www.euroskop.cz*. [Online] 2007. [Citace: 19. leden 2020.] http://www.euroskop.cz/gallery/2/850-studie_vlivu_zavedeni_eura_v_cr_na_ekonomiku.pdf.

Orlowski, Ralph. ČT 24. *www.ct24.cz*. [Online] 11. leden 2019. [Citace: 18. leden 2020.] <https://ct24.ceskatelevize.cz/ekonomika/2703209-nemecko-vykazalo-prebytek-statniho-rozpocet-uz-paty-rok-v-rade>.

OECD. OECD. *www.oecd.org*. [Online] [Citace: 26. srpen 2019.] <https://data.oecd.org/czech-republic.htm>.

MFČR. *www.mfcr.cz*. *Ministerstvo financí České republiky*. [Online] 21. květen 2019. [Citace: 14. srpen 2019.] <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocet/2017/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2017-35116>.

MFČR. Ministerstvo financí České republiky. *www.mfcr.cz*. [Online] 2019. [Citace: 21. leden 2020.] [file:///C:/Users/104528/Downloads/Informacni-letak_2018_Statni-rozpocet-v-kostce_02%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/104528/Downloads/Informacni-letak_2018_Statni-rozpocet-v-kostce_02%20(1).pdf).

ČSÚ. Český statistický úřad. *www.czso.cz*. [Online] 1. červenec 2019. [Citace: 25. srpen 2019.] https://www.czso.cz/csu/czso/hmu_cr.

MFČR. *www.mfcr.cz*. *Ministerstvo financí České Republiky*. [Online] 12. červenec 2005. [Citace: 15. srpen 2019.] <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/rizeni-statniho-dluhu/zakladni-informace/odbor-rizeni-statniho-dluhu>.

MFČR. *www.mfcr.cz*. *Ministerstvo financí České Republiky*. [Online] 13. červenec 2007. [Citace: 15. srpen 2019.] <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/rizeni-statniho-dluhu/zakladni-informace/definice-a-mereni>.

MFČR. *www.mfcr.cz*. *Ministerstvo financí České republiky*. [Online] 13. červenec 2005. [Citace: 21. leden 2020.] <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2018/vysoky-rating-ceske-republiky-potvrdila-32470>.

MFČR. www.mfcr.cz. *Ministerstvo financí České republiky*. [Online] 11. únor 2013. [Citace: 16. srpen 2019.] <https://www.mfcr.cz/cs/legislativa/metodiky/2012/metodiky-esa-95-gfs-1986-a-gfs-2001-9577>.

MFČR. *Metodiky ESA 95, GFS 1986 a GFS 2001*. Praha : autor neznámý, 2013.

Eurostat. *About ESA 2010*. Lucemburk : autor neznámý, 2015.

ČTK. iROZLAS. www.irozhlas.cz. [Online] 24. březen 2020. [Citace: 1. duben 2020.] https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/koronavirus-v-cesku-eet-zalohy_2003242104_pj.

ČTK. iROZLAS. www.irozhlas.cz. [Online] 24. březen 2020. [Citace: 1. duben 2020.] https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/snemovna-schodek-rozpoctu-200-miliard-koronavirus_2003242137_cen.

8 Přílohy

Příloha 1 - Struktura a vývoj státního dluhu v letech 2000-2018 (v mld. Kč)

x	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
STÁTNÍ DLUH CELKEM	289,3	345	395,9	493,2	592,9	691,2	802,5	892,3	999,8	1 178,20	1 344,10	1 499,40	1 667,60	1 683,3	1 663,70	1 673,00	1 613,40	1 624,7	1 622,00
Domácí dluh	269,6	336,2	386,7	479,9	522,6	581,8	680,9	769,3	814,3	926,7	1 036,30	1 182,20	1 287,30	1 288,1	1 363,70	1 389,40	1 343,60	1 270,9	1 386,50
Státní pokladniční poukázky	165,3	186,6	164,1	160,6	125,5	94,2	89,6	82,2	78,7	88,2	113,3	162,6	189,1	120,9	107,6	84,4	4,2	44	4,2
Spořicí státní dluhopisy	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	20,4	56,2	87,6	77,8	66,9	37,8	21,5	5,2
Stř. a dl. státní dluhopisy	104,3	149,6	222,6	319,3	397	487,5	588,9	687,1	735,6	838,5	923	999,1	1 042,00	1 079,7	1 175,70	1 235,20	1 301,60	1 305,4	1 377,10
Ostatní zdroje	x	x	x	x	x	x	2,4	x	x	x	x	x	x	x	2,5	2,9	x	x	x
Zahraněční dluh	19,7	8,8	9,2	13,3	70,3	109,4	121,6	123	185,5	251,5	307,8	317,2	380,3	395,2	300	283,6	269,8	253,8	235,5
Stř. a dl. státní dluhopisy	x	x	x	x	x	78,9	84,1	83,7	137,9	193	240,3	245,7	310,3	323,7	239,6	225,6	213,5	202,6	152,9
Zahraněční emise dluhopisů	x	x	x	x	48,8	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Půjčky na podporu platební bilance	9,6	7,2	5,2	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Úvěry od EIB	0	0	2,5	11,7	20,7	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Závazky převzaté od ČSOB v konvertibilních měnách (CDZ)	0,1	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Závazky převzaté od ČSOB v nekonvertibilních měnách	8,9	0,1	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Směnky	1,2	1,5	1,6	1,6	0,9	0,8	0,8	0,6	0,8	0,6	0,3	0,1	x	x	x	x	x	x	x
Přijaté zápůjčky a úvěry	x	x	x	x	x	29,7	36,7	38,7	46,8	57,9	67,2	71,3	70	71,5	60,4	58	56,3	51,2	82,7

Příloha 2 - Vývoj vybraných ukazatelů do ekonometrických modelů

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Příjmy státního rozpočtu (v mld. Kč)	704,97	698,26	769,21	866,46	923,06	1025,88	1063,94	974,61	1289,96	1050,58	1051,39	1091,86	1133,83	1234,52	1281,62	1273,64	1314,50
Míra inflace (v %)	1,8	0,1	2,8	1,9	2,5	2,8	6,3	1	1,5	1,9	3,3	1,4	0,4	0,3	0,7	2,5	2,1
Obecná míra nezaměstnanosti (v %)	7,3	7,8	8,3	7,9	7,1	5,3	4,4	6,7	7,3	6,7	7	7	6,1	5	4	2,9	2,2
Platební bilance běžného účtu (v mil. Kč)	-136,4	-160,6	-114,4	-68,7	-86,6	-177,1	-75,3	-89,2	-141,8	-84,8	-63,3	-21,8	7,9	11,3	74,2	83,5	15,5
Výdaje státního rozpočtu (v mld. Kč)	850,680	786,695	862,890	922,800	1020,640	1092,700	1083,940	1167,010	1402,774	1814,473	1152,387	1173,128	1211,608	1297,322	1219,844	1400,974	1364,500
Výše výdajů na starobní důchody (v mil. Kč)	150,772	156,273	163,026	175,669	188,949	203,933	222,105	243,636	265,985	284,614	295,14	300,574	305,668	314,872	321,07	333,811	351,235
Počet důchodců (v tis.)	1883,31	1891,58	1923,73	1942,08	1976,69	2011,28	2049,53	2092,89	2245,71	2326,98	2329,05	2329,05	2344,72	2369,85	2386,43	2395,52	2402,12
Počet registrovaných na úřadu práce (v tis.)	477,466	521,583	537,426	514,31	474,79	392,777	324,575	465,576	528,75	507,779	504,381	564,448	561,437	478,875	405,957	317,612	241,921
Míra ekonomicky aktivního obyvatelstva (v %)	70,8	70,1	70,1	70,6	70,1	69,7	69,7	70,4	70,4	70,5	72,1	73	74	74,1	75,7	76,3	77,1